

KAUPUNKI-
SUUNNITTELU

2021

LUONNOS / YYTERINNIEMEN KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS

INVENTOINTI JA RAPORTIN SISÄLTÖ

Helene Kaarnametsä, Porin kaupunkisuunnittelu

TYÖN OHJAUS

Liisa Nummelin, Satakunnan Museo

Juha Mäkelä, Porin kaupunkisuunnittelu

KARTAT

Kirsi Maria Viljanen, Porin kaupunkisuunnittelu

TAITTO

Heli Koskela, Porin kaupunkisuunnittelu

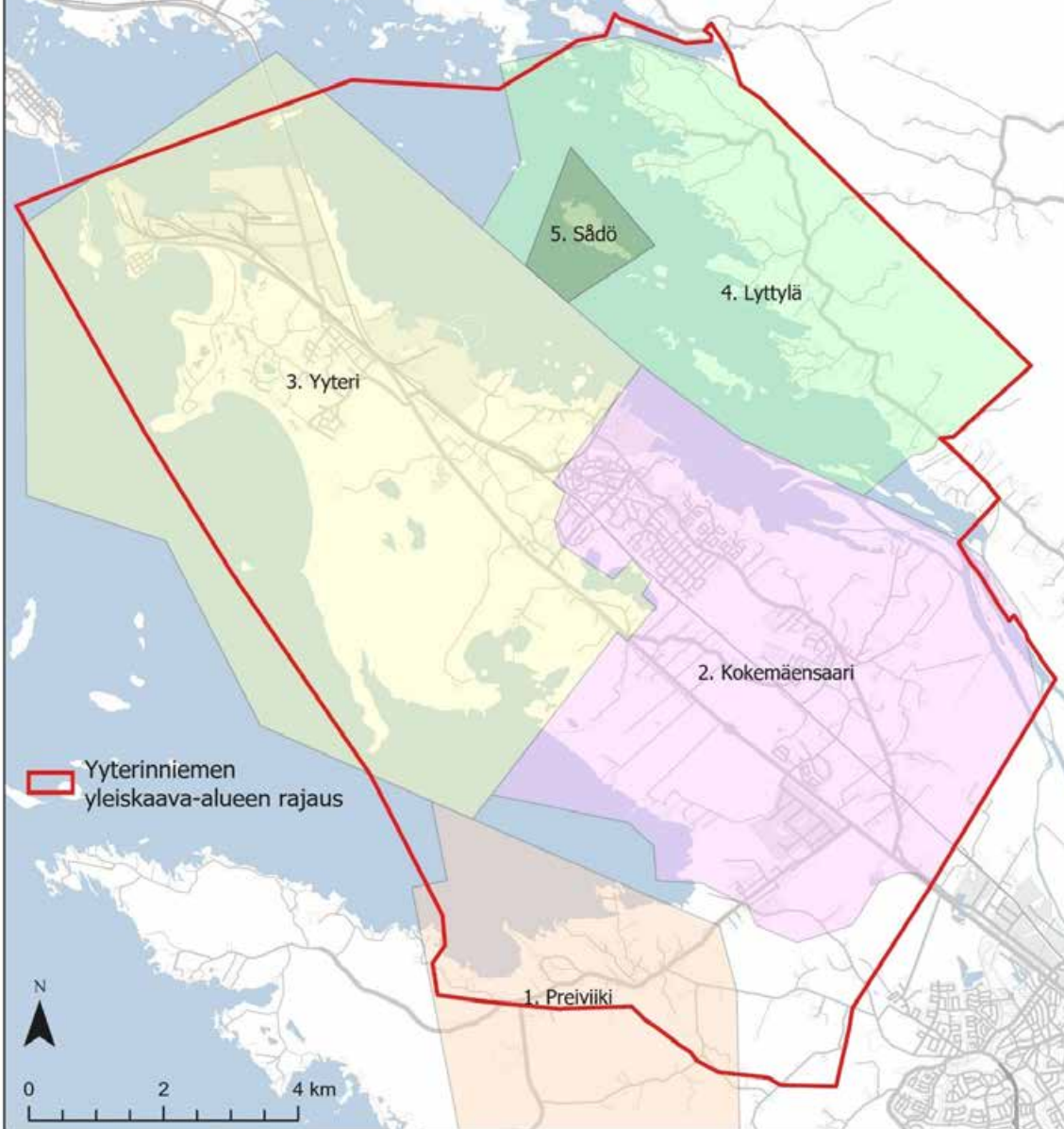
SISÄLTÖ

ALKUSANAT	5
1 JOHDANTO	6
1.1 Kulttuuriympäristöselvityksen tarkoitus	6
1.2 Selvitysalue	6
1.3 Selvityksen toteutus	6
1.4 Kohteiden ja alueiden valinta	6
1.5 Arvottaminen ja luokittelu	7
2 YTERINNIEMEN KULTTUURIYMPÄRISTÖSTÄ	8
2.1 Ominaispiirteistä ja historiasta	8
2.2 Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt ja -kohteet	11
2.3 Nykyinen yleis- ja asemakaavasuojele	13
3 KYLÄT JA KAUPUNGINOSAT	16
3.1 PREVIIKIN MAAREKISTERIKYLÄ	16
3.1.1 Preiviiki	16
1) ARVOALUE : Preiviikin kylä	16
2) Seuratalo Jukola, Preiviikintie 389	20
3) Preiviikin entinen koulu, Koulunmutka 85	21
4) Uusitalo, Preiviikin rantakuja 16	21
5) Kesti, Kestinkuja 41	22
6) Preiviikin seurakuntatalo, Preiviikintie 459	23
3.2 KOKEMÄENSAAREN MAAREKISTERIKYLÄ	24
3.2.1 Kokemäensaari/Kyläsaari	24
7) ARVOALUE: Kyläsaaren vanha kylä	27
8) Vanha koulu eli kylätalo, Mörtintie 7	28
9) Kyläsaaren koulu, Mörtintie 4	29
10) Valli-Jaakola, Mörtintie 15	30
11) Kyläsaaren seurakuntatalo, Urheilukentänpolku 10	31
12) Kyläsaaren vanhainkoti, Vanhainkodintie 93	31
13) Savo, Savontie 17	32
14) ARVOALUE: Kivini	33

3.2.2 Uusiniitty	34	3.3.4 Herrainpäivät	71
15) Metsähautausmaa ja kappeli, Maalaiskunnantie 1	35		
3.2.3 Pihlava	36	3.3.5 Mäntyluoto	72
16) ARVOALUE: Pihlavan kylä	36	41) ARVOALUE: Mäntyluodon asemanseutu	72
17) Pihlavan entinen koulu, Vanha maantie 2	39	42) Mäntyluodon asema, Merisatamantie 4	73
18) Pihlavan kirkko, Rinnekuja 2	40	43) Mäntyluodon hotelli, Merisatamantie 2	74
19) Pihlavan seurakuntatalo ja kirkkoherran asunto, Pihlavan Kirkkotie 5	41	44) Satamakonttori, Merisatamantie 13	75
20) Porin Säästöpankki, osuuskassa ja talouskauppa	42	45) ARVOALUE: Kallo	76
21) ARVOALUE: Pihlavan Tehtaat	43	46) Kallon majakka, Kallontie 28	78
22) Pihlavan saha, Ahlströmintie 5	44	47) Purjehdusseura BSF:n rakennukset, Kallontie 26	79
23) Pihlavan konepaja, Voimalantie 4	46	48) Luotsiasema, Kallontie 24	80
24) Kuitulevytehdas ja voimalaitos, Ahlströmintie 9/Voimalantie 3	47	49) Ryssäntorni, Kallon pengertie	81
25) ARVOALUE: Halssi	48	3.3.6 Kirrinsanta	82
26) Halssin sauna, Halssinnokantie 47	50	3.3.7 Kaanaankorpi	82
3.2.4 Rieskala	50	3.3.8 Huvilaranta	83
27) ARVOALUE: Ahlströmin talot ja Rieskalan palvelukeskus	51	50) ARVOALUE: Kaunismäki	84
3.2.5 Metsämaa	52	51) Virkailijatalot Kaunismäentie 3-5 ja Kaunisreunantie 1	85
3.2.6 Enäjärvi	52	52) Tehtaanjohtajan talo, Kaunismäentie 2	86
28) Enäjärven koulu ja asuintalo, Särnäjäntie 2	53	53) Ketjutalo, Kaunismäentie 4	87
3.3 YYTERIN MAAREKISTERIKYLÄ	54	54) Kaunismäen sauna, Kaunisreunantie 7	88
3.3.1 Yyteri	55	55) Atriumtalot, Kaunismäentie 1	88
29) ARVOALUE: Yyterin kartano, Linjamäentie 203	55	56) ARVOALUE: Pihlavan huvila-alue	89
30) Yyterin entinen koulu, Linjamäentie 227	58	57) Grankulla, Wilhelmsvikintie 35	90
31) ARVOALUE: Yyterin sannat	59	58) Honkala, Kaunismäentie 9	91
32) Hotelli Yyteri, Sipintie 1	61	59) Solvik, Kaunismäentie 11	92
33) ARVOALUE: Huvikumuntie	62	60) Erikstorp, Wilhelmsvikintie 9	93
34) ARVOALUE: Yyterin santojen huvilat	63	3.4 LYTTYLÄN MAAREKISTERIKYLÄ	94
35) ARVOALUE: Karhuluoto	64	3.4.1 Lyttylä	94
3.3.2 Kaanaa	65	61) ARVOALUE: Varvinlahti	95
36) Kaanaan vesitorni, Sautojentie 4	65	62) Lyttylän entinen koulu, Lyttyläntie 1138	96
3.3.3 Uniluoto	66	63) Lyttylän rukoushuone, Lyttyläntie 1098	97
37) ARVOALUE: Uniluoto ja Satamakatu	66	64) Hyrskyniemi, Hyrskyniementie 137	98
38) Heinen huvila, Uniluodonkatu 22	68	65) ARVOALUE: Mäntyniemi, Mäntyniementie 293	99
39) Mäntyluodon koulu, Satamakatu 21	69	3.5 SÄDÖN MAAREKISTERIKYLÄ	100
40) Mäntyluodon muuntoasema, Satamakatu/Kallontie	70	3.5.1 Sådö (kylä)	100
		LÄHTEET	101

YYTERINNIEMEN KYLÄT

Opaskartta © Porin kaupunki, rakennusvalvontayksikkö/kaupunkimittaus 2021, lupa nro 482

ALKUSANAT

Yyterinniemen osayleiskaavatyö on ollut vireillä kauan – vaikkakin ollen välillä vuosia pysähdyksissä. Aloitusvaiheen viranomaisneuvottelu järjestettiin jo keväällä 2013. Viranomaiset ottivat neuvottelussa kantaa siihen, millä tarkkuudella kulttuuriympäristöä tulisi erittäin laajalla suunnittelualueella tarkastella. Kohdekohtainen rakennusinventointi nähtiin lähes mahdottomaksi tehtäväksi alueella, jolta ajantasaisia inventointitietoja on ennestään vain hyvin vähän. Vanhentuneita rakennusinventointeja oli Uniluodosta, Pihlavan asuin- ja tehdasalueilta sekä Huvilarannasta. Asemakaavatasoiset rakennusinventoinnit tehtiin vuonna 2015 Levolla sekä suppealla alueella Kyläsaarella.

Yyterinniemellä on paljon kulttuuriympäristön arvoja: kaksi valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita, useita valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä sekä maakunnallisesti merkittäviä yksittäiskohteita. Viranomaisneuvottelussa nähtiin, että tietoja näistä arvoalueista ja kohteista tulisi tarkentaa ja päivittää. Ratkaisuksi nähtiin rakennusinventointia yleispiirteisempi kulttuuriympäristöselvitys, jossa tarkasteltaisiin ympäristön historiaa ja arvoja sekä annettaisiin aluekohtaisia suosituksia kaavoitusta varten. Lisäksi selvityksessä tuli

tunnistaa alueita, joilta asemakaavoituksessa tarvitaan tarkempaa tietoa. Vaille asemakaavaa jäävillä alueilla, joilla osayleiskaava tulisi jäämään ainoaksi kaavaksi, puolestaan nähtiin tarve rakennusinventoinnille osana kulttuuriympäristöselvitystä.

Selvityksen tekeminen lykkäytyi ja käynnistyi vasta alkuvuodesta 2020. Resursseja työhön ei ollut käytettävissä mittavan työn kannalta riittävästi. Aluksi selvitystyö määriteltiin puolen vuoden mittaiseksi, mutta sai jatkoaikaa vuoden loppuun tekijänään yksi projektityöntekijä. Raportin taitto jäi vielä senkin jälkeen odotamaan ja on vasta nyt kesällä 2021 valmistumassa.

Suppean työajan puitteissa maastotyöt jouduttiin rajaamaan minimiin. Selvityksessä olemassa olevia tietoja syvennettiin maakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristöistä, kuten Preiviikin kylästä, Pihlavan työväenasutuksesta ja Yyterin kartanoalueesta. Lisäksi tunnistettiin paikallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä kuten Kyläsaari, Kivini ja Herrainpäivien Lomatien ympäristö. Uusia kohdetietoja koottiin erityisesti modernin arkkitehtuurin osalta. Suunnittelun merkittävimmistä, paikallisista ja jo nykyisissä yleiskaavoissa huomioiduista kohteista, Kyläsaaren vanhainkodista, Ulasoorin alueella sijaitsevasta Savon

tilasta ja Kyläsaaren Valli-Jaakolasta laadittiin yleiskaavatasoiset kohdeinventoinnit. Inventointiraportti sisältää näiden alueiden ja kohteiden arvioinnin ja suosituksia osayleiskaavatyölle. Tämän ohella inventointiraportissa on yleispiirteisesti kuvailtu Yyterinniemen eri osa-alueiden kulttuuriympäristöä.

Suunnittelun alueeseen kuuluvan Lyttilän alueen sekä jokisuiston saarten kulttuuriympäristön osalta selvitystyö jäi kesken. Alueelta ehdittiin inventoida ja arvottaa ainoastaan maakunnallisesti merkittävät yksittäiskohteet, Lyttilän entinen koulu, Lyttilän rukoushuone sekä Hyrskyniemi. Työ toivottavasti voi jatkua osayleiskaavatyön edetessä!

Liisa Nummelin,

rakennustutkija, Satakunnan Museo

1 JOHDANTO

1.1 YYTERINNIEMEN KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYKSEN TARKOITUS

Yyterinniemen kulttuuriympäristöselvityksen tarkoituksena on ollut määrittellä Yyterinniemen osayleiskaava-alueen arvokkaat kulttuuriympäristöalueet ja -kohteet. Se toimii Porin kaupunkisuunnittelun laatiman Yyterinniemen osayleiskaavan perusselvityksenä. Selvitystä käytetään myös lupamenettelyssä, asemakaavoituksen ohjelmoinnissa ja tarkempien selvitystarpeiden arvioinnissa.

Viranomaiset edellyttivät kulttuuriympäristöselvityksen laatimista Yyterinniemen osayleiskaavahankkeen aloitusneuvottelussa vuonna 2013. Yyterinniemen osayleiskaavaa varten tehtäviin selvityksiin kuuluvat myös kaavaselostukseen sisällytettävä maisematarkastelu ja arkeologinen inventointi (Maanala Oy).

1.2 SELVITYSALUE

Kulttuuriympäristöselvityksessä Yyterinniemen osayleiskaava-alue on jaettu vanhojen maarekisterikylärajojen mukaan. Selvitysalueeseen kuuluu viisi vanhaa maarekisterikylää: Preiviiki, Kokemäensaari, Yyteri, Lyttylä ja Sädö. Näiden kylien alueella on 15 kaupunginosaa (kartta s. 4). Selvityksessä huomioidaan kaupunginosien lisäksi Yyterinniemen eteläpuolella Preiviikinniemiellä sijaitseva Preiviikin kylä sekä suistossa Pihlavanlahdella sijaitseva Sädön saari. Yyterinniemen pohjoispuolella sijaitsevan Lyttylän kylän osalta selvityksessä on huomioitu ainoastaan aiemmin

määritellyt arvoalueet ja -kohteet. Inventointia on tarkoitus täydentää Lyttylän ja suiston kalastaja-asutuksen osalta myöhemmin.

Pietniemen maarekisterikylä ja rakennettu kulttuuriympäristö sijaitsee pääosin kaava-alueen ulkopuolella, joten aluetta ei ole käsitelty kyläkohtaisesti. Rajaukseen kuuluva osa Pietniemestä on kuitenkin ollut mukana kartoituksessa (ks. kartta kaava-alueen rajauksesta s. 12).

1.3 SELVITYKSEN TOTEUTUS

Yyterinniemen kulttuuriympäristöselvitys on tehty Porin kaupunkisuunnittelussa vuonna 2020. Selvityksen on laatinut projektityöntekijä Helene Kaarnametsä. Maastotöissä on ollut mukana kaupunkisuunnittelun kesäharjoittelija Veera Saastamoinen. Työn ohjaajina ovat toimineet rakennustutkija Liisa Nummelin Satakunnan Museosta ja yleiskaavas suunnittelija Juha Mäkelä Porin kaupunkisuunnittelusta.

Kulttuuriympäristöselvityksen taustatyöt ovat sisältäneet alueen kaava-aineiston ja siinä esitettyjen suoje-lumerkintöjen sekä aiempien selvitysten ja arkistolähteiden, kuten valokuva-arkistojen, karttojen, aiempien rakennusinventointien ja osittain myös rakennuspiirustusten läpikäynnin. Kenttätöihin ovat kuuluneet kohdekäynnit ja valokuvaus. Kohteiden inventointitiedot on tallennettu Satakunnan Museon Pakki-sovellukseen. Kohdekuvaukset ovat luettavissa myös Y-Pakissa.

1.4 KOHTEIDEN JA ALUEIDEN VALINTA

Selvityksessä on huomioitu aiemmin määritellyt valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. Tunnistetut arvoalueet ja -kohteet on esitetty raportissa kylittäin ja kaupunginosittain. Ne on luokiteltu lähtökohtaisesti paikallisesti arvokkaiksi, ellei niitä ole huomioitu valtakunnallisessa (RKY) tai maakunnallisessa (Satakunnan rakennusperintö 2005) inventoinneissa, ja ellei em. luokittelussa ole nähty korjattavaa esimerkiksi muuttuneen tilanteen myötä.

Vuonna 1963 valmistunut Kaanaan vesitorni. Kuva Helene Kaarnametsä 2019.

Hankkeen aikana tehdyt rakennusinventoinnit ovat olleet pääosin kohdekohtaisia, eikä yksittäisiä rakennuksia ole välttämättä yksilöity. Selvityksessä on painotettu julkisia rakennuksia sekä osittain kohteita, joihin ei vielä kohdistu kaavasuojelua. Moderneihin, aiemmin inventoimattomiin kohteisiin on kiinnitetty erityistä huomiota.

1.5 ARVOTTAMINEN JA LUOKITTELU

Inventoitujen kohteiden arvottamisessa on sovellettu Lakia rakennusperinnön suojelemiseksi (498/2010), jonka mukaan rakennus voi olla arvokas rakennushistorian, rakennustaiteen ja -tekniikan, erilaisten ympäristöarvojen, rakennuksen käytön tai siihen liittyvien tapahtumien kannalta. Arvojen perusteeksi laissa on määritelty kriteerit, joita ovat kohteen harvinaisuus, tyypillisuus, edustavuus, alkuperäisyys, historiallinen todistusvoimaisuus ja kerroksisuus. Kullakin alueella on kuitenkin omat ominaispiirteensä ja arvojen määrittelyssä painottuu paikallinen näkökulma.

Yyterinniemen kohteiden arvioinnissa on huomioitu kunkin kohteen historiallinen arvo, rakennushistoriallinen arvo, rakennustaiteellinen arvo, maisemallinen/taajamakuullinen arvo sekä säilyneisyysarvo.

Historiallinen arvo havainnollistaa kohteeseen liittyviä yhteiskunnallisia tai paikallis-, käyttö-, kaava- ja/tai elinkeinohistoriallisia arvoja.

Rakennushistoriallinen arvo kertoo oman aikansa rakennustavasta ja ilmentää esimerkiksi tyypillisyyttä tai innovatiivisuutta.

Huvila Honkalan rakennuskokonaisuuteen kuuluva ateljee-asuinrakennus. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Rakennustaiteellinen arvo toteutuu kohteessa, joka on edustava ja laadukas esimerkki aikakautensa arkkitehtuurista tai tunnetun suunnittelijan tuotannosta.

Maisemallinen tai taajamakuullinen arvo kertoo kohteen sijoittumisesta ympäristöönsä. Kohde voi olla maamerkki, sijaita keskeisellä paikalla tai kuulua yhteiseen kokonaisuuteen.

Säilyneisyydeltään arvokas kohde on säilynyt ulkoasultaan ja kokonaishahmoltaan ja/tai sisätiloiltaan alkuperäisenä. Vähäiset muutokset on toteutettu alkuperäistä arkkitehtuuria kunnioittaen. Myös käyttötarkoitus saattaa olla säilynyt.

Esitellyt kohteet on jaettu kahteen arvoluokkaan: A (suojeltava kohde) ja B (lievemmin suojeltava kohde). Kohteiden luokittelun tarkoitus on kertoa niiden keskinäisestä suhteesta sekä kohteen merkityksestä selvitysalueella. Raportin luokittelu on suositus kaavoituksen ja rakennusvalvonnan käyttöön. Varsinaiset suojeluratkaisut tehdään kaavoituksen yhteydessä.

2 YTERINNIEMEN KULTTUURIYMPÄRISTÖSTÄ

2.1 OMINAISPIIRTEISTÄ JA HISTORIASTA

Poriin kuuluva Yterinniemen alue sijaitsee keskustan luoteispuolella. Noin kymmenen kilometrin pituista niemeä rajaavat lännessä Preiviikinlahti ja Selkämeri, ja idässä laaja Kokemäenjoen suisto. Niemen kärjessä sijaitsee Mäntyluodon kaupunginosa satamineen.

Yterinniemi kuuluu Satakunnan rannikolle tyypillisiin pitkiin, kaakosta luoteeseen suuntautuviin niemiin. Se on muodostunut maankohoamisen myötä Yterin ja Kokemäensaaren entisistä saarista. Saarten vanhat nimet Ytterö (ulkosaari) ja Inderö (sisäsaari) kertovat maiseman muutoksesta. Yterinniemen varhaisimmat maa-alueet ovat paljastuneet rautakauden (noin 500 eaa-1300 jaa) lopulla. Yteri ja Kokemäensaari asutettiin keskiajalla. Vielä 1600-luvulla niitä erotti Mooskerin salmi nykyisen Enäjärven kohdalla.

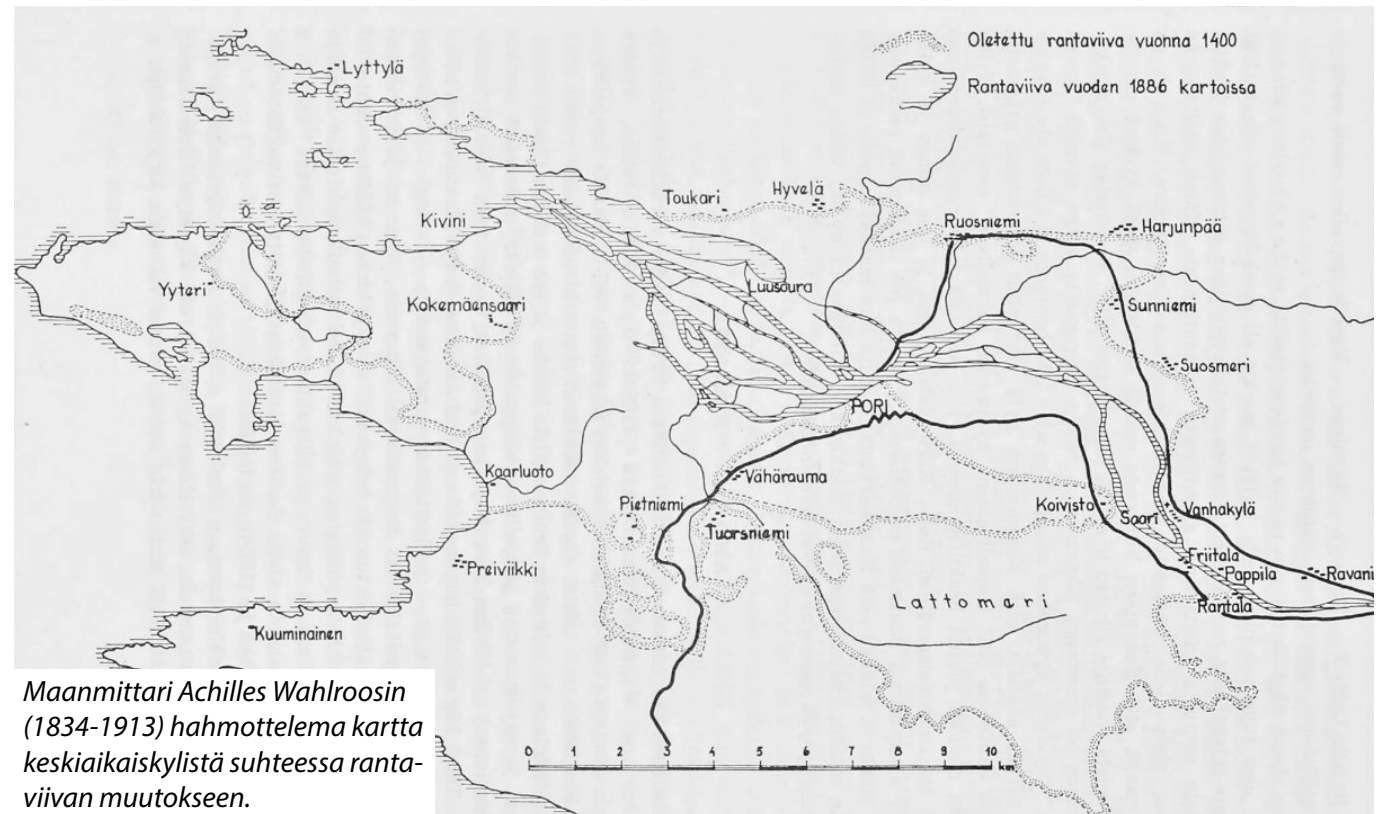
Alueen varhaisemmat asukkaat saivat elantonsa kalastuksesta ja pienimuotoisesta maanviljelystä. Rantojen varveilla rakennettiin myös laivoja. Porin kaupungin siirtämistä Yterinniemelle harkittiin laivaliikenteen turvaamiseksi ainakin vuosien 1640 ja 1801 kaupunkipalojen jälkeen. Kaupungin sijaan päädyttiin siirtämään vain satamaa: Kokemäenjoen madaltuvat jokisatamat etenivät vuosisatojen aikana vaiheittain kohti merta. Tämä vaikutti myös asutuksen sijoittumiseen.

Teollisuuden mukanaan tuoma rakenteellinen muutos alkoi 1800-luvun jälkipuolella, kun sen vanhinta kerrostumaa edustava Pihlavan höyrysaha perustettiin vuonna 1875. Kylämäinen asutus keskittyi sahan

myötä erityisesti Pihlavaan, mutta myös Kyläsaareen ja Preiviikkiin.

Joen lisäksi 1900-luvun vaiheessa rakennetut rautatie ja ulkosatama vaikuttivat olennaisesti Yterinniemen rakentumiseen nykyisenlaiseksi. Pori-Mäntyluoto maantie rakennettiin 1930-luvulla yhdistämään satama ja kaupunki. Myöhemmin myös uudemmat teollisuuslaitokset, kuten Pihlavan kuitulevytehdas (1948), Kaanaan Vuorikemia (1961) ja Kirrinsannan telakka (1973) ovat muokanneet Yterinniemen maisemaa.

Alvar Aallon Kokemäenjoenlaakson aluesuunnitelma (1942) ulottui Kokemäeltä Mäntyluotoon. Suunnitelmassa esitettyjä, sittemmin toteutuneita osatekijöitä ovat mm. Mäntyluodon pikatien (valtatie 2:n pääte) rakentaminen rautatien lounaispuolelle 1950-luvulla sekä Kaanaan, Levon, Rieskalan ja Uudenniityn asuinalueitten rakentaminen valtatie tuntumaan. Aluesuunnitelmassa Yterinniemen suistonpuoleinen ranta varattiin kokonaisuudessaan teollisuudelle. Tämä toteutui luonnon- ja rakennussuojelun onneksi vain osittain.

Pääosa Yyterinniemestä kuului Porin maalaiskuntaan vuoteen 1967 saakka, jolloin kunta liitettiin Porin kaupunkiin. Teollisuusyhdyskunta Pihlava ja maaseutumainen Kyläsaari muodostavat edelleen Yyterinniemen huomattavimmat taajamat. Kerrostaloja on rakennettu teollisuuden laajentumisen myötä 1960 – 1970-luvulla Kaanaaseen, Pihlavaan ja Uniluotoon. Yyterinniemen rakennuskanta koostuu valtaosin pientaloista, rivitaloista ja maatiloista.

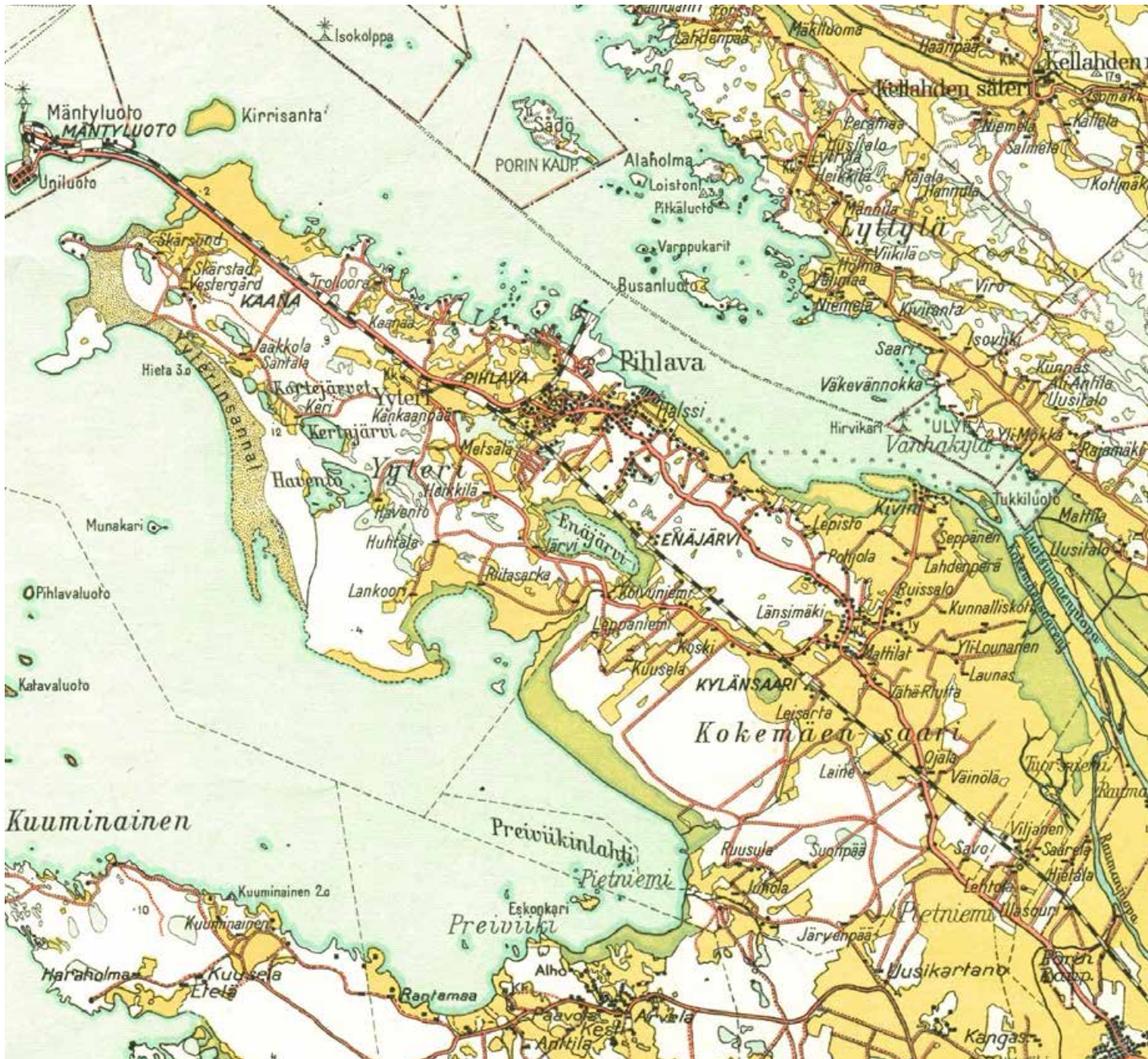
Yyterillä on ollut merkitystä myös historiallisena tapahtumapaikkana. Vuonna 1933 valmistuneen Meriravintolan yhteydessä järjestettiin juhannusjuhlia, joiden kävijämäärä kasvoi useisiin tuhansiin vetovoimaisten tähtien, kuten Olavi Virran, Miss Yyteri -kilpailujen ja 1954 valmistuneen tanssilavan myötä. Lavatansseja alettiin järjestää joka kesälauantai. Kävijämäärältään suurin tapahtuma oli juhannuksena 1965 Yyterissä järjestetty Rolling Stones -yhtyeen konsertti, joka keräsi noin 15 000 kuulijaa. Leningrad Cowboys -yhtyeen esiintyminen vuonna 1994 kokosi mahdollisesti vielä tätäkin suuremman yleisön. Yyterin sannaat alueen varsinaisena vetovoimatekijänä kokoaa alueelle vuosittain jopa yli 100 000 kävijää, monet näistä toki useaan kertaan vuoden aikana.

Senaatinkartta 1907

Yyterinniemen asutus keskittyi 1900 luvun alussa Pihlavaan ja Kokemäensaareen (kartta vasemmalla). Nykyinen Vanha maantie päättyi Pihlavaan. Pihlavan sahalta tie kulki Kaunismäen ja Yyterin kartanon kautta edelleen luoteeseen.

Yyterinniemen luoteisosan asutus koostui lähinnä huviloista Herrainpäivillä ja Uniluodossa. Uusi, vuonna 1899 valmistunut rautatie kulki Yyterinniemen halki luoteeseen Mäntyluodon satamaan saakka. Maantie ei vielä yhdistänyt manteretta ja Mäntyluotoa.

Taloudellinen kartta 1934

Vanhan maatien linjaus noudatti yhdystie 2652:n nykyistä linjausta Ulasoorista Pihlavaan. Kyläsaassa maantie kulki kuitenkin 1960 luvun vaihteeseen saakka kylän halki.

Kylämäinen asutus oli keskittynyt erityisesti Pihlavaan, mutta myös Kyläsaareen ja Preiviikkiin. Enäjärven ja Metsämaan ruutukaava alueet eivät olleet vielä rakentuneet, vaan alueen harva asutus keskittyi Vanhan maantien pohjoispuolelle lähelle rantaa.

Rautatietä mukaileva, suoraviivainen maantie Pihlavasta Mäntyluotoon oli rakennettu 1930 luvun alussa. Kirrinsanta Mäntyluodon ja Kaanan välissä oli vielä erillinen saari.

2.2 VALTAKUNNALLISESTI JA MAAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT KULTTUURIYMPÄRISTÖT JA -KOHTEET

Yyterinniemellä on kolme valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY 2009, osana valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita): Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristö Mäntyluodon ja Uniluodon kaupunginosien alueella, Pihlavan huvila-alue (Huvilaranta, Kaanaankorpi) sekä Pihlavan saha ja asuinalueet (Pihlava).

Yyterin maisema-alue on valtakunnallisesti arvokas (Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995, osaksi Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisia alueidenkäyttötavoitteita 1.1.2000).

Kokemäenjokilaakson viljelymaisemat muodostavat uuden esitetyn valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen (Satakunnan vaihemaakuntakaava 2, tullut voimaan 1.7.2019).

Valtakunnalliset merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt ja kohteet on esitetty kartalla sivulla 12.

*Langouran torppa Huhtalan raitin päässä.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

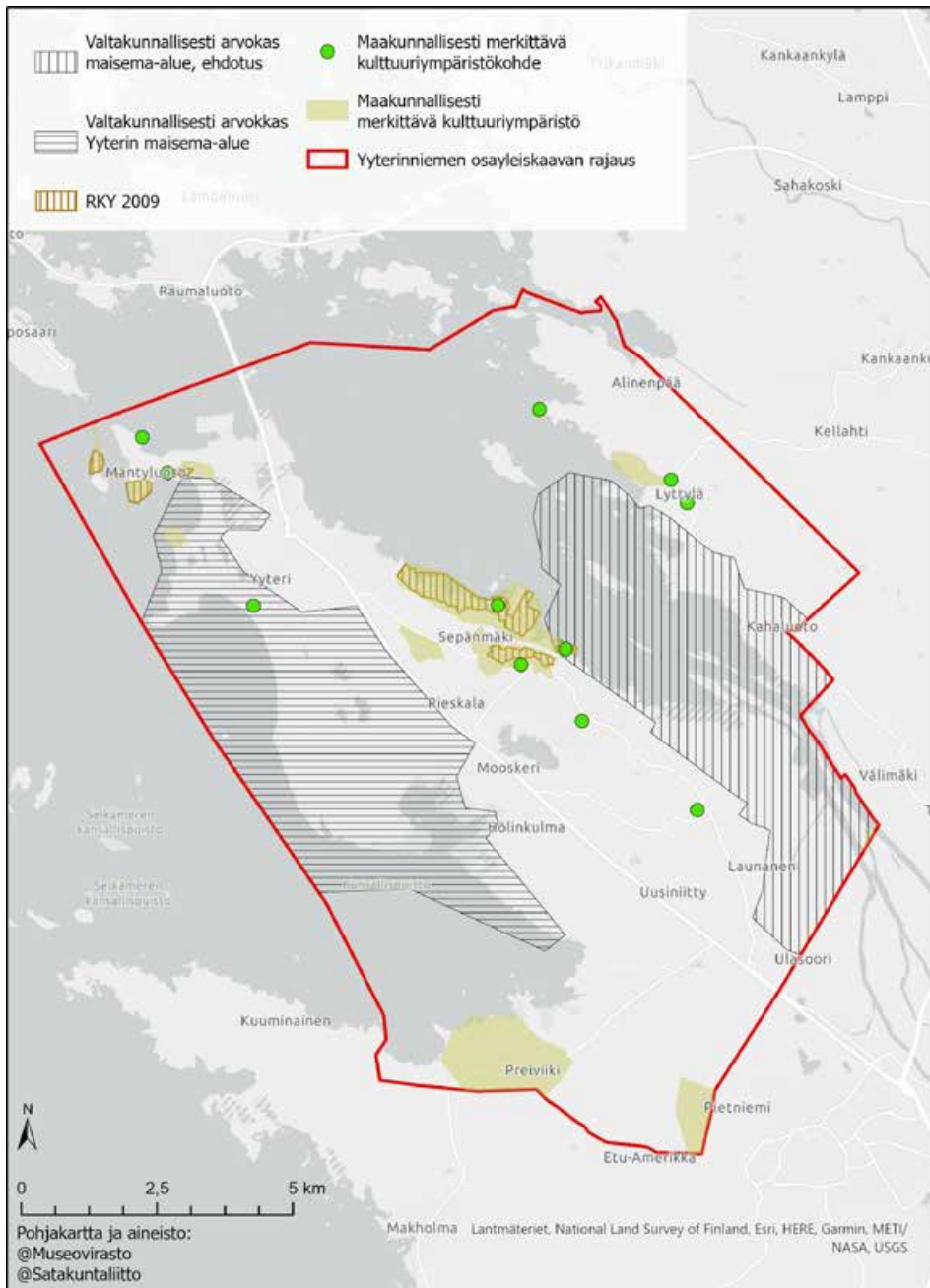
*Fleiviikin niityt ovat osa Kokemäenjokilaakson
viljelymaisemaa. Kuva Helene Kaarnametsä 2019.*

*Ahlströmin virkailijatalo Pihlavan sahan rakennuttamassa
Kaunismäessä. Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Yyterin sannat Yyterin maisema-alueella.
Kuva Helene Kaarnametsä 2018.*

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet:

A. Yyteri

B. Kokemäenjokilaakson viljelymaisemat
 (Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, ehdotus)

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

1. Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristö
 (Mäntyluoto, Uniluoto)
2. Pihlavan huvila-alue
 (Huvilaranta, Kaanaankorpi)
3. Pihlavan saha ja asuinalueet
 (Pihlava)

1.7.2019 voimaan tulleessa Satakunnan vaihemaakuntakaava 2:ssa **maakunnallisesti merkittäviksi kulttuuriympäristöiksi** on määritelty seuraavat alueet:

PREIVIIKI:

Preiviikin kylä

KOKEMÄENSAARI:

Pihlavan teollisuusalue (myös RKY)
 Pihlavan vanha työväenasuntoalue (osittain myös RKY)
 Pihlavan huvila-alue (myös RKY)

YYTERI:

Yyterin kartano
 Karhuluodon huvilat

UNILUOTO (myös RKY)

Mäntyluodon rautatieasema (myös RKY)
 Kallon majakka ja luotsiasema (osittain myös RKY)

LYTTYLÄ:

Varvinlahti, Lyttylä

Maakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristökohteisiin (pinta-ala alle 10 ha) lukeutuvat

Kyläsaaren vanha koulu
 Enäjärven koulu ja asuintalo
 Kaunismäen virkailijatalot (myös RKY)
 Pihlavan kirkko
 Pihlavan Halssi (myös RKY)
 Hotelli Yyteri (myös maisema-alue)
 Mäntyluodon hotelli (myös RKY)
 Mäntyluodon majakka (myös RKY)
 Lyttylän rukoushuone
 Lyttylän koulu
 Hyrskyniemi

Vanha maantie kulkee Pihlavan vanhan työväenasunto-alueen maakunnallisesti merkittävässä kulttuuriympäristössä. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

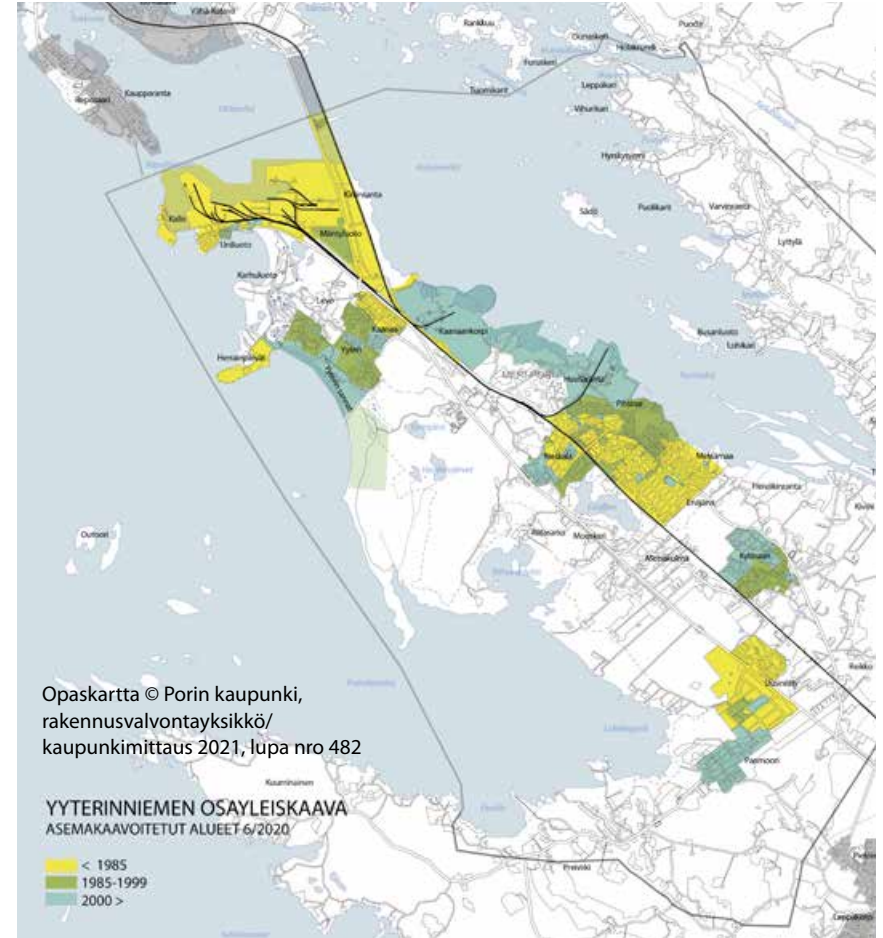
Pihlavan kirkko on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristökohde. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

2.3 NYKYINEN YLEIS- JA ASEMAKAAVASUOJELU

Yyterinniemen vanhimmat asemakaavat on laadittu 1940-luvulla. Ne ovat monin paikoin rakennussuojelun kannalta vanhentuneita. Meri-Porin v. 1999 hyväksytty, mutta oikeusvaikutukseton yleiskaava osoittaa suojelutarpeita, mutta varsinainen rakennussuojelu edellyttää kysymyksen käsittelyä asemakaavassa tai rakennusperintölain mukaisessa suojelumenettelyssä.

Ennen 1985 voimaan tullutta rakennussuojelulakia suojelukysymysten pohdinta asemakaavoissa oli hyvin sattumanvaraista. Tällaisia asemakaavoja voidaan pitää rakennusperinnön arvottamisen osalta lähtökohtaisesti vanhentuneina.

Vielä ennen maankäyttö- ja rakennuslain voimaan tuloakin vuonna 2000 laadituissa asemakaavoissa on merkittäviä puutteita rakennettun kulttuuriperinnön osalta. Yyterinniemen asemakaavojen ajanmukaisuutta rakennusperinnön osalta on havainnollistettu viereisessä kartassa.

Meri-Porin osayleiskaavassa kaavamerkinnällä S-2 (Alueet, joiden omaleimainen luonne tulee säilyttää) tai S-3 -merkinnällä (Alueet, joilla ympäristö säilytetään) on merkitty seuraavat alueet:

PREIVIIKI

Preiviikin kylä

KOKEMÄENSAARI

Kyläsaari:

Kyläsaari eli Kokemäensaari

Kyläsaaren vanhainkoti

Maatila Savo

Kivinin asunto- ja huvila-alue

Pihlava:

Pihlavan Halssi

Pihlavan Kappalemaan, Holman, Viinahaminan

ja Sahamäen asutusalueet

Pihlavan teollisuusalue

YYTERI

Yyteri:

Yyterin kartanon alue

Uniluoto:

Uniluoto

Mäntyluoto:

Kallo

Mäntyluodon hotellin ja satamaradan alue

Karhuluoto:

Karhuluoto

Huvilaranta:

Pihlavan huvila-alue ja virkailijataloalue

LYTTYLÄ

Lyttylän koulumäki

Varvinlahti

Kohdekohtainen rakennussuojelu on esitetty kaavamerkinnällä SR (Suojelukohteet) seuraavissa kohteissa:

PREIVIIKI:

Preiviikin seuratalo Jukola

Preiviikin vanha kansakoulu

KOKEMÄENSAARI:

Kyläsaari:

Huvila Maisema

Pihlava:

Pihlavan saha

Pihlavan sahan sahatavarakuivaamo

YYTERI:

Karhuluoto:

Villa Björnbo

Uniluoto:

Heinen huvila

Mäntyluodon ala-aste

Huvilaranta:

Tehtaanjohtajan asuinrakennus

Kaunismäen virkailijarakennus

Virkailijoiden ketjutalo

Huvila Ilois

Huvila Grankulla

Huvila Honkala

Huvila Solvik

Huvila Lustigkulla (sittemmin palanut)

Huvila Erikstorp

Huvila Linnais

Huvila Lehtonen

Huvila Stenvik

Huvila Djupvik

Huvila Olhava

Huvila Mellin

Huvila Rantapirtti ja Brunnsvik

LYTTYLÄ:

Lyttylän koulu

Lyttylän rukoushuone

Hyrskyniemen paviljonki

Mäntyniemi

Huvila Loisto

Myntin kesämökki

Meri-Porin vuonna 1999 hyväksytyn osayleiskaavan ja asemakaavojen suojelukohteet esitetään kartalla seuraavalla sivulla.

Yyterinniemen **kulttuuriympäristökohteet, joihin kuuluu asemakaavalla suojeltuja rakennuksia**

KOKEMÄENSAARI

Kyläsaari:

Kyläsaaren vanha koulu, Mörtintie 7
(kaava vahvistettu 1988)

Pihlava:

Pihlavan saha, Ahlströmintie 5 (2006)

Kuitulevytehdas, Ahlströmintie 9 (2006)

Pihlavan entinen posti, Ahlströmintie 1 (1988)

YYTERI

Yyteri:

Rosenlewin lomamökit, Hiekkarannantie 189
(2000)

Uniluoto:

Heinen huvila, Uniluodonkatu 22
(muutos 2020)

Mäntyluodon entinen koulu, Satamakatu 19
(muutos 2020)

Mäntyluoto:

Mäntyluodon hotelli, Merisatamantie 2 (1991)
Mäntyluodon asema, Merisatamantie 4 (2010)

Mäntyluodon aseman tavaramakasiini,
Merisatamantie 4 (2010)

Kaanaankorpi:

Rauhalinna, Rauhalinnantie 41 (2001)

Metsola, Rauhalinnantie 31 (2001)

Huvilaranta:

Ilois, Rauhalinnantie 15 (2010)

Mellin, Rauhalinnantie 5 (2010)

Nissebo, Linnaistie 2 (2010)

Olhava, Linnaistie 4 (2010)

Djupvik, Linnaistie 6 (2010)

Stenvik, Linnaistie 8 (2010)

Linnais, Linnaistie 10 (2010)

Lustigkulla, Wilhelmsvikinpolku 6 (2010)

Grankulla, Wilhelmsvikintie 35 (2010)

Wilhelmsvik, Wilhelmsvikintie 25 (2010)

Björkvik, Wilhelmsvikintie 11 (2010)

Erikstorp, Wilhelmsvikintie 9 (2010)

Brunnsvik, Brunnsvikintie 24 (2010)

Rantapirtti, Brunnsvikintie (2010)

Kaunismäentie 21 (2010)

Kaunismäentie 15 (2006)

Lehtonen, Kaunismäentie 13 (2006)

Solvik, Kaunismäentie 11 (2006)

Kaunismäentie 10 (2006)

Honkala, Kaunismäentie 9 (2006)

Ahlströmin sauna, Kaunisreunantie 7 (2006)

Virkailijatalo, Kaunisreunantie 1 (2006)

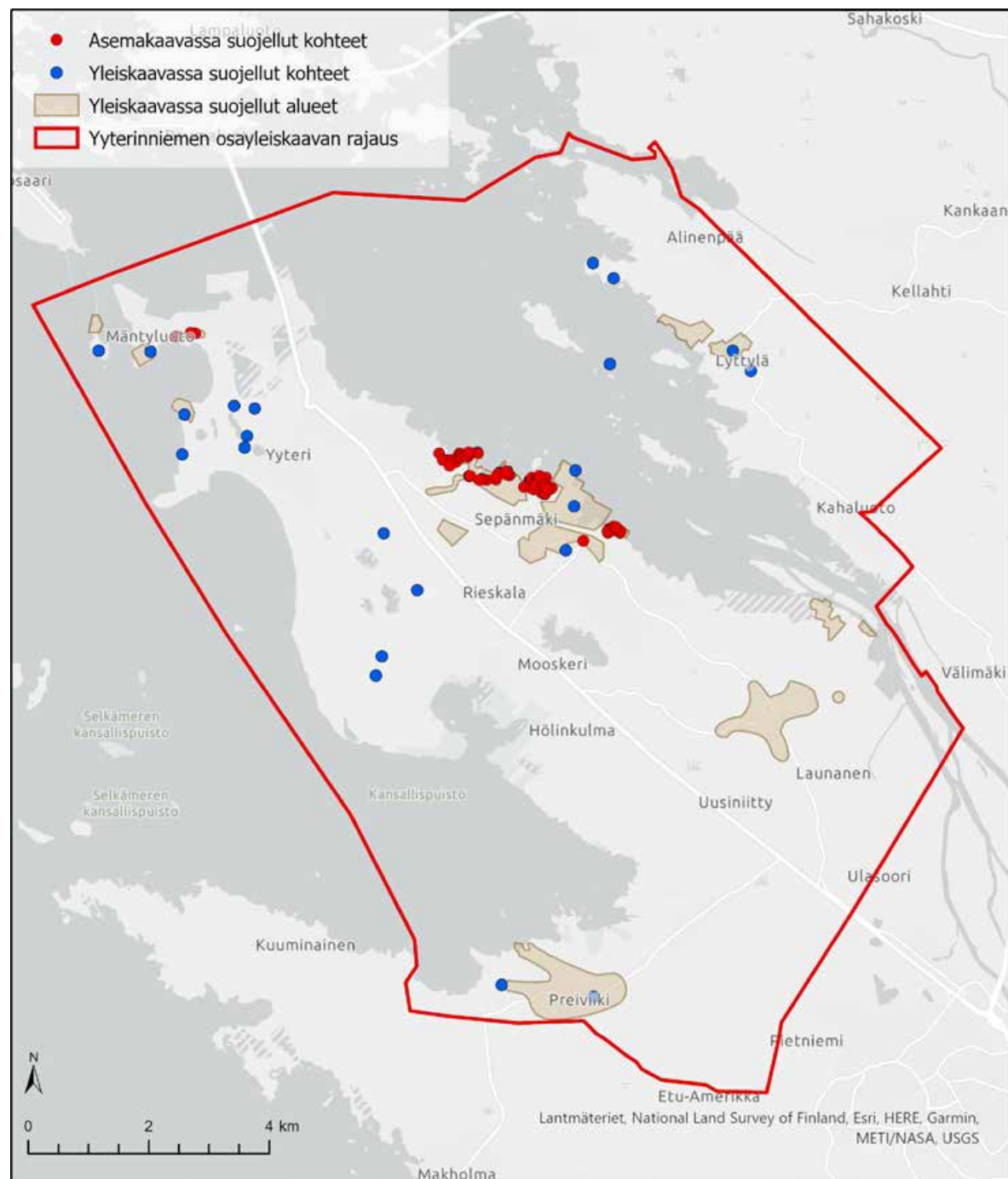
Virkailijatalo, Kaunismäentie 5 (2006)

Ketjutalo, Kaunismäentie 4 (2006)

Virkailijatalo, Kaunismäentie 3 (2006)

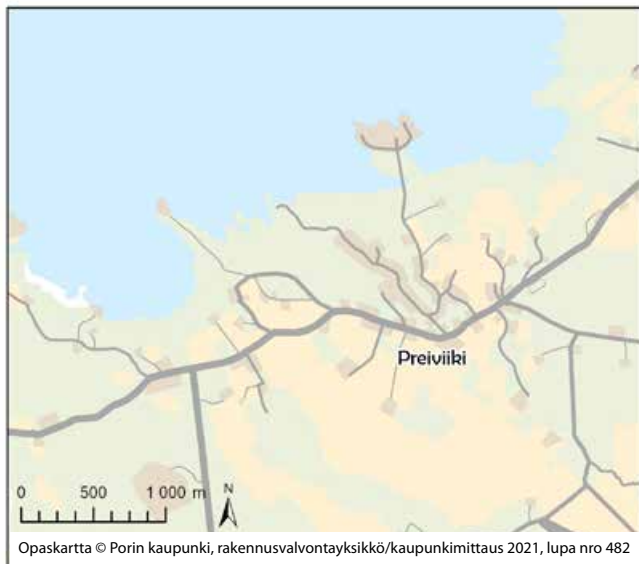
Tehtaanjohtajan talo, Kaunismäentie 2 (2006)

Atriumtalo, Kaunismäentie 1 (2006)

3 KYLÄT JA KAUPUNGINOSAT

3.1 PREVIIKIN MAAREKISTERIKYLÄ

3.1.1 PREVIIKI

Preiviikin kylän ruotsinkielinen nimi Bredvik viittaa maankohoamisen myötä syntyneeseen lahteen, joka sijaitsi kylän eteläpuolella. Preiviikin asutus on Kokemäensaarta ja Yyteriä myöhäisempää perua. Kylä on merkitty 1400-luvun lopun Suur-Ulvilaa kuvaavaan karttaan. 1540-luvulla kylässä oli viisi taloa, jotka sijaitsivat nykyisen Preiviikintien tuntumassa, kylän korkeimmalla kohdalla. Preiviikiläiset saivat perinteisesti toimeentulonsa kalastuksesta ja karjanhoidosta, maanviljely muutti maisemaa laajemmin vasta 1800-luvulla.

ARVOALUE :

1) PREVIIKIN KYLÄ

Kuvaus

Preiviikintien varrelle tiivistynyt kylä on säilyttänyt maaseutumaisen ilmeensä. Sen rakennuskanta on kerroksista. Preiviikintien tuntumassa on useita taloja, joiden historia liittyy alkuperäisiin kantatiloihin. Esimerkiksi Uusitalolla, Arvelalla, Mäkelällä, Hannulalla ja Kestillä on omat rakennuskokonaisuutensa Preiviikintien tuntumassa. Pienipiirteisempi asuminen on sen sijaan rakentunut nauhamaisesti Preiviikin rantakujan varrelle. Preiviikin rantakujan päässä, Preiviikinlahden rannalla, sijaitsee kylän pienvenesatama eli kalaranta. Kalarannassa on säilynyt vanhoja verkkohuoneita ja verkkopuita.

Arviointi

Preiviikin kylässä on vanhaa kyläasutusta, perinteisiä tilakeskuksia ja pienimuotoista julkista rakentamista, jota edustavat mm. 1900-luvun vaihteessa kyläkeskustan ulkopuolelle rakennettu entinen kansakoulu, 1920-luvun seuratalo Jukola ja 1960-luvun seurakuntatalo. Kylän vanha kalaranta on osa Preiviikin elinkeinohistoriaa.

Preiviikin kylä kuuluu Satakunnan maakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristöihin. Se on huomioitu Meri-Porin yleiskaavassa merkinnällä S-3 alueena, jonka ympäristö säilytetään.

Preiviikin kylä vuonna 1963. Kuvat Satakunnan Museo.

Uudentalon rakennuksia 1900-luvun alkupuolella.

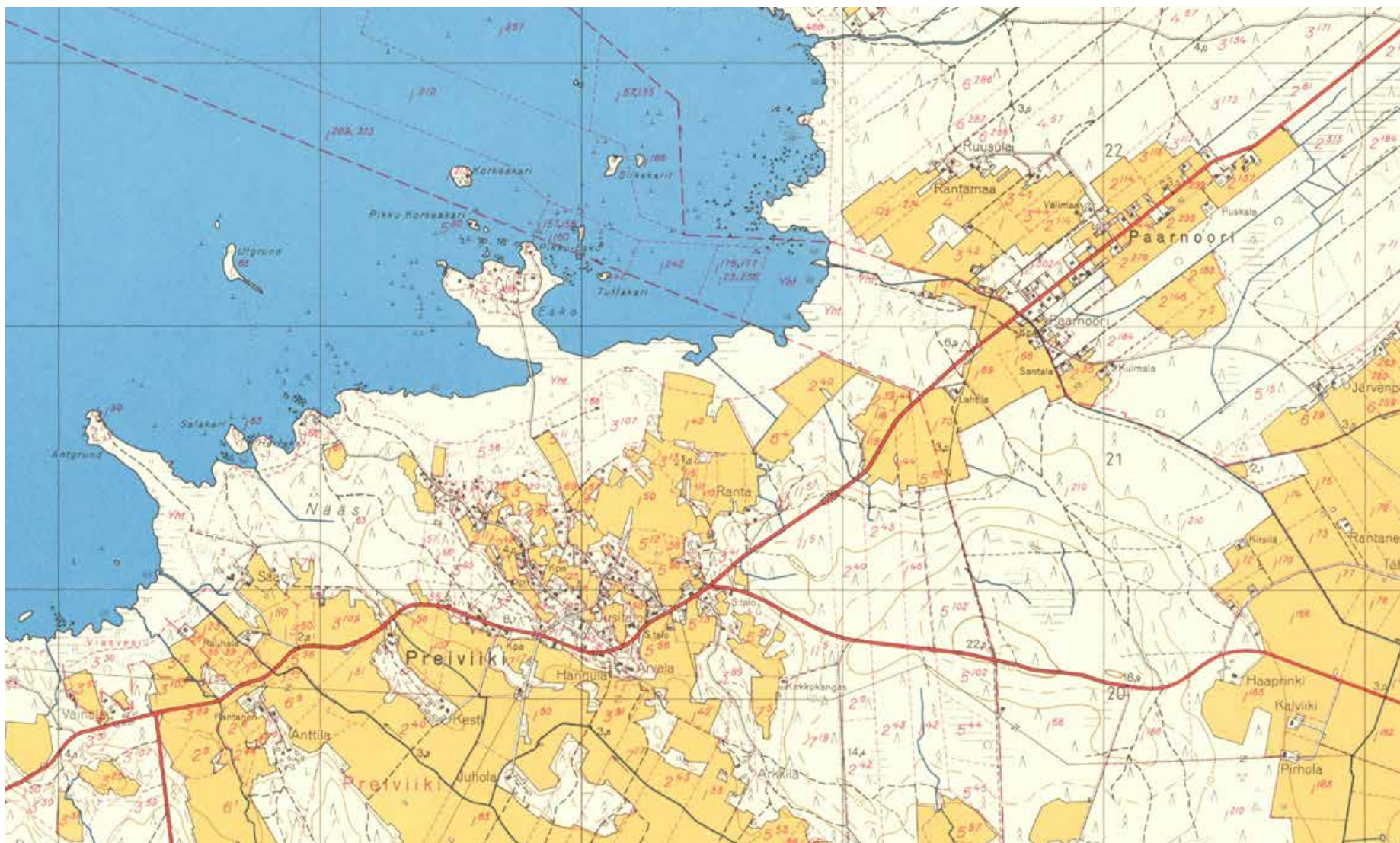

Preiviikin kalaranta vuonna 1975.

*Preiviikin kylä vuonna 1947.
Keskellä Uusitalon tilakeskus.
Preiviikin rantakuja kaartaa
rantaan Uusitalon takaa.
Kuva Preiviikin kyläyhdistys.*

Preiviiki ja Paanoori 1950-luvun lopulla. Asutus on keskittynyt kylänraitin ja kalarantaan johtavan Preiviikin rantakujan ympärille. Paanoorin asutus sijaitsee nauhamaisesti Paanoorintien varsilla. Maanmittauslaitoksen peruskartta 1962.

Preiviikintien tuntumassa on runsaasti maanviljelykseen liittyviä rakennuksia. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Mäkelän alkuperäisenä säilynyt rakennusryhmä. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Hannulan päärakennus ja navetta Preiviikintieltä. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Arvelan vanha kivenavetta rajautuu Preiviikintiehen. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Perinteistä rakentamista. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Kalarannan verkkohuoneita. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Pienimittakaavainen rakentaminen on keskittynyt Preiviikin rantakujan varrelle. Kuvat Helene Kaarnametsä 2020.

2) SEURATALO JUKOLA, PREVIIKINTIE 389

Kuvaus

Preiviikin nuorisoseurantalo Jukola rakennettiin vuonna 1920 Kuuminaisissa sijainneen kasarmin hirsistä rakennusmestari Fältin suunnittelemana. Kansallisromanttisia piirteitä omaavaa hirsirakennusta laajennettiin 1950-luvun alussa. Muutosvaiheessa pääsisäänkäynnin kuisti poistettiin ja korvattiin nykyisellä lippakatoksella. Julkisivujen peiterimaverhous on peräisin tältä ajalta. Rakennuksessa on mittava, sementtitiilillä katettu taitekatto. Tontilla on myös pieni, puurakenteinen ulkorakennus.

Arviointi

1920-luvun alussa valmistunut mittava hirsirakennus edustaa seurantalorakentamisen kulta-aikaa. Kylätien varrella sijaitseva Jukola on edelleen paikallisen nuorisoseuran käytössä. Rakennus on säilynyt täysin 1950-luvun laajennusvaiheen asussa.

Jukola on nimettyä kohteena osa Preiviikin kylän maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Preiviikin seuratalo on suojeltu kohdemerkinnällä Meri-Porin osayleiskaavassa 1999.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, taajamakuvallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

*Jukola 1920-luvulla pian valmistumisensa jälkeen.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Rakennusta on laajennettu 1950-luvulla ja samalla alkuperäinen kuisti on poistettu. Pystysuuntaisella ikkunarivillä varustettu laajennusosa etualalla.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.*

*Preiviikin koulu 1910-luvulla.
Kuva Preiviikin Kiinteistöyhdistys.*

Preiviikin entinen koulu. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Pihajulkisivu. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

3) PREVIIKIN ENTINEN KOULU, KOULUNMUTKA 85

Kuvaus

Sahanomistaja Pihlin huvila valmistui kyläkeskustan länsipuolelle, Arvelan tilan maille vuonna 1896. Rakennus muutettiin Preiviikin kansakouluksi August Merisalon suunnitelmien mukaan. Koulu toimi rakennuksessa vuosina 1907-1998. Osittain kaksikerroksiseen, hirsirakenteiseen rakennukseen on tehty muutoksia 1920-, 1930- ja 1960-luvulla. Keittolalaajennus rakennettiin 1930-luvulla. Koulutoiminnan päätyttyä rakennus oli pitkään Preiviikin kiinteistöyhdistyksen käytössä. Kaupunki myi kiinteistön vuonna 2017.

Arviointi

Huvilasta 1900-luvun vaihteessa kouluksi muutetulla, lähes sadan vuoden ajan Preiviikin kylän kouluna toimineella rakennuksella on merkittävä käyttöhistoria ja sivistyksellinen arvo. Vanhimmalta osaltaan 1800-luvun lopulla valmistuneessa, julkisesta yksityisomistukseen siirtyneessä rakennuksessa on tehty muutoksia, joista osa on heikentänyt sen säilyneisyysarvoa.

Vanha kansakoulu on nimettynä kohteena osa Preiviikin kylän maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Se on suojeltu kohdemerkinnällä Meri-Porin osayleiskaavassa 1999.

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja osittain säilyneisyydeltään arvokas.

4) UUSITALO, PREVIIKIN RANTAKUJA 16

Kuvaus

Uusitalon tilalla on toistakymmentä hirsi- ja luonnonkivirakennusta, jotka muodostavat edustavan kokonaisuuden Preiviikin keskustassa. Matala, hirsirakenteinen asuinrakennus Preiviikin rantakujan varrella on siirretty nykyiselle paikalleen 1820-luvulla. Tilan uusrenessanssi- ja hirsirakenteinen päärakennus on valmistunut 1800-luvun jälkipuolella navetan ja tallin tavoin. Päärakennuksen koillispuolella on 1960-luvun laajennus, nk. elintaso-siipi. Luonnonkivistä muurattu pikkunavetta on peräisin 1900-luvun alkupuolelta. Kokonaisuuteen kuuluu myös muita eri ikäisiä maa- ja metsätalouteen liittyviä rakennuksia, kuten aittoja.

Arviointi

Edelleen toimiva Uusitalon tila kuuluu Preiviikin vanhoihin maatiloihin. Karjasuojat, kuten kivenavetta edustavat tyyppillistä satakuntalaista rakennustapaa. Päärakennusta on laajennettu 1900-luvun alussa ja 1960-luvulla, mutta tilan rakennukset ovat kokonaisuutena säilyneet alkuperäisessä asussaan. Uusitalon laaja ja lukuisia rakennuksia käsittävä pihapiiri hallitsee kylämaisemaa Preiviikintien ja Preiviikin rantakujan risteyksessä.

Uusitalo on nimettynä kohteena osa Preiviikin kylän maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisyydeltään arvokas kokonaisuus.

Uusitalon väkeä päärakennuksen edessä vuonna 1912. Kuva Preiviikin Kiinteistöyhdistys.

Uusitalon rakennuksia Preiviikin rantakujalta. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Päärakennus. Kuva Antti Uusitalo 2020.

5) KESTI, KESTINKUJA 41

Kuvaus

Kestin tila sijaitsee peltojen keskellä Preiviikintieltä alkavan puukujanteen, Kestinkujan päässä.

Nykyinen päärakennus on rakennettu palaneen tilalle 1910-luvulla. Päärakennuksen päätyyn on rakennettu 1960-luvulla laajennusosa. Pakari on 1900-luvun vaihteessa Viesveden Kestin tilalta siirretty päärakennus. Kokonaisuuteen kuuluu toistakymmentä eri ikäistä maa- ja metsätalouteen liittyvää rakennusta. Niihin kuuluvat mm. navetta, talli, kanala, kuivurit, erilaiset suulit, kuten tappurisuuli ja Kestinkujan päässä sijaitseva vanha asuinrakennus, nk. mäkipirtti. Rakennusten alkuperäinen ilme on pääosin säilynyt päärakennusta ja faarinpirtin julkisivumateriaalia lukuun ottamatta.

Arviointi

Peltojen keskellä sijaitseva, edelleen toimiva Kestin tila kuuluu Preiviikin vanhoihin mautiloihin. Vanhat karjasuojat 1880-luvulta ja 1900-luvun vaihteesta ovat alkuperäisessä asussaan. Osa tilan rakennuksista on uusittu. Tilalle johtava kuusikujanne on maisemallisesti merkittävä.

Kesti on nimettynä kohteena osa Preiviikin kylän maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja osittain säilyneisyysdel-tään arvokas.

*Kestin päärakennus 1920-luvulla.
Kuva Preiviikin Kyläyhdistys.*

Navetta, talli ja mankelihuone. Kuva Hanna Kesti 2020.

*Tilakeskusta ympäröivät pellot.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

6) PREVIIKIN SEURAKUNTATALO,
PREVIIKINTIE 459

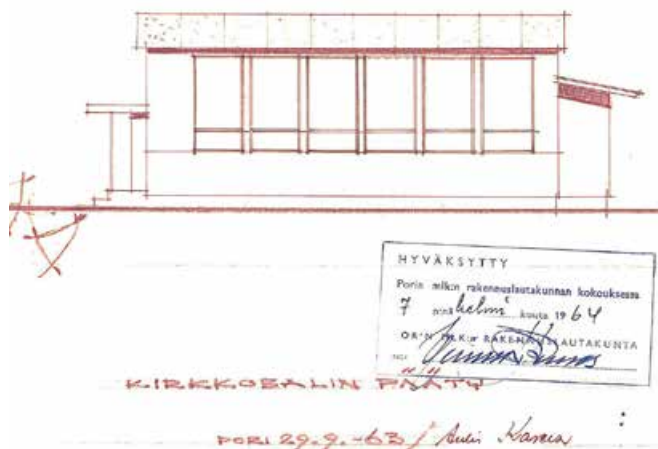
Kuvaus

Preiviikin seurakuntatalo valmistui vuonna 1964 Länsi-Porin seurakunnalle. Myöhemmin kirkoksi vihityn talon suunnitteli porilainen rakennusmestari Aulis Kaseva. Seurakuntatalo koostuu korkeammasta kirkkosalista ja matalasta kerho- ja asunto-osasta. Julkisivuilla on mineriittiverhous. Rakennus muistuttaa niin ikään Kasevan suunnittelemaa Kyläsaaren seurakuntataloa (1963). Se on edelleen seurakunnan käytössä.

Arviointi

Preiviikin vaatimaton ja aikakauden pientalorakentamiseen vertautuva seurakuntatalo on säilynyt rakennusajankohtansa asussa. Alkuperäisen käyttötarkoituksensa säilyttänyt rakennus edustaa 1960-luvun modernia ja maltillista kirkollista arkkitehtuuria. Kylän nuorempiin julkisiin rakennuksiin kuuluva seurakuntatalo on sijoitettu maisemaa myötäillen mäntymetsikköön hieman kyläkeskuksen ulkopuolelle.

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuvallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

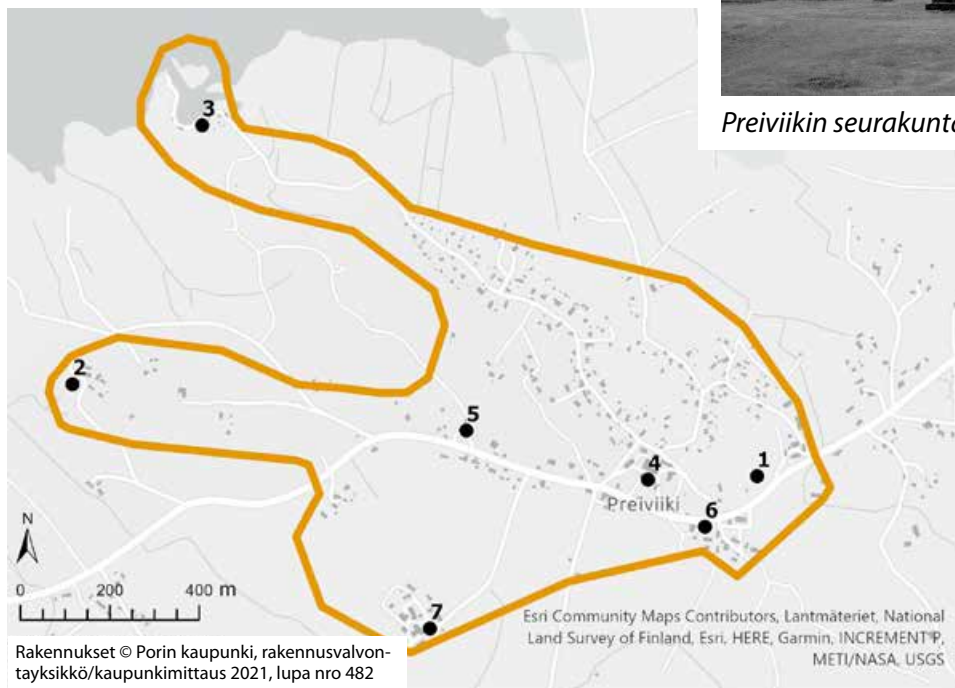
Kirkkosalin julkisivu. Rakennusmestari Aulis Kaseva 1963.

Kirkkosali on muuta rakennusta korkeampi. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

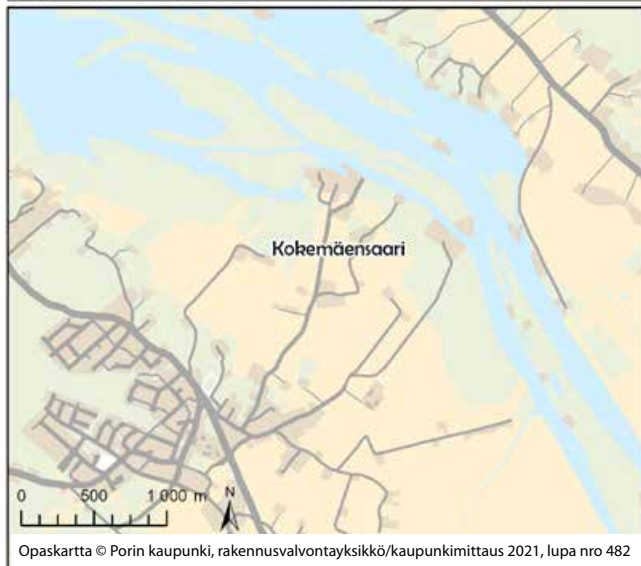
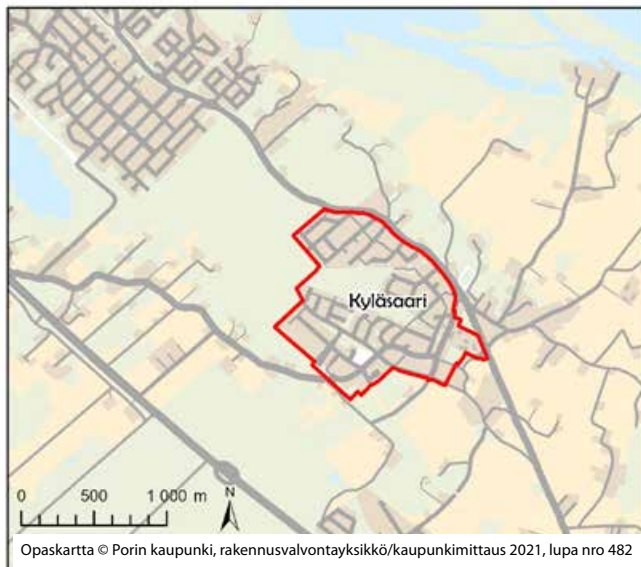
Preiviikin seurakuntatalo vuonna 2009. Kuva Jan Eerala.

**PREVIIKIN ARVOALUEEN
RAJAUSEHDOTUS**

1. JUKOLA
2. ENTINEN KOULU
3. KALARANTA
4. UUSITALO
5. KESTI
6. SEURAKUNTATALO

3.2 KOKEMÄENSAAREN MAAREKISTERIKYLÄ

Kokemäensaaren maarekisterikylän alueella sijaitsevat Kokemäensaaren kylän lisäksi Kyläsaaren, Uudenniityn, Pihlavan, Rieskalan, Metsämaan ja Enäjärven kaupunginosat.

3.2.1 KOKEMÄENSAARI/KYLÄSAARI

Kokemäkeläisten saari, Kumboö esiintyy kartalla jo 1300-luvulla. Nimi viittaa kokemäkeläisten keskiaikaiseen nautinta-alueeseen. Kokemäensaari on Yyterin ohella Yyterinniemen vanhinta asuttua aluetta. 1500-luvulla kylän nimeksi vakiintui Inderö (vrt. Yyteri-Ytterö). Kylässä oli tuolloin kahdeksan tilaa. Väkiluku kasvoi isovihan jälkeen 1700-luvulla samaan aikaan vil-

jelyn yleistymisen kanssa. Ennen vuoden 1781 isojakoa kylässä oli seitsemän tilaa, jaon jälkeen tiloja oli 13.

Mäntyluodon radan valmistuttua kylän lounaispuolelle vuonna 1899 Kokemäensaari sai oman aseman. Se sai nimensä aseman vieressä sijainneesta, sittemmin lähes kadonneesta Kyläjärvestä. Kyläsaari vakiintui myös kylän nimeksi.

Vanhan maantien linjausta oikaistiin peltojen poikki 1960-luvun alussa ja kylän läpi kulkenut tie jäi paikalliseen käyttöön. Myös vanha Yyterintie, nykyinen Kesku-tie hiljeni valtatie 2:n valmistuttua 1950-luvulla.

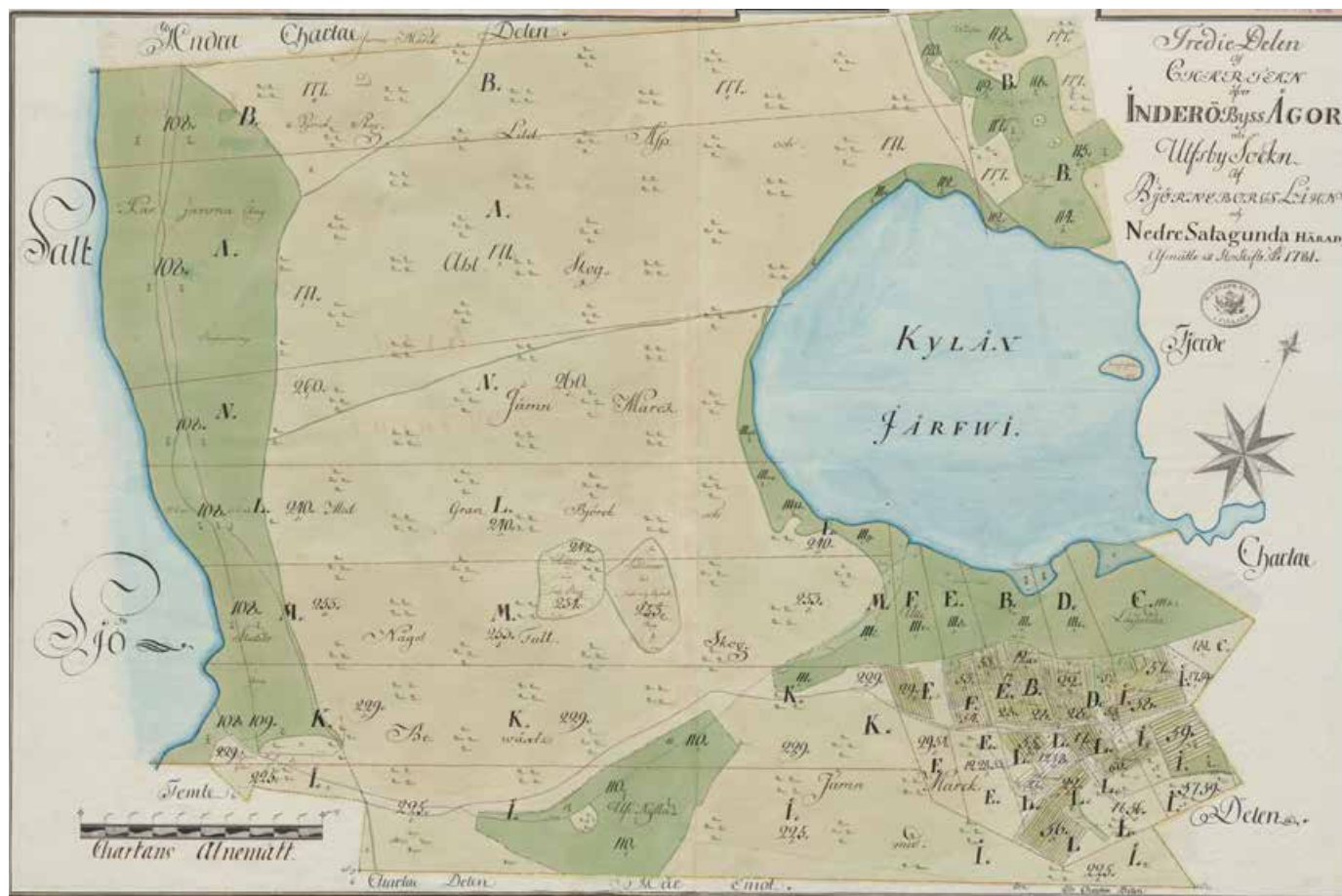
Kansakoulu ja kylän asutusta ilmasta 1950-luvulla. Vasemmassa yläreunassa uusi seurakuntatalo. Kuva Satakunnan Museo.

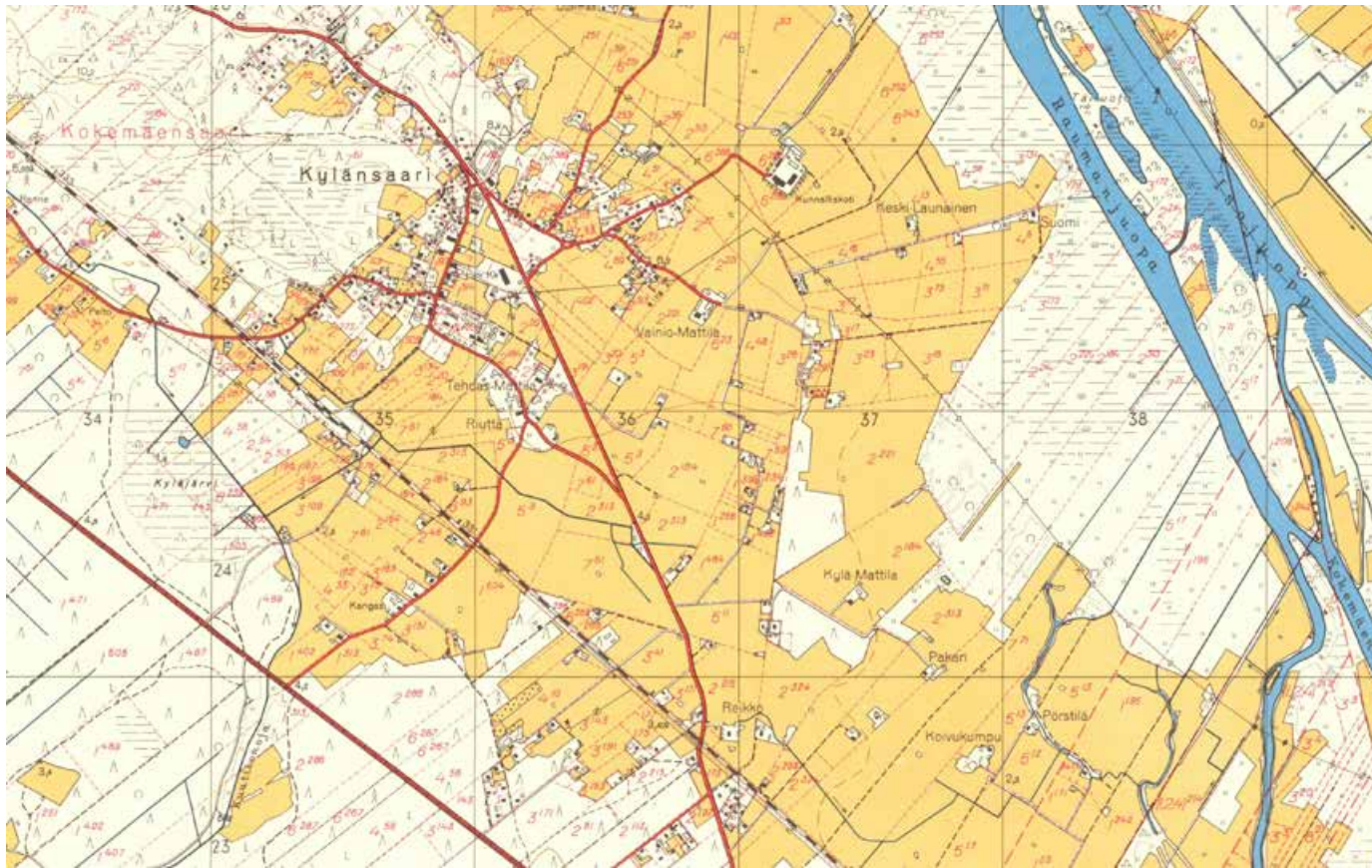
Kyläsaari on Kokemäensaaren kylän asemakaavoitettu taajama. Maaseutumaiseen ympäristöön, peltomaisen ja metsän rajalle sijoittuva taajamakeskustan vanhin osa keskittyy Mörtintien varrelle ja sen kaakkoispuolelle. Rakennuskanta on kerroksellista. Nykyiset palvelut ovat koulua lukuun ottamatta sijoittuneet Kyläsaarentien risteuksen tuntumaan. Vanhan kylän länsipuolelle on rakennettu 2000-luvulla yhtenäinen pientaloalue. Taajaman ja Kyläsaarentien itäpuolelle valmistellaan asemakaavaa, jota varten on tehty rakennetun ympäristön selvitys (Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto 2014).

Keskustie on entinen Yteriin johtanut maantie, joka on nykyisin paikalliskäytössä.
Kuva Heli Nukki 2020.

Isojakokartta vuodelta 1781 Kokemäensaaresta (Inderö). Niityt sijoittuivat merenrantaan ja Kylänjärven (Kyläjärvi) ympärille, pellot järven eteläpuolelle. Perimätiedon mukaan Kyläjärvi oli 1600-luvulla lampi, jossa menestyivät lähinnä ruutanat.

Kyläsaari 1950-luvun lopulla. Asutus on keskittynyt vanhan kylänraitin ympärille. Uudenniityn asuinalueita ei ole vielä rakennettu kylän ja valtatieväliin. Maanmittauslaitoksen peruskartta 1962.

Maanmittari ja tilanomistaja Mörtin mukaan nimetty Mörtintie on kylän sisäinen pääväylä. Kuvassa Mäkitalon tila.

Mörtintien varrella on entisiä kauppoja, jotka on muutettu asuinkäyttöön.

Entinen Kansan kauppa ja siihen kuuluva tiilimakasiini.

Lantintien ja Isokivenkujan rakennuksia. Kuvat Veera Saastamoinen 2020.

ARVOALUE:

7) KYLÄSAAREN VANHA KYLÄ

Kuvaus

Kylän vanhat maatilat on rakennettu pääosin entisen saaren etelärinteeseen. Valli-Jaakola, Kylä-Mattila, Riuta ja Tehdas-Mattila kuuluvat näihin tiloihin. Kylänraittina toimiva Mörtintie on saanut nimensä maanmittari Olof Mörtistä, joka asui Kokemäensaaren kylässä 1600- ja 1700-lukujen vaihteessa. Mörtintie ja Riihikuja esiintyvät jo 1800-luvun kartassa. Koulun ja kaupan rakennukset sijaitsevat Mörtintien varrella.

Arviointi

Kokemäensaari/Kyläsaari on vuosisatojen kuluessa kehittynyt kylä, johon kuuluu kookkaita, 1800-luvun jälkipuolella ja 1900-luvun alussa rakennettuja tilakeskuksia sekä pienipiirteisempää, iältään vaihtelevaa asutusta. Taajamassa on myös julkisia ja kaupallisia rakennuksia 1900-luvun eri vuosikymmeniltä. Kyläsaari eli Kokemäensaari on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää.

Kauppojen rivi Mörtintien varrella: Kansan kauppa, makasasiini ja Osuuskauppa. Kuva Työväenmuseo Werstas.

Tehdas-Mattilan vanha päärakennus. Kuva Heli Nukki 2020.

Riutan navetta. Kuva Heli Nukki 2020.

Kylä-Mattilan navetta. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

8) VANHA KOULU ELI KYLÄTALO, MÖRTINTIE 7

Kuvaus

Kokemäensaaren kansakoulu valmistui ensimmäisenä maalaiskunnan kunnallisista kansakouluista vuonna 1899. Kookkaan, yksikerroksisen hirsirakennuksen alkuperäisessä osassa on ullakkokerros. Tätä matalampi laajennusosa on rakennettu 1960-luvulla ja umpikuistit 1900-luvun alkupuolella. Satulakattoisen rakennuksen pitkillä julkisivuilla on useita poikkipäätyjä.

Rakennus oli koulukäytössä vuoteen 1993 saakka. Se peruskorjattiin vuosina 2003-2006, jonka jälkeen entinen koulu on toiminut Kyläsaaren kylätalona. Julkisivut on kunnostettu ja katon tiilikate on vaihdettu saumattuun peltikatteeseen 2010-luvulla.

Arviointi

Vuosisadan opetuskäytössä toiminut rakennus edustaa Yterinniemen varhaisinta koulurakentamista ja on Kyläsaaren koulukokonaisuuden vanhin osa. Pääosin 1800-luvun lopulla valmistunut hirsirakennus on hiltajattain kunnostettu. Se on kylätoimikunnan harrastus- ja juhlaikäyttöön. Rakennus sijaitsee kyläkuvallisesti keskeisellä paikalla kylänraitin varrella.

Kyläsaaren vanha koulu on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristökohde. Rakennus on suojeltu asemakaavalla vuonna 1988.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, taajamakuvallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Kokemäensaaren entinen kansakoulu, nykyinen kylätalo. Kuvat Veera Saastamoinen 2020.

1960-luvun saliosa. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

1960-luvun alussa valmistunut luokkaosa. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

1980-luvun liikuntasali-ruokala Mörtintieltä. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

9) KYLÄSAAREN KOULU, MÖRTINTIE 4

Kuvaus

Kyläsaaren koulun rakennusryhmä on valmistunut vanhan koulun (1899), nykyisen kylätalon itäpuolelle 1950 – 1980-luvulla. Rakennuksista varhaisin on arkkitehti Henno Kamppurin suunnittelema opettajien asuntola (1958), jota seurasivat Maaseudun Keskus-rakennustoimiston arkkitehti Pekka Hakaniemen suunnittelemat kansa- ja kansalaiskoulun rakennukset (1960). Nuorempaa kerrostumaa edustavat kaupungin rakennusviraston arkkitehti Pentti Moilasen pesubetonipintainen korttelikoulu (1974) sekä julkisivuiltaan punatiilinen liikuntasali- ja ruokalarakennus (1984). Rakennukset ovat edelleen Kyläsaaren koulun käytössä.

Arviointi

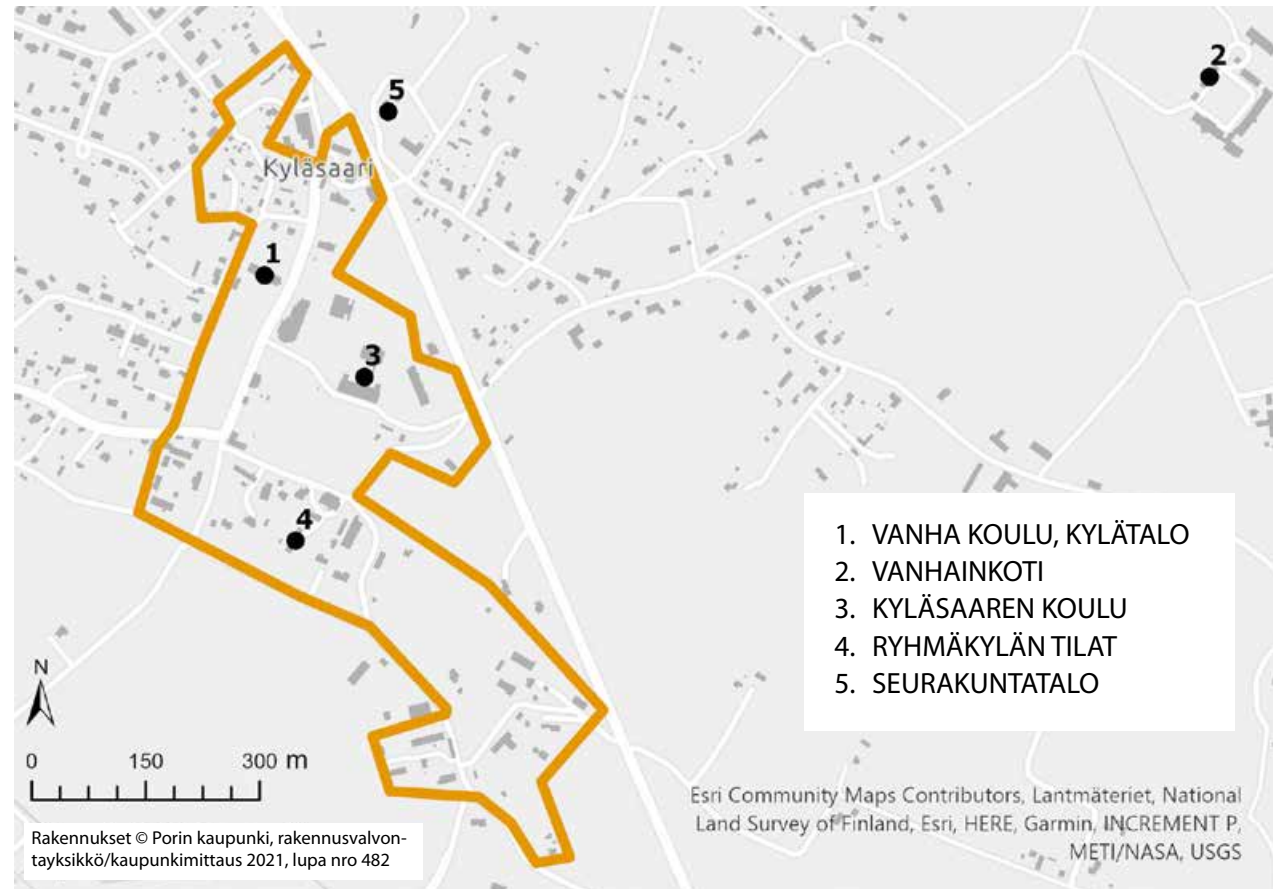
Rakentamisaikaisessa asussaan ja alkuperäisessä käytössään säilynyt rakennusryhmä edustaa koululaitoksen eri vaiheita 1960 – 1980-luvulta. Rakennusten arkkitehdit ovat olleet tunnettuja koulusuunnittelijoita. Kyläsaaren koulu kuuluu samaan kerroksiseen kokonaisuuteen Mörtintien toisella puolella sijaitsevan vanhan koulun, nykyisen kylätalon kanssa.

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuvallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

*Kansalaiskoulu ja opettajien asuntola 1960-luvulla. Asuntolan taakse on juuri rakennettu nykyinen Kyläsaarentie, joka korvasi kylänraitin maantienä.
Kuva Satakunnan Museo.*

KYLÄSAAREN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

10) VALLI-JAAKOLA, MÖRTINTIE 15

Kuvaus

Kylänraitin varrella sijaitseva Valli-Jaakolan pihapiiri koostuu hirsirakenteisesta päärakennuksesta, pakarista, aitasta, luonnonkivisestä karjasuojasta sekä muutamista puurakenteisista ulkorakennuksista. 1700-luvulla perustetun tilan nykyinen, Mörtintien suuntaisesti sijoitettu päärakennus on valmistunut 1800-luvun loppupuolella. Kivinavetta on vuodelta 1910.

Arviointi

1800-luvulta 1900-luvun alkupuolelle rakentunut Valli-Jaakolan rakennuskokonaisuus kuuluu Kokemäensaaren edustavimpiin tilakeskuksiin, jonka rakennukset ovat säilyneet alkuperäisessä asussaan. Valli-Jaakolan useita perinteiseen maatalouteen kuuluvia rakennuksia käsittävällä pihapiirillä on kyläkuullisesti merkittävä sijainti Mörtintien ja Kokemäensaaren kulmassa.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuvallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas kokonaisuus.

Päärakennus Mörtintien varrella.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Luonnonkivinen navetta. Kuva Heli Nukki 2020.

Aitta ja pihapiirin ulkorakennuksia Mörtintieltä.
Kuva Heli Nukki 2020.

Kyläsaaren seurakuntatalo.

Kirkkosalin julkisivu.

Kerhuhuone- ja asunto-osa on kirkkosalia matalampi.
Kuvat Helene Kaarnametsä 2020.

11) KYLÄSAAREN SEURAKUNTATALO,
URHEILUKENTÄNPOLKU 10

Kuvaus

Kyläsaaren taajaman reunalla sijaitseva seurakuntatalo on valmistunut vuonna 1963 entisen rukoushuoneen paikalle. Sen on suunnitellut porilainen rakennusmestari Aulis Kaseva.

Seurakuntatalo koostuu korkeammasta, pulpettikattoisesta seurakuntasaliosasta ja matalasta, satulakattoisesta kerhohuone- ja asunto-osasta. Korkeamman osan julkisivut ovat punatiiltä ja matalamman osan roiskerapatut. Rakennuksessa on edelleen seurakunnan toimintaa.

Arviointi

Kyläsaaren vaatimaton ja aikakauden pientalorakentamiseen vertautuva seurakuntalo on säilynyt rakennusajankohtansa asussa. Alkuperäisessä käytössään oleva seurakuntatalo edustaa 1960-luvun modernia ja maltillista kirkollista arkkitehtuuria.

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuvallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Vanhainkodin päärakennus.

Asuinsiipi.

Navetta ja kanala. Kuvat Veera Saastamoinen 2020.

Ilmakuva vanhainkodin rakennuksista ja puutarhasta vuodelta 1946. Kuva Maanmittauslaitos.

12) KYLÄSAAREN VANHAINKOTI,
VANHAINKODINTIE 93

Kuvaus

Kyläsaaren entisen köyhäntalon, nykyisen palvelukodin vanhimmat rakennukset valmistuivat peltojen keskelle vuonna 1914. Vanhainkoti on ollut lähes oma-varainen, joten sen rakennuskokonaisuuteen kuuluu karjanhoitoon ja viljelyyn käytettyjä rakennuksia, kuten tiilirakenteiset navetta ja kanala. Useat eri-ikäiset, puurakenteiset asuinosa ja tiilestä rakennettu entinen ruumishuone liittyvät vanhainkodin käyttötarkoitukseen. Hirsirakenteista päärakennusta on laajennettu uusilla asuinsiivillä vuosina 1980 ja 1999.

Arviointi

Kyläsaaren vuonna 1914 toimintansa aloittanut, ja edelleen toimiva vanhainkoti edustaa Yyterinniemen varhaisinta hoivarakentamista. Tonttia neljällä sivulla rajaavat, pääosin 1900-luvun alkupuolella valmistuneet puu- ja tiilirakennukset sekä niihin liittyvä piha muodostavat merkittävän miljöökokonaisuuden muuten avoimessa maisemassa. 1900-luvun jälkipuolella rakentaminen on keskittynyt asumiseen tarkoitettuihin laajennusosiin.

Kyläsaaren vanhainkoti on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-3 alueena, jonka ympäristö säilytetään.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Kasvihuone, navetta-talli ja asuinrakennus.

*Puukujanne johtaa Ulasoorintieltä tilalle.
Kuvat Heli Nukki 2020.*

13) SAVO, SAVONTIE 17

Kuvaus

Ulasoorintieltä johtavan Savontien päässä sijaitseva Savon tila on rakennettu nykyiselle paikalleen ilmeisesti 1900-luvun alussa. Alun perin Kokemäensaaren ryhmäkylässä sijainneen tilan rakennuksia siirrettiin Kyläsaaresta Ulasoorin tuntumaan. Edelleen toimivan tilan rakennuskokonaisuuteen kuuluvat mm. hirsirakenteinen päärakennus, pienempi hirsirakenteinen asuinrakennus, luonnonkivistä rakennettu kaksikerroksinen karjasuoja ja kookas 1950-luvun kasvihuone.

Arviointi

Puukujanteen päätteenä sijaitseva Savo kuuluu Kokemäensaaren vanhoihin maataloihin. Tilan pääosin 1900-luvun alkupuolella valmistuneet, edustavat ja alkuperäisessä asussaan säilyneet hirs- ja kivirakennukset muodostavat merkittävän miljöökokonaisuuden. Tilalle johtava kujanne on maisemallisesti merkittävä.

Savo on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-3 alueena, jonka ympäristö säilytetään.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

*Savon tila ilmasta vuonna 1946.
Kuva Maanmittauslaitos.*

Huviloita Kivinillä. Kuvat Helene Kaarnametsä 2020.

*A. Ahlbergin huvila Fleiviikissä 1910-luvun alussa.
Kuva Satakunnan Museo.*

ARVOALUE:
14) KIVINI

Kuvaus

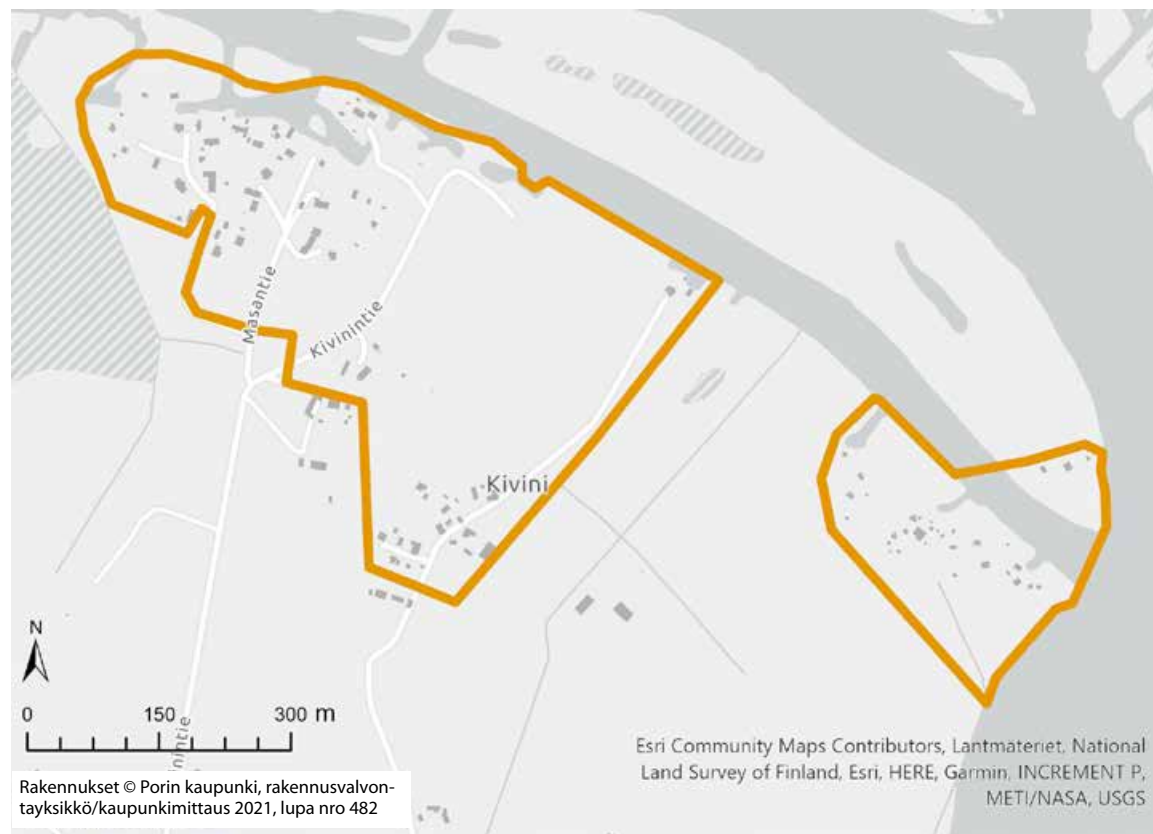
Kokemäenjoen päähaarat Kyläsaarenjuopa ja Luotsinmäenjuopa laskevat Pihlavanlahteen Kivinin kohdalla. Porin jokisatama siirrettiin kaupungista Kokemäensaa-reen joen madaltumisen vuoksi 1600-luvun vaihteessa. Sanduddin satama sijaitsi Kivinillä lähes 200 vuoden ajan. Kivini muuttui huvila-alueeksi 1800- ja 1900-lu-
vun vaihteessa, kun porilaiset alkoivat rakentaa rannan tuntumaan ja suiston saariin kesähuviloitaan mm. vanhoja kalamajoja laajentamalla. Kivinin nykyinen asutus sijoittuu jokirannan lisäksi muutamien Kyläsaarentieltä joelle johtavien teiden varsille. Vanhat huvilat ovat edelleen osin käytössä.

Kivinin länsipuolella sijaitsee Fleiviiki, jonne rakennettiin porilaisten porvareiden huviloita Kivinin tapaan 1900-luvun alussa. Fleiviikin laidunnettu rantaniitty on Etelä-Suomen laajin ja arvokkain jatkuvasti laidunnettu jokisuistoniitty.

Arviointi

Kivinin asuin- ja huvila-alue on muodostunut Kokemäenjoen suiston rannalle 1800-luvun lopulta lähtien. Myöhempi rakentaminen on tehnyt alueesta melko kerroksisen. Rantavyöhykkeellä on kaksi erillistä aluetta, joilla on säilynyt 1900-luvun vaihteen huviloita ja asuinrakennuksia.

KIVININ ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

Kivini on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa 1999 merkinnällä S-3 alueena, jonka ympäristö säilytetään. Huvila Maisema Tukkiluodossa on suojeltu myös kohdemerkinnällä.

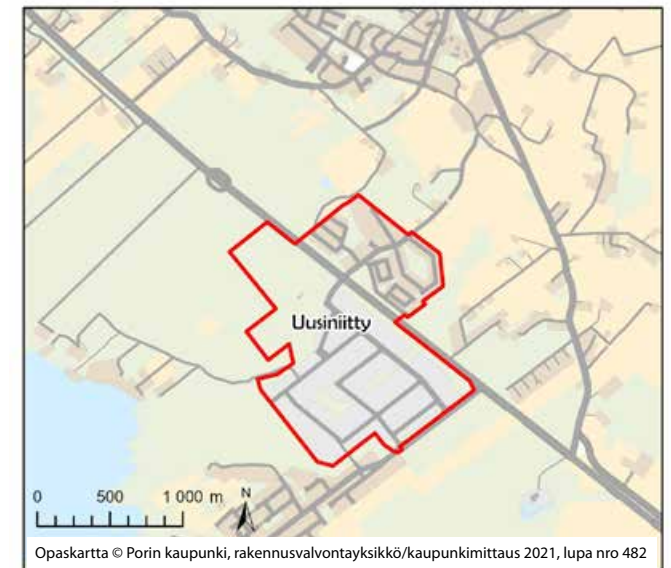

Fleiviiki ja Kivini Kokemäenjoen suistossa 1950-luvun lopulla. Maanmittauslaitoksen peruskartta 1962.

3.2.2 UUSINIITTY

Uudenniityn asuntoalue on rakennettu Kyläsaaren Mörtin tilaan kuuluneen Leissannan alueelle. Kyläsaaren eteläpuolelle rakennettiin joitakin rintamiestaloja jo sodan jälkeen, mutta Uudenniityn pientaloalue ja pienteollisuusalue ovat rakentuneet pääosin 1960 - 1970-luvulla Mäntyluodon pikatien (vt 2) myötä.

Uudestaniitystä ei rajattu selvityksen yhteydessä metsähautausmaan lisäksi erityisiä kulttuuriympäristö-alueita tai -kohteita.

15) METSÄHAUTAUSMAA JA KAPPELI,
MAALAIKUNNANTIE 1

Kuvaus

Kappeli, seurakuntasalin sisältävä palvelurakennus ja huoltotilat valmistuivat arkkitehti Kaj Nordmanin suunnittelemina Porin uudelle metsähautausmaalle vuonna 1989.

Rakennusten ja rakenteiden monimuotoisessa ja materiaaleiltaan vaihtelevassa arkkitehtuurissa on postmoderneja vaikutteita. Kappelissa on kaarevia muotoja ja kapea torni. Kappelin ja palvelurakennuksen julkisivuilla on pääosin vaalea tiiliverhous. Muita julkisivumateriaaleja ovat rappaus, puu ja klinkkeri.

Palvelurakennuksen takana on varasto- ja huoltorakennus. Nordmanin suunnittelemiin rakenteisiin kuuluvat myös hautausmaan portti Maalaiskunnantien tuntumassa, lammen rannalla sijaitseva kellotorni sekä huoltopiste. Metsähautausmaan hautapaikat on sijoitettu polveilevien polkujen varsille puiden lomaan.

Arviointi

Arkkitehti Kaj Nordmanin suunnittelemat, lähes luonnontilaiseen metsään sijoitetut kappeli, seurakuntasalirakennus ja metsähautausmaa muodostavat erityisen kokonaisuuden. Kirkolliset rakennukset edustavat 1980-luvun lopun julkista arkkitehtuuria vaaleine tiilijulkisivuineen ja erkereineen. Porin metsähautausmaa on ensimmäinen laatuaan Suomessa.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Kappeli.

Palvelurakennus. Kuvat Helene Kaarnametsä

3.2.3 PIHLAVA

ARVOALUE:

16) PIHLAVAN KYLÄ

Pihlavan maat ja maata merkittävämmät kalastusalueet jaettiin isojaon aikana 1700-luvun loppupuolella Kyläsaaren tilojen ja Yterin kartanon kesken. Pihlavan kylä kehittyi kuitenkin vasta vuonna 1875 perustetun sahan ympärille. Kylä sai nimensä Pihlavaluodosta, jolle saha perustettiin. Pihlava oli pitkään itsenäinen tehdasyhdyskunta, jossa saha huolehti myös työntekijöidensä asumisesta ja koulun rakentamisesta. Nykyisin Pihlava on Yterinniemen suurin taajama, jonne Meri-Porin palvelut ovat pitkälti sijoittuneet.

Kuvaus

Rakennuskannaltaan kerroksisen kylän vanhin rakentaminen sijoittuu pääosin Kappalemaan, Holman, Viinahaminan ja Halssin alueille. Alueet koostuvat lähinnä 1800-luvun loppupuolelta lähtien valmistuneista asuinrakennuksista ja niihin kuuluvista ulkorakennuksista, mutta joukossa on myös pieniä, yleensä käytöltään muuttuneita entisiä liikerakennuksia.

Kappalemaa on rakentunut Holmanmäeltä sahalle laskeutuvaan pohjoisrinteeseen 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Se on sahaan liittyvistä asuinalueista vanhin. Rakentaminen on pienimittakaavaista. Sahalaisille rakennettu, tiiviin yhteisön muodostanut Halssi eroaa luonteeltaan muista, erillisiä pientaloja käsittävistä asuinalueista.

Porin maalaiskunta osti Pihlavan nykyisestä keskustasta 1950-luvulla Uudentalon tilan maat, joille rakennettiin mm. Vanhan maantien ja Mäntyluodon pikatien (vt 2) yhdistävä Harry Gullichsenintie, Pihlavan kirkko ja taajaman nykyinen liikekeskusta. Harry Gullichsenintien palvelukeskittymää on täydennetty 1970 – 2000-luvulla.

Pihlavan taajama kasvoi 1970-luvun alkupuolella, jolloin alueen elementtikerrostalot rakennettiin helpottamaan teollisuustyöläisten asuttopulaa. Ne rakennettiin kuitenkin melko pieninä kokonaisuuksina, eikä varsinaisena aluerakentamisena. Uudempi pientalorakentaminen on toteutettu tiivistämällä vanhoja asuinalueita.

Arviointi

Vuonna 1875 valmistuneen sahan myötä rakentunut Pihlavan kylä muodostaa varsin kerroksellisen rakennetun ympäristön. Osittaisesta uusiutumisesta huolimatta on alue säilyttänyt omaleimaisen luonteensa. Pääosa arvoalueesta kuuluu Pihlavan sahan ja asuinalueiden valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön ja/tai Pihlavan vanhan työväenasuntoalueen maakunnallisesti merkittävään kulttuuriympäristöön. Maakuntakaavan aluerajauksessa huomioitu Sepänmäki on jätetty tässä selvityksessä melko uudistuneena arvoalueen ulkopuolelle. Pihlavan Kappalemaan, Holman, Viinahaminan ja Sahamäen asutusalueet on huomioitu Meri-Porin yleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää.

Pihlavan keskustassa kesällä 1968. Vasemmalta Ahlströmin seimi (lastentarha), pakari, Kansan kauppa ja Ahlströmintie 1:n Pihlavan Kumi ja Muovi. Kuva Kansan Arkisto.

Kiviaidantie 6.

Kukkulankuja 1.

Pihlavantie 32.

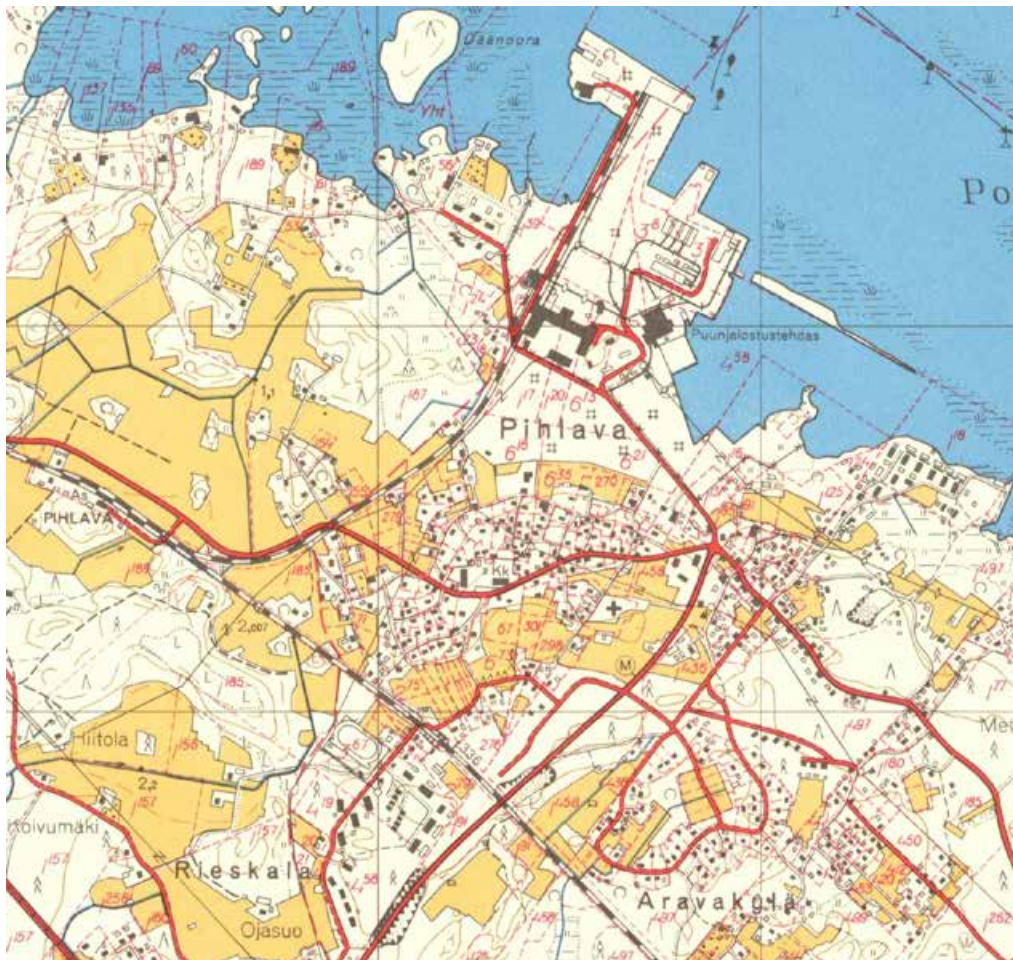
Kappalemaantie 17.

Vanha maantie 26.

Vanha maantie 32. Kuvat Veera Saastamoinen 2020.

*Pihlava ilmakuvassa vuonna 1946.
Kuva Maanmittauslaitos.*

*Pihlavan asutusta vuonna 1974.
Kuva Satakunnan Kansa.*

*Porin Säästöpankin toiminta
Vanhan maantien varrella
loppui jo 1960-luvun alussa,
mutta rakennus on edelleen
olemassa. Kuva Satakunnan
Museo 1957.*

17) PIHLAVAN ENTINEN KOULU,
VANHA MAANTIE 2

Kuvaus

Vanhan kylätien varrella sijaitsevaan Pihlavan entiseen kouluun kuuluu neljä rakennusta: vanha koulu (rkm O.H. Tuominen 1915, laajennusosa 1966), ruokala ja koulun laajennus (rkm Antti Jukola 1923), lämpökeskus-käymälä (1966) ja uusi koulu (arkkitehti Pentti Moilanen 1982). Vanhin koulurakennuksista sijaitsee Vanhan maantien suuntaisesti. Se on hirsirakenteinen ja yksikerroksinen. Rakennukseen on tehty 1960-luvulla laajennus juhla/voimistelusalua varten. 1920-luvun ruokala on niin ikään yksikerroksinen ja ullakkokerroksella varustettu satulakattoinen hirsirakennus, jonka julkisivuja on koristettu poikkipäädyillä. 1980-luvun alussa valmistunut koulurakennus on yksikerroksinen ja puurakenteinen.

Koulun toiminta päättyi vuonna 2015 ja vanhimmat rakennukset siirtyivät yhteisö- ja yhdistyskäyttöön. Nuorimman, vuonna 1982 valmistuneen koulurakennuksen purkamista suunnitellaan vuonna 2020. Tontille kaavaillaan päiväkotia.

Arviointi

Sata vuotta täyttänyt Pihlavan koulu on toiminut Holmanmäellä viime vuosiin asti. Kylän korkeimmalle kohdalle 1910–1980-luvulla valmistuneet Pihlavan koulun rakennukset ovat kukin tyypillisiä esimerkkejä aikansa koulurakentamisesta. Niistä nuorin edustaa

kaupungin omaa rakennussuunnittelua. Rakennukset muodostavat yhdessä kyläkuvallisesti merkittävän, hyvin säilyneen kokonaisuuden.

Pihlavan koulu on osa Pihlavan sahan ja asuinalueiden valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä sekä osa Pihlavan vanhan työväenasuntoalueen maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, taajamakuvalisestisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Vanhin koulurakennus Vanhalta maantieltä. Kuvat Helene Kaarnametsä 2019.

Nuorin, vuonna 1982 valmistunut koulurakennus on purettu talvella 2021.

Koulun vuonna 1915 valmistunut päärakennus.

Vuonna 1923 valmistunut ruokalarakennus.

18) PIHLAVAN KIRKKO, RINNEKUJA 2

Kuvaus

Pihlavan kirkon rakennukset valmistuivat metsäiselle rinnetontille arkkitehti Olaf Küttnerin suunnittelemina vuonna 1957. Kokonaisuuteen kuuluu korkea kirkkosali kastekappeleineen, kirkkoon liittyvä matala seurakuntasali sekä kaksi asuinosa, joista toinen on rakennettu erilliseksi. Kaksikerroksinen asunto-osa on liitetty muuhun kokonaisuuteen puisella pergolalla. Rakennusten julkisivut ovat roiskerapatut. Julkisivuissa ja pihan rakenteissa on käytetty myös liuskekiveä.

Kirkon toiminnalliseen kokonaisuuteen liittyy sen koillispuolelle vuonna 1980 valmistunut seurakuntatalo asuinrakennuksineen.

Arviointi

Yhdyskunnan uudemmassa osassa sijaitseva kirkko siihen liittyvine asuintoineen edustaa 1950-luvulle ominaista pehmeälinjaista ja luonnonmateriaaleja hyödyntävää, mutta arkkitehtuuriltaan ja materiaaleiltaan edustavaa rakentamista. Seurakunnan eri toimintoja yhdistävä kokonaisuus on aikakaudelleen tyypillinen. Rakennukset ovat säilyneet julkisivuiltaan pääosin alkuperäisessä asussaan.

Pihlavan kirkko kuuluu Satakunnan maakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristökohteisiin.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisydeltään arvokas.

Kirkko Pihlavan Kirkkotieltä.

Rakennukset etelästä.

Kirkko ja seurakuntasali. Kuvat Veera Saastamoinen 2020.

Pihlavan kirkon rakennukset ilmasta 1960-luvulla. Kuva Satakunnan Museo.

Pihlavan seurakuntatalo ja asuinrakennus valmistuivat vuonna 1980. Kuva Meri-Porin seurakunnan arkisto.

Kirkkoherran matala virka-asunto on sijoitettu seurakuntatalon sivulle. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

19) PIHLAVAN SEURAKUNTATALO JA KIRKKO- HERRAN ASUNTO, PIHLAVAN KIRKKOTIE 5

Kuvaus

Pihlavan kirkon koillispuolelle valmistui vuonna 1980 Arkkitehtitoimisto Küttner Ky:n suunnittelema seurakuntatalo, jonka sivulle rakennettiin erillinen asuinrakennus kirkkoherran virka-asunnoksi. Seurakuntatalon korkean saliosan muurimaista arkkitehtuuria leimaa lyhtymäinen yläosa. Sen matalassa toimistosiivessä vaihtelevat umpinaiset tiilipinnat ja nauhamaiset ikkunaosat vaaleine yläosineen. Muodoltaan pelkistetty asuinrakennus on yksikerroksinen. Tasakattoisten rakennusten julkisivut ovat puhtaaksimuurattua punatiiltä.

Arviointi

Pihlavan seurakuntakeskuksen punatiilipintaiset rakennukset edustavat 1970 - 1980-lukujen vaihteen koulurakentamisellekin ominaista laitosrakentamisen tyyliä. Rakennuskokonaisuus on säilynyt rakennusvaiheensa asussa. Kohde liittyy Pihlavan kirkon toiminnalliseen kokonaisuuteen.

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

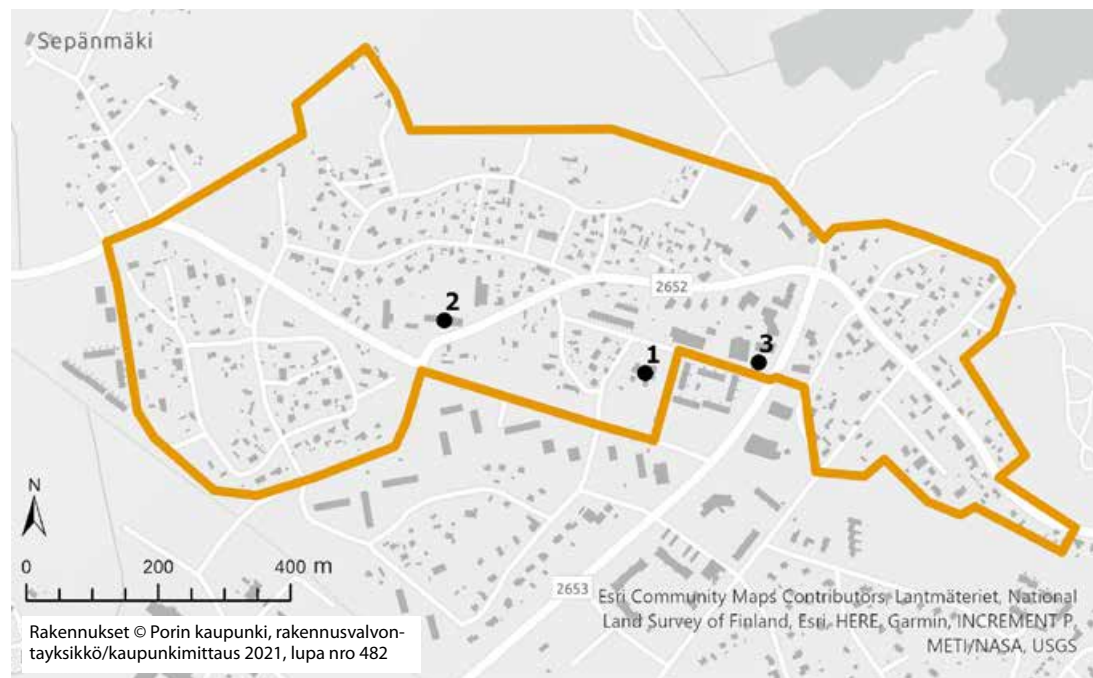

Seurakuntatalo Pihlavan Kirkkotieltä.

Seurakuntasali on rakennuksen korkein osa. Kuvat Veera Saastamoinen 2020.

PIHLAVAN KYLÄN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. KIRKKO
2. ENTINEN KOULU
3. SEURAKUNTATALO
4. ENTINEN PORIN SÄÄSTÖPANKKI

20) PORIN SÄÄSTÖPANKKI, OSUUSKASSA JA TALOUSKAUPPA

Kuvaus

Arkkitehti Teuvo Peltola suunnitteli Porin Säästöpankille Pihlavan konttorin uudisrakennuksen, joka valmistui vuonna 1961. Kaksikerroksisen, pulpettikattoisen liike- ja asuinrakennuksen julkisivuissa on käytetty ajalle tyyppillisesti liuskekiveä, tiiltä ja kuparia. Pankin ja apteekin liiketilat ovat nykyisin yhdistyskäytössä. Yläkerrassa on asuntoja. Rakennuksen pohjoispuolelle on rakennettu vuonna 1981 uusi pankki- ja liikerakennus arkkitehti Reijo Louhimon suunnittelemana.

Arviointi

Porin Säästöpankille valmistunut rakennus edustaa 1960-luvun vaihteelle tyyppillistä, mutta arkkitehtuuriltaan ja materiaaleiltaan laadukasta liike- ja asuinrakentamista. Arkkitehti Teuvo Peltolan suunnittelema rakennus on tärkeä osa Pihlavan liikekeskustan varhaisinta, 1950-1960-luvulla valmistunutta rakennuskantaa. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat myös osuuskassan talo (Vanha maantie 33) ja talouskaupan talo (Kirkkotienpää 1).

Kohde on osa Pihlavan vanhan työväenasuntoalueen maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Rakennus Pihlavan Kirkkotieltä.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Porin Säästöpankki vuonna 1969.
Kuva Satakunnan Museo.

Julkisivu pihalle. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Pihlavan talouskaupan talo.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Osuuskassan talo.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.

ARVOALUE:

21) PIHLAVAN TEHTAAT

Kuvaus

Pihlavan höyrysaha valmistui ruotsalaisen Fredriksfors AB:n rakennuttamana Pihlavaluodon ja Kuusiluodon alueelle Kokemäenjoen suistoon vuonna 1875. Saha siirtyi A. Ahlström Oy:n omistukseen vuonna 1889 ja konepaja aloitti toimintansa seuraavalla vuosikymmenellä. Sahasta, konepajasta ja uudesta kuitulevytehtaasta muodostettiin 1940-luvun loppupuolella tuotantolaitoskokonaisuus Pihlavan Tehtaat. Syksyllä 2013 Westas Oy osti sahatoiminnan ja rakennukset. Sahan toiminta on jatkunut katkeamattomana perustamisestaan lähtien. Kuitulevytehtaan ja konepajan rakennukset ovat nykyisin vajaakäytössä tai vailla käyttöä.

Arviointi

Pihlavan Tehtaiden alue on rakennuksineen teollisin osa Pihlavan sahan ja asuinalueitten valtakunnallisesti merkittävästä rakennetusta kulttuuriympäristöstä. Saha, konepaja ja kuitulevytehdas muodostavat yhdessä Yyterinniemen vanhimman ja arvokkaimman teollisuusalueen. Pihlavan teollisuusalue on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-3 alueena, jonka ympäristö säilytetään.

*Pihlavan Tehtaat ilmasta kuvattuna 1960-luvulla.
Kuva A. Ahlströmin arkisto.*

*Kuva Pihlavan laajennetusta sahasta
julkaistiin Teknillisessä aikakauslehdessä
1928. Kuva Varkauden museot.*

22) PIHLAVAN SAHA, AHLSTRÖMINTIE 5

Kuvaus

Pihlavan vuonna 1875 rakennettu saha paloi 25 vuotta myöhemmin. Nykyisen saharakennuksen muodostavat, keskenään samankaltaiset puolikkaat valmistuivat vuosina 1900 ja 1916. Kummankin satulakattoisen osan päätykolmiot koostuvat ikkunoista. Sahan vieressä on 1900-luvun alussa tiilestä rakennettu entinen höyrykone- ja kattilahuone, jossa toimii sahan toimisto. Aarne Ervi suunnitteli rakennukseen laajennuksen ja korotuksen ruokalaa ja sosiaalitiloja varten vuonna 1948. Ruokala ja sosiaalitilat eivät ole nykyisin käytössä.

Sahan vanhimpaan rakennuskantaan kuuluvat myös mm. tiilestä rakennettu paja ja hirsirakenteinen konttorirakennus, jotka ovat olleet pitkään vailla käyttöä. Huomattavan kookas ja rakenteiltaan vaikuttava vientivarasto, nk. iso suuli valmistui 1950-luvun alussa Pihlavanlahden rantaan. Sen suunnittelivat arkkitehti Olav Hammarström ja insinööritoimisto Magnus Malmberg.

Arviointi

Pihlavan saha on viimeinen höyrysa-hakauden toimiva suursaha Suomessa. Saha ja ruokala ovat nimettyjä kohteita Pihlavan sahan ja asuinalueitten valtakunnallisesti merkittävässä rakennetussa kulttuuriympäristössä. Sahateollisuuden rakennusmuistomeriksi luokiteltu saha on olennaisin osa Pihlavan teollisuusalueen maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Sahan kokonaisuuteen kuuluu useita, eri ikäisiä raken-

nuksia, joista pääosa on tuotanto- tai varastokäytössä. 1900 – 1910-luvulla rakennetut saha, paja ja konttori sekä 1950-luvun iso suuli on suojeltu asemakaavalla vuonna 2006.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, osittain rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Toimisto- ja saharakennus.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Sahan seinustalla. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Sahan toimiston sisäänkäynti.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Vasemmalla Aarne Ervin vuonna 1948 suunnittelema entinen ruokala, oikealla nykyinen toimisto.
Kuva Liisa Nummelin 2020.

Iso suuli. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

1910-luvulla rakennettu varastorakennus.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Ruokalarakennuksen julkisivuissa on käytetty lasitiiliä.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Vientikuivaamo eli iso suuli Pihlavanlahden rannalla
vuonna 1951. Kuva Suomen metsämuseo Lusto.

Entinen sahan paja. Kuva Liisa Nummelin 2020.

Sahamäellä sijaitseva entinen sahan konttori ja
isännöitsijän asuintalo on rakennettu 1910-luvulla.
Kuva Liisa Nummelin 2020.

Keksimiehet työssään Pihlavan sahan edustalla
vuonna 1924. Kuva Satakunnan Museo.

Ison suulin kattorakenteita.
Kuvat Helene Kaarnametsä 2020.

Rakennuksen suunnittelivat arkkitehti Olav Ham-
marström ja insinööritoimisto Magnus Malmberg.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.

23) PIHLAVAN KONEPAJA, VOIMALANTIE 4

Kuvaus

Pihlavan saha rakensi sahan pohjoispuolelle oman proomuveistämön puutavaran Reposaaren satamaan kuljettamista varten. Siitä kehittyi Ahlströmin aikana Pihlavan konepaja, joka perustettiin vuonna 1894. Konepajan palon jälkeen niemelle rakennettiin sen nykyiset tiilirakennukset vuonna 1919.

Pajalla valmistettiin mm. hinaajia II maailmansodan aikaan. Konepaja lakkautettiin kuitulevytehtaan valmistumisen jälkeen 1950-luvulla ja siitä tehtiin Pihlavan Tehtaitten keskuskorjaamo. Korjaamo toimi 1900-luvun jälkipuolella. Sahan omistuksessa olevissa rakennuksissa ei ole nykyisin toimintaa.

Arviointi

1800-luvun lopulla perustettu Pihlavan konepaja edustaa Yterinniemen varhaisinta teollista toimintaa sahan ohella. Pihlavanlahden rannan tuntumassa sijaitsevaan, pienimittakaavaiseen kokonaisuuteen kuuluu eri-ikäisiä tiili- ja puurakennuksia. Konepajan rakennusten säilymistä tulee vaikeuttamaan jo pitkään jatkunut käyttämättömyys. Myös sen sijainti teollisuusalueen sisällä on ongelmallinen mahdollisen uuden käytön kannalta.

Konepaja on osa Pihlavan sahan ja asuinalueitten RKY-aluetta sekä Pihlavan teollisuusalueen maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Pihlavan konepaja 1940-luvulla. Kuva A. Ahlströmin arkisto.

*Konepajan rakennuksia.
Kuvat Veera Saastamoinen 2020.*

24) KUITULEVYTEHDAS JA VOIMALAITOS, AHLSTRÖMINTIE 9/VOIMALANTIE 3

Kuvaus

Punatiilliset, funktionaaliset teollisuusrakennukset valmistuivat sahan länsipuolelle arkkitehti Olav Hammarströmin suunnittelemina vuonna 1948. Suomen toinen kuitulevytehdas rakennettiin hyödyntämään sahan jättepuuta, jota oli käytetty tähän saakka mm. rantojen täyttöön ja polttoaineeksi. Uusi voimalaitos vastasi tehtaan energiantarpeeseen. Kuitulevytehdas lakkautettiin vuonna 2013, jonka jälkeen rakennukset ovat olleet vajaakäytössä tai käyttämättöminä. Voimalaitoksen tiilipiippu purettiin vuonna 2015.

Arviointi

Olav Hammarströmin suunnittelemat, 1940-luvun modernia ja laadukasta teollisuusarkkitehtuuria edustavat tiilirakennukset liittyvät Pihlavan Tehtaitten voimakaaseen kehittymiseen ja jälleenrakennusaikakauteen. Toiminnan loppuminen on heikentänyt niiden säilymisedellytyksiä. Kuitulevytehdas (nimettyä kohteena) ja voimalaitos ovat osa Pihlavan sahan ja asuinalueitten RKY-aluetta sekä Pihlavan teollisuusalueen maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Osa kuitulevytehtaan julkisivusta on suojeltu asemakaavalla vuonna 2006.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisydeltään arvokas.

Kuitulevytehdas. Kuva A. Ahlströmin arkisto.

Kuitulevytehdas ja voimalaitos vuonna 1953.
Kuva Suomen metsämuseo Lusto.

Voimalaitos. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Kuitulevytehdas. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

PIHLAVAN TEHTAIDEN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. SAHA
2. KONEPAJA
3. KUITULEVYTEHDAS

ARVOALUE: 25) HALSSI

Kuvaus

Halssin yhtenäinen työväenasuinalue valmistui A. Ahlström Oy:n rakennuttamana sahan kaakkoispuolelle vuosien 1923-1927 aikana. Osa hirsirakennusten rungoista siirrettiin Ahlströmin muilta, 1920-luvulla lopetetuilta sahoilta Eurajoen Kaunissaaresta ja Merikarvian Haminaholmasta, jotkin lähempää Sahamäestä. Useille Ahlströmin teollisuuspaikkakunnille tuotanto- ja asuinrakennuksia suunnitellut Karl Lindahl toimi Halssinnokan kokonaisuuden arkkitehtina. Lindahl suunnitteli asuinrakennuksia myös Ahlströmin virkailijoiden ja johtajien asuttamaan Kaunismäkeen.

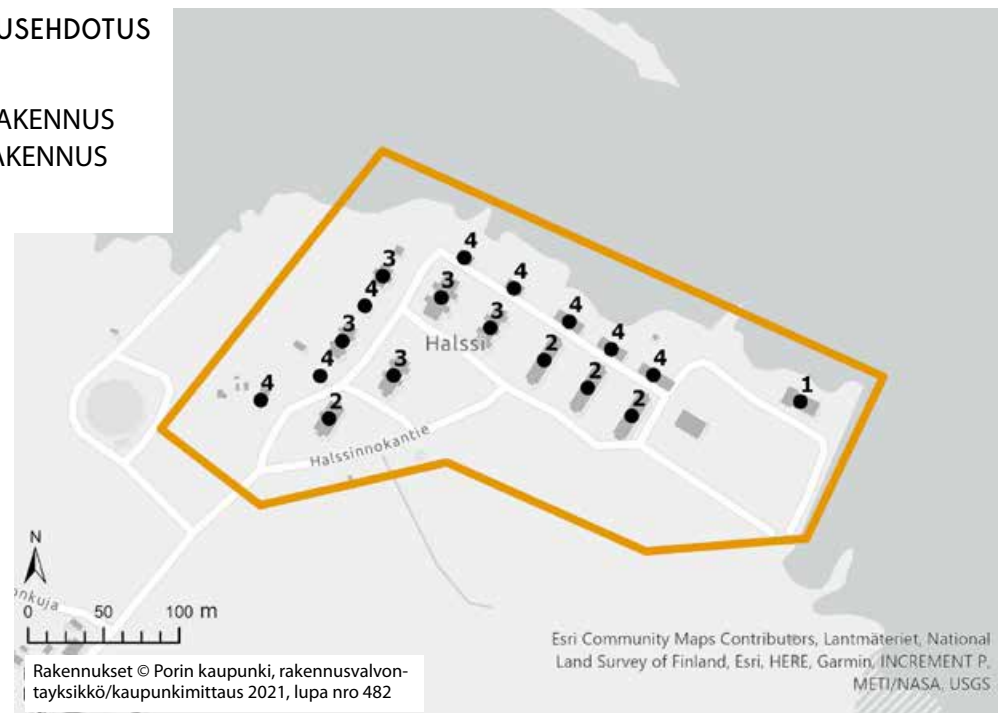
Ahlströmin luovuttua Halssinnokan omistuksesta 1980-luvun alussa rakennukset peruskorjattiin valtion perusparannuslainan turvin asunto-osakeyhtiöiksi. Ilmeeltään yhtenäisen alueen näkyvimmän osan muodostaa kolmesta mansardikattoisesta, kaksikerroksisesta asuinrakennuksesta koostuva rivi. Kokonaisuuteen kuuluu kaikkiaan yhdeksän asuinrakennusta sekä joukko ulkorakennuksia.

Arviointi

Sahan työntekijöille 1920-luvulla rakennettu rakennuskokonaisuus edustaa Yyterinniemen vanhinta aluerakentamista. Halssinnokan sata vuotta sitten rakennetut, perinteisen punavalkoiset asuin- ja ulkorakennukset ovat pääosin edelleen olemassa. Voimakas 1980-luvun peruskorjaus on vaikuttanut asuinra-

HALSSIN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. HALSSIN SAUNA
2. II-KERROKSIINEN ASUINRAKENNUS
3. I-KERROKSIINEN ASUINRAKENNUS
4. ULKORAKENNUS

nusten ulkoasuun, mutta alue kokonaisilmeeltään hyvin säilynyt. Poikkeuksena alueen puurakentamiseen toimii niin ikään Ahlströmin rakennuttama, mutta modernimpaa 1940-luvun arkkitehtuuria edustava Halssin sauna.

Halssi on nimetty osa Pihlavan sahan ja asuinalueiden valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä ja huomioitu sellaisena sekä Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 että Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää. Pääosa rakennuksista on suojeltu peruskorjauksen jälkeen asemakaavalla vuonna 1985.

Halssi kesällä 1967. Kuva Satakunnan Kansa.

Halssi talvella 1983. Kuva Satakunnan Kansa.

Ennen peruskorjausta. Kuva Satakunnan Kansa.

Halssinnokantie 30.

Halssinnokantie 42.

Halssinnokantie 38.

Halssinnokantie 36.

Halssinnokantie 40.

Hennalankuja 6. Kuvat Veera Saastamoinen 2020.

26) HALSSIN SAUNA, HALSSINNOKANTIE 47

Kuvaus

Arkkitehti Karl Lindahlin 1920-luvun aluerakentamisen yhteydessä suunnitteleman saunan korvannut uusi sauna rakennettiin Ahlströmin toimesta asukkaiden yhteiskäyttöön 1940-luvun lopussa. Arkkitehti Aarne Ervi suunnitteli Halssin nykyisen sauna- ja pesularakennuksen vuonna 1948. Pihlavan Tehtaitten rakennusosasto toteutti suunnitelman seuraavana vuonna. Julkisivuiltaan punatiilisessä, satulakattoisessa rakennuksessa on käytetty "aaltomaisia" kapeita ja pyöreitä puupylväitä korostamassa sisäänkäyntejä. Vuonna 1984 saneerattu rakennus toimii edelleen saunana.

Arviointi

Arkkitehti Aarne Ervin suunnittelema Halssin sauna kuuluu edustavana osana Ahlströmin Pihlavaan 1940-luvulla toteuttamaan, maineikkaiden arkkitehtien suunnitteleminen arvokohteiden joukkoon. Uloimpana Halssinnokassa sijaitseva, suistomaisemassa näkyvä ja julkisivujensa osalta täysin alkuperäisenä säilynyt yhteissauna edustaa aikakautensa luonnomateriaaleja hyödyntävää arkkitehtuuria.

Sauna on osa Pihlavan sahan ja asuinalueitten valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä sekä Pihlavan Halssin maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Halssin sauna Halssinnokantien päässä.

Sauna Pihlavanlahden rannalta.

Sisäänkäyntejä suojaavat puupylväillä tuetut katokset. Kuvat Veera Saastamoinen 2020.

3.2.4 RIESKALA

Palvelukeskuksen rakennukset. Kuva Meri-Porin yhtenäiskoulu.

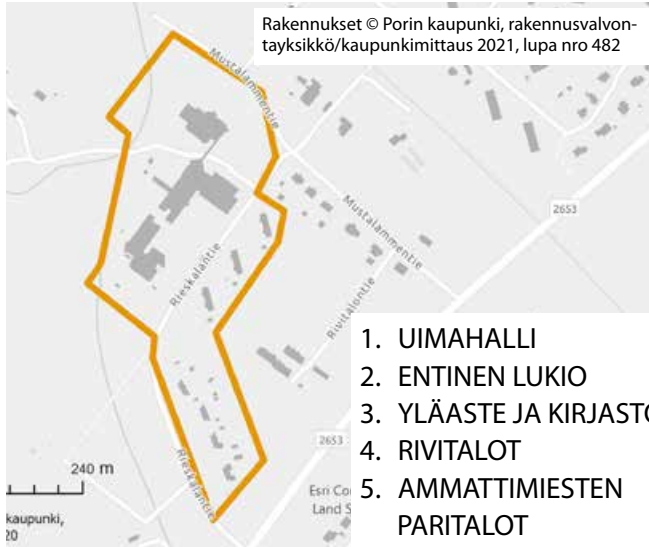
ARVOALUE:

27) AHLSTRÖMIN TALOT JA RIESKALAN PALVELUKESKUS

Kuvaus

Rieskalan rakentuminen liittyy keskeisesti Pihlavan sahaan. Osa Rieskalan asuinrakennuksista siirrettiin Halssin tavoin Ahlströmin muilta sahoilta. Alueelle rakennettiin sahalaisten asuntoja jo 1920-luvulla, mutta kuitulevytehtaan myötä asuntorakentaminen muuttui suunnitelmallisemmaksi. Vuonna 1948 Rieskalaan valmistui rivitaloja Ahlströmin työntekijöille ja paritaloja nk. ammattimiehille. Alueen vanhimmat säilyneet rakennukset ovat tältä ajalta. Osa asunnoista on tyhjiillään.

RIESKALAN PALVELUKESKUKSEN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. UIMAHALLI
2. ENTINEN LUKIO
3. YLÄASTE JA KIRJASTO
4. RIVITALOT
5. AMMATTIMIESTEN PARITALOT

Nykyisen palvelukeskuksen paikalla sijaitsi Rieskalan urheilukenttä, nk. vanha kenttä, joka rakennettiin Ahlströmin toimesta vuonna 1939. Rieskalan palvelukeskuksen rakentaminen alkoi 1980-luvulla Meri-Porin uimahallin ja lukion myötä. Niitä seurasivat 1990-luvun alussa rakennetut Meri-Porin yläaste ja kirjasto. Rakennusten suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Küttner Ky. Pihlavan koulun lakkauttamisen jälkeen 2015 alakoulun oppilaat siirtyivät Rieskalaan ja lukio lakkautettiin. Koulurakennukset ovat nykyisin Meri-Porin yhtenäiskoulun käytössä.

Arviointi

Rieskalantien vastakkaisella puolella on säilynyt Ahlströmin 1940-luvulla rakennuttamia yksikerroksisia, puurakenteisia rivitaloja ja kaksikerroksisia, puurakenteisia paritaloja, jotka liittyvät huomionarvoisena osana Pihlavan teolliseen historiaan. Nämä Ahlströmin asuintalot edustavat Rieskalan palvelukeskuksen alueen vanhinta rakennuskantaa.

Meri-Porin uimahallin, lukion, yläasteen ja kirjaston tummat, 1980 – 1990-luvulla valmistuneet tiilirakennukset muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden. Rakennusaikaisessa asussaan säilyneet julkiset rakennukset ovat alkuperäisessä käytössään.

Arkkitehti Aarne Ervin Pihlavan tehtaiden työjohtajille suunnittelemaat ketjutalot on purettu. Kuva kirjasta Suomen teollisuuden arkkitehtuuria (1952).

Yhtenäiskoulun saliosa. Kuva Helene Kaarnametsä 2019.

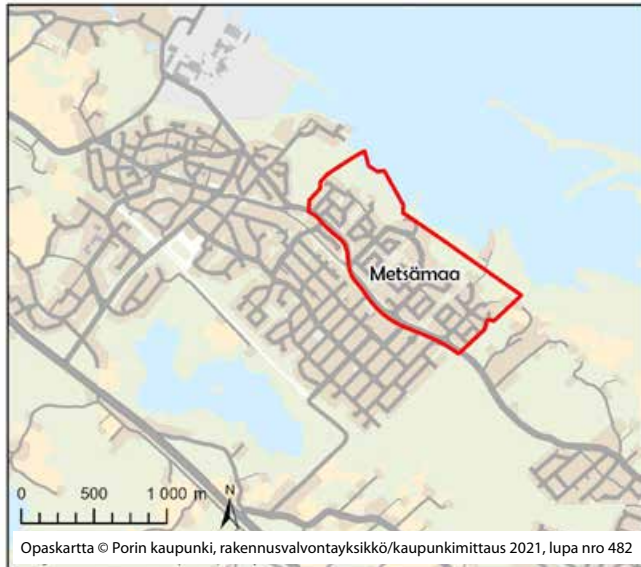

Ahlströmille vuonna 1948 valmistuneita rakennuksia. Kuva Jouko Langen 2017.

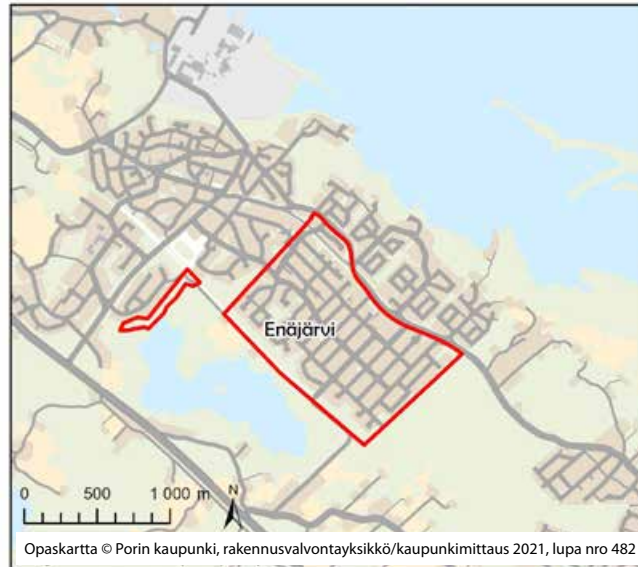
3.2.5 METSÄMAA

Metsämaan pientaloalue on rakentunut pääosin 1970 – 1980-luvulla Vanhan maantien ja Kokemäenjoen väliselle alueelle. Kaupunginosan vanhinta rakennuskantaa edustavat 1900-luvun alkupuolen yksittäistalot rannan tuntumassa. Metsämaalta ei rajattu selvityksen yhteydessä erityisiä kulttuuriympäristöalueita tai -kohteita.

Enäjärvellä on joitakin aumakattoisia "Ahlström-taloja". Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

3.2.6 ENÄJÄRVI

Enäjärven kaupunginosa on saanut nimensä matalasta, rehevästä Enäjärvestä, joka on jääne aiemmin Kokemäensaaren ja Yyterin välillä sijainneesta kapeasta sisälahdesta. Rakennettu Enäjärvi käsitti 1900-luvun alussa vain järven koillispuolella kulkevan rautatien, jokirannasta radalle vievän tien ja joitakin taloja. Kaupunginosa on rakentunut nykyiseen ruutukaavamutoonsa toisen maailmansodan jälkeen, kun Kokemäensaaren tilaa lohkottiin rintamamiestonteiksi. Vanhan Enäjärven rintamamiestalokorttelit sijaitsevat kaupunginosan kaakkoisosassa Asettajantien ja Leimaajantien välisellä alueella. Ne muodostavat yhtenäisen, vaikkakin kerroksisen kokonaisuuden. Sodan jälkeen rakentuneita tontteja on jaettu etenkin 1960 – 1980-luvulla täydennysrakentamista varten.

Enäjärven vanhimmat asuinrakennukset sijaitsevat pääosin maaston korkeimmilla kohdilla. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Enäjärven ja Pihlavan rajamaalla kesällä 1978. Kuva Satakunnan Kansa.

Jälleenrakennuskausi on hallitseva myös Enäjärven pohjoisosassa Aravakylässä, jonka 1950-luvun vapaa muoto eroaa vanhempien rintamamiestalojen ruutukaavasta. Enäjärven ja Pihlavan välinen, pääosin matalista pientaloista koostuva Uusikylän alue on sen sijaan rakentunut 1970 – 1980-luvulla.

28) ENÄJÄRVEN KOULU JA ASUINTALO,
SÄRMÄÄJÄNTIE 2

Kuvaus

Enäjärven koulun vuonna 1953 valmistuneet rakennukset on suunnitellut arkkitehti Henno Kamppuri. Kamppuri suunnitteli Yterinniemelle myöhemmin myös Yterin kansakoulun laajennuksen ja opettaja-asuntolan (1957) sekä Kyläsaaren kansakoulun opettaja-asuntolan (1958).

Kokonaisuus koostuu kaksi-kolmikerroksisesta, julkisivuiltaan rapatusta koulurakennuksesta ja 1 ½-kerroksisesta, niin ikään julkisivuiltaan rapatusta kahdeksan asunnon rivitalosta. Molempien rakennusten julkisivuissa on myös puhtaaksimuurattuja tiiliosia. Koulun Särmääjäntien puolella sijaitseva pienempi sisäänkäynti liittyy rakennuksessa toimineeseen sivukirjastoon. Koulu on edelleen alkuperäisessä käytössään. Rivitalo on nykyisin yksityisomistuksessa.

Arviointi

Enäjärven koulu ja siihen liittyvä rivitalo muodostavat rakennusajalleen tyypillisen, mutta arkkitehtonisesti tasokkaan 1950-luvun kokonaisuuden. Jälleenrakennuskauden asuinalueen keskellä sijaitsevalla, lähes 70 vuoden ajan opetuskäytössä toimineella rakennuksella on myös merkittävä käyttöhistoria ja sivistyksellinen arvo. Rakennukset ovat säilyneet pääpiirteissään rakentamisaikaisessa asussaan.

Enäjärven koulu kuuluu Satakunnan maakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristökohteisiin.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Enäjärven koulu portteineen Enäjärventieltä.

Entinen henkilökunnan rivitalo.

Luokkaosa on kolmikerroksinen.

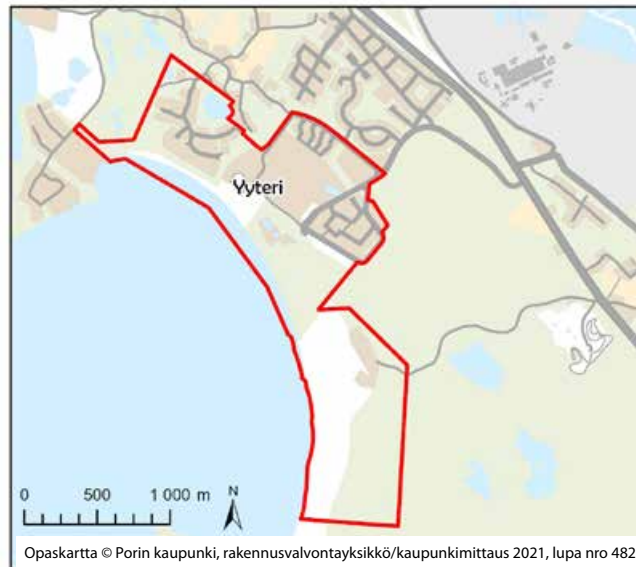
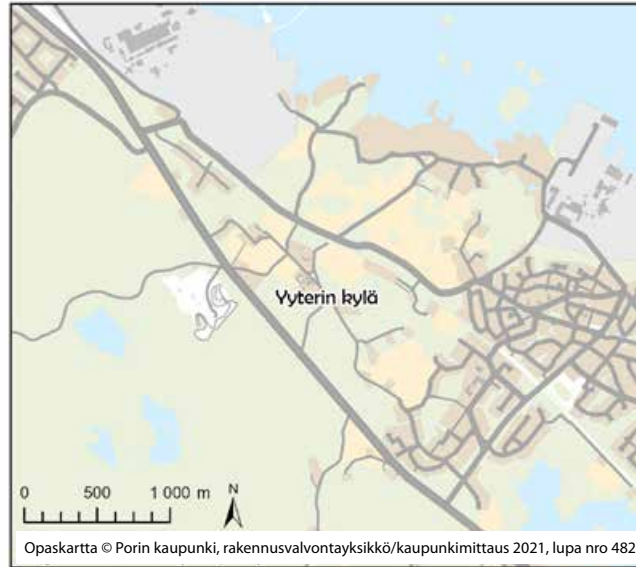

*Koulu Särmääjäntieltä.
Kuvat Helene Kaarnametsä 2020.*

3.3 YYTERIN MAAREKISTERIKYLÄ

Yyterin valtakunnallisesti arvokas maisema-alue sijaitsee pääosin Yyterin maarekisterikylän alueella. Maarekisterikylään kuuluvat sekä Yyterin kylä että Yyterin kaupunginosa. Kylä käsittää asemakaavoittamattomia osia lähinnä Yyterin kartanon ympäristössä sekä Sepänmäen, Tattarin ja Levon alueilla. Levon alueelle valmistellaan asemakaavaa, jota varten on tehty rakennetun ympäristön selvitys (Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto 2014).

Yyterin kaupunginosaan kuuluvat Yyterin sannat, hotelli, siihen liittyvä loma-asuntoalue sekä Fatijärven ja Santalan pientaloalueet. Kaanaan, Uniluodon, Herrainpäivien, Mäntyluodon, Kirrinsannan, Kaanaankorven, Huvilarannan ja Paarnoorin kaupunginosat sijaitsevat myös Yyterin maarekisterikylässä.

*Yyterin kylän rakennuskantaa.
Kuva Helene Kaarnametsä 2018.*

*Puukujanteet ja viljelymaisemat ovat ominaisia
kartanon seudulle. Kuva Helene Kaarnametsä 2018.*

3.3.1 YYTERI

ARVOALUE:

29) YYTERIN KARTANO, LINJAMÄENTIE 203

Kuvaus

Yyterin kylän tilat yhdistettiin 1500-luvun loppupuolella kruunun omistamaksi suurtilaksi. Yyterin kartanon nykyinen päärakennus on vanhimmilta osiltaan 1700-luvulta. Kartanon kokonaisuuteen kuuluu muutamia päärakennuksen tavoin klassistisia puurakennuksia. Päärakennus sai nykyisen asunsa 1920-luvulla Rosenlew-yhtiön ostettua tilan. 1950-luvun lopulla se modernisoitiin. 2000-luvun alkupuolelta lähtien rakennuksissa on tehty palauttavia korjauksia. Kartan

olta johtaa Vanhalle maantielle 1920-luvulla istutettu lehmuskujanne.

Kartanon komeat, tiiliset karjasuojat liittyvät karjalouden uudistuksiin ja kartanon rooliin maatalouden kehittäjänä. Rakennukset on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Frosterus & Gripenberg. Toimisto on suunnitellut edustavia karjasuojia myös muille Rosenlewiein omistamille tiloille. Navetta on valmistunut vuonna 1923, sikala ja kanala vuonna 1924. Jälkimmäinen vaurioitui vuonna 2011 tapahtuneessa tulipalossa.

Arviointi

1700-luvulta 1900-luvulle rakentunut Yyterin kartanon kulttuuriympäristö edustaa Porissa harvinaista

kartanomiljöötä ja alueen vanhinta rakennuskantaa. Kartanoksi melko vaatimattoman ja hengeltään talonpoikaisen tilan rakennukset muodostavat eheän ja edustavan kokonaisuuden, jonka merkittävin osa ovat näyttävät karjasuojat, jotka kertovat Suomessa tuolloin voimakkaasti kehittyneestä karjanjalostuksesta.

Yyterin kartano on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Se on myös osa Yyterin valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueetta. Yyterin kartano on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-3 alueena, jonka ympäristö säilytetään.

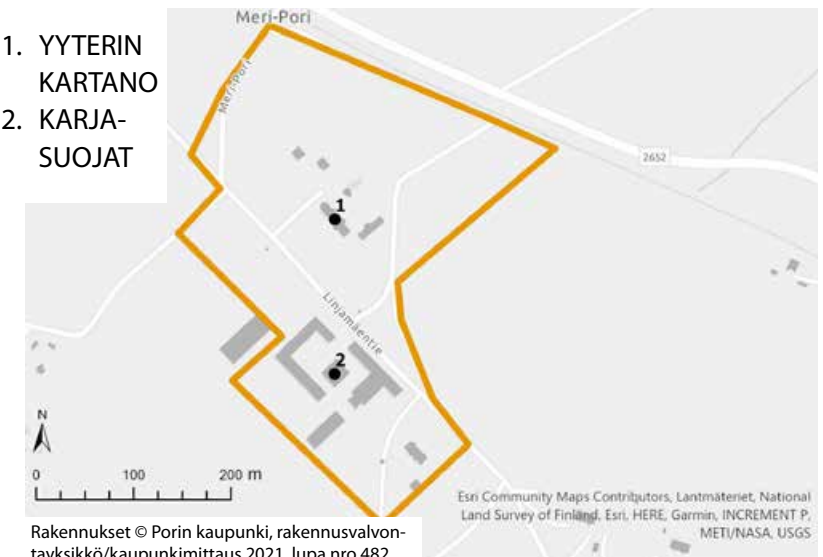
Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyysdeltään arvokas.

Yyterin kartanon tiluskartassa 1805-1811 tilukset keskittyivät kartanon ja Pihlavanlahden väliin.

YYTERIN KARTANON ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. YYTERIN KARTANO
2. KARJASUOJAT

*Yyterin kartanon karjasuojat ja asuinrakennukset lehmu-
kujan päässä. Kuva Suomen metsämuseo Lusto.*

Kartanon rakennuksia. Kuva Suomen metsämuseo Lusto.

*Yyterin kartanon vuonna 1923 valmistunut navetta.
Kuva Suomen metsämuseo Lusto.*

Päärakennus. Kuva Suomen metsämuseo Lusto.

*Karjasuojat Linjamäentien varrella.
Kuva Suomen metsämuseo Lusto.*

*Yyterin kartanon pihapiirin rakennuksia.
Kuvat Helene Kaarnametsä 2020.*

30) YYTERIN ENTINEN KOULU, LINJAMÄENTIE 227

Kuvaus

Yyterin entisen koulun rakennuskokonaisuus koostuu Yyterin kartanon tuntumaan vuonna 1910 valmistuneesta koulusta, sen päätyyn vuonna 1957 rakennetusta laajennusosasta sekä koulun henkilökunnan asuinrakennuksesta, joka valmistui samana vuonna laajennusosan kanssa.

Laajennusosan ja yksikerroksisen asuinrakennuksen on suunnitellut arkkitehti Henno Kampuri. Kampuri on suunnitellut Yyterinniemelle myös Enäjärven kansakoulun ja opettaja-asuntolan (1953) sekä Kyläsaaren kansakoulun opettaja-asuntolan (1958).

Yyterin koulun toiminta päättyi vuonna 1994. Koulurakennus on toiminut tästä lähtien juhlatilana. Rivitalo on edelleen asuinkäytössä.

Arviointi

Yyterin kartanon kupeessa yli 80 vuoden ajan kouluna toiminut kohde on käyttöhistorialtaan merkittävä. Koululle 1910- ja 1950-luvulla valmistuneet rakennukset muodostavat kerroksisen, lähes alkuperäisessä asussaan säilyneen kokonaisuuden. Henno Kampurin suunnittelemat, julkisivuiltaan rapatut 1950-luvun osat edustavat tyyppillistä, mutta arkkitehtonisesti tasokasta

*Vuonna 1910 valmistunut Yyterin kansakoulu.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Koulun 1957 valmistunut laajennus ja alkuperäinen, vuonna 1910 valmistunut osa.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

jälleenrakennuskauden arkkitehtuuria tiilipylväiseen ja liuskekivipintoiseen.

Yyterin entinen koulu sijaitsee Yyterin valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella.

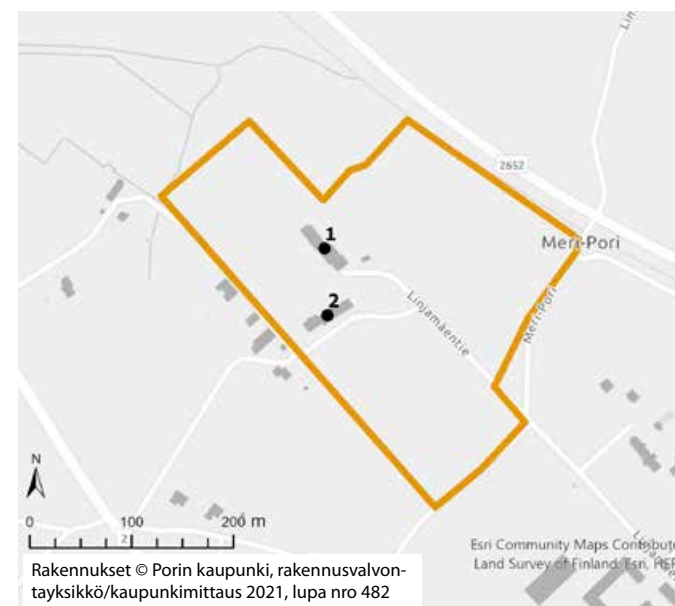
Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas kokonaisuus.

Henkilökunnalle vuonna 1957 rakennettu kuuden asunnon rivitalo. Kuva Helene Kaarnametsä 2018.

YYTERIN KOULUN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. KOULU
2. RIVITALO

ARVOALUE:
31) YYTERIN SANNAT

Kuvaus

Yyterin sannat on Etelä-Suomen laajin dyynialue. Alueen erikoislaatuinen maisemakuva muodostuu laajoista lentohiekkavalleista sekä näitä reunustavasta harjumuodostumasta mäntykankaineen.

Yyterin sannat kuuluivat 1900-luvulle saakka Yyterin kartanolle. Santojen virkistyskäyttö voimistui 1930-luvulla, kun suojeluskunta sai Rosenlew-yhtiöltä santonjen käyttöoikeuden. Suojeluskunnan sisarjärjestö Lotta Svärd perusti vuonna 1933 Keisarinpankin päälle Meriravintolan. Ravintolan lähelle rakennettiin täysihoitola ja viikonloppumajoja.

Yyterin sannat on valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys. Kuva Helene Kaarnametsä 2018.

Alkuperäinen ravintola sekä aikanaan Suomen suurin tanssilava paloivat ja mökit purettiin. Alueen matkailukäyttö kuitenkin tehostui, kun Rantasiphotelli Yyteri valmistui 1970-luvun alkupuolella. Nykyisin Yyteri on valtakunnallinen matkailukohde. Uusimmat palvelurakennukset ovat valmistuneet 2010-luvun lopulla.

Arviointi

Yyterin sannat ovat tunnetuin osa Yyterin valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueetta. Alueen palvelurakentaminen keskittyy lähinnä hotellin tuntumaan, Yyterinsantojentien päähän ja Hiekkarannantien lomakylään. Pääosin 1900-luvun loppupuolella tai sen jälkeen rakennettuihin, matkailua palveleviin rakennuksiin ei liity erityisiä arvoja hotellia lukuun ottamatta. Kolme lomakylän alkuperäistä, 1950-luvun ilmeensä säilyttäneitä mökkiä on suojeltu ranta-asemakaavalla.

Aiemmin Rosenlewin omistuksessa olleen lomakylän alueella on kolme ranta-asemakaavalla suojeltua mökkiä. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Yyterin entisessä meriravintolassa 1950-luvun vaihteessa. Kuva Satakunnan Museon.

1930-luvulla rakennettu lottien majoitusrakennus edustaa Yyterin santonjen varhaisinta matkailuun liittyvää rakentamista. Kuva Helene Kaarnametsä 2018.

*Yyteri. Keskellä tien päässä kaareva Hotelli Yyteri.
Kuva Ilmakuva Vallas Oy 2012.*

32) HOTELLI YYTERI, SIPINTIE 1

Kuvaus

Hotelli Yyteri valmistui vuonna 1974 arkkitehtuurikilpailun tuloksena. Sen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Söderlund & Valovirta. Avoimen U:n muotoinen hotelli on sijoitettu dyynin suojaan. Kolmikerroksisen, betonipilareille rakennetun hotelliosan ilme on voimakkaasti horisontaalinen. Hotellikerrosten julkisivut ovat harmaata, metallilakattua, profiloitua alumiinilevyä. Hotellin keskiosaa on korotettu vuonna 2019 kahdella kerroksella.

Arviointi

Hotelli Yyteri on 1970-luvun modernin hotelliarkkitehtuurin merkittävä edustaja ja yksi 1960-luvun lopulta lähtien Suomeen rakennetuista monista korpihoteleista. Korotus ja muutokset ovat heikentäneet rakennuksen arkkitehtonista ilmettä. Hotelli Yyteri kuuluu Satakunnan maakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristökohteisiin. Se sijaitsee Yyterin valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja osittain säilyneisydeltään arvokas.

*Ravintolan julkisivu on kaareva.
Kuva Helene Kaarnametsä 2019.*

Matala, viherkattoinen ravintola liittyy korkeampaan hotelliosaan. Kuva Helene Kaarnametsä 2019.

*Hotelli on rakennettu osittain pilareille.
Kuva Helene Kaarnametsä 2019.*

Hotelli Yyteri vuonna 1983. Kuva Museovirasto.

YYTERIN SANTOJEN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. HOTELLI YYTERI

Rakennukset © Porin kaupunki, rakennusvalvontayksikkö/kaupunkimittaus 2021, lupa nro 482

ARVOALUE: 33) HUVIKUMMUNTIE

Kuvaus

Yyterin kylään kuului 1900-luvun jälkipuoliskolla Yyterin kartanon lisäksi muutamia maatiloja, parisenkymmentä pientaloa ja huviloita. Kylän asutus keskittyi Yyterin kartanon ja Mäntyluodon väliselle alueelle Fatijärven ja Levon tuntumaan. Enää Levolla ei viljellä maata, vaan alueen kiinteistöt ovat asuin- ja vapaa-ajan käytössä. Levon läpi kulkevan Huvikumuntien raitiasutus sijoittuu pääosin nauhamaisesti tien varrelle.

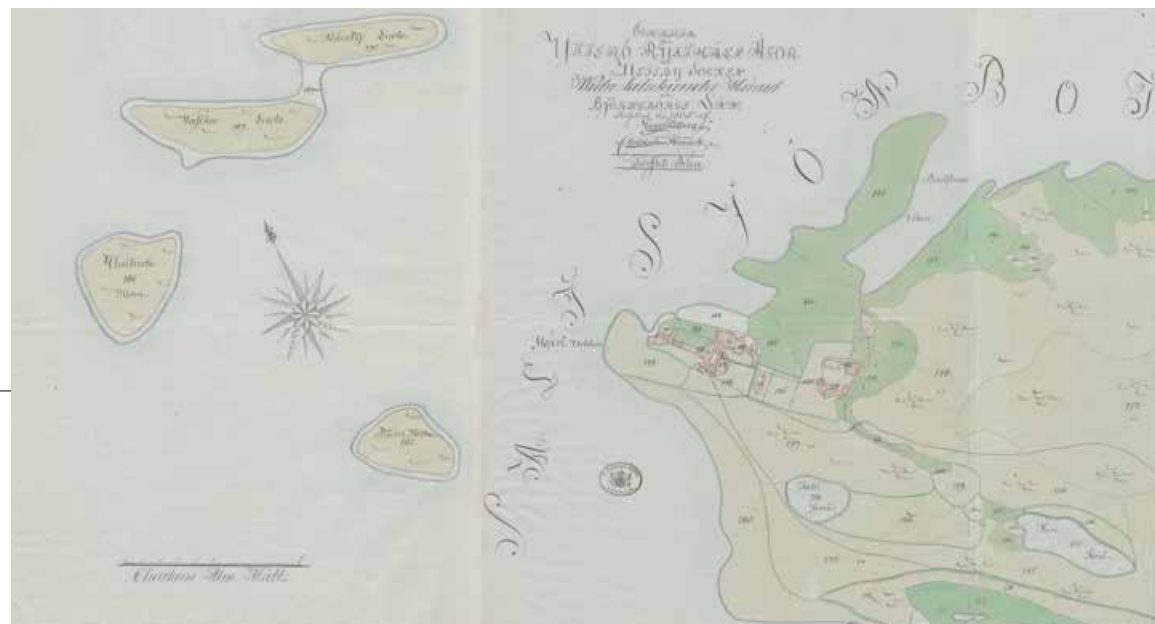
Arviointi

Huvikumuntien pääosin 1920 – 1930-luvulla sekä jälleenrakennuskaudella valmistunut rakennuskanta muodostaa pienipiirteisen kokonaisuuden Karhuluodontien ja Kaanaan taajaman välille. Huvikumuntien tuntumassa on säilynyt myös alueen maatalousvaltaisesta historiasta kertovia vanhoja torppia.

Fatijärven ympäristössä on 1930- ja 1940-luvuilta lähtien rakennettuja huviloita. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Yyterin kartanon tiluskartassa 1805-1811 esitetään myös Fatijärven ja Levon seutu. Karhuluoto oli vielä erillinen saari.

HUVIKUMMUNTIEN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

Rakennukset © Porin kaupunki, rakennusvalvontayksikkö/kaupunkimittaus 2021, lupa nro 482

ARVOALUE:

34) YYTERIN SANTOJEN HUVILAT

Kuvaus

Yyterin dyynien tuntumaan rakennettiin 1960- ja 70-luvulla muutamia huviloita Yyterin kartanon maille mm. Rosenlew -yhtiön johtajille. Huviloista tunnetuin on vuonna 1964 valmistunut, arkkitehti Kristian Gullichsenin suunnittelema, tuolloin ajankohtaiseen modulijärjestelmään perustuva Villa Berner. Johtaja Mikael Bernerille rakennettu Villa Berner esiteltiin Arkkitehti -lehdessä näyttävästi vuonna 1965. Samaan kokonaisuuteen kuuluu viisi rakennusarkkitehti Reijo Kunnaksen suunnittelemaa huvilaa. Huvilat ovat siirtyneet asuinkäyttöön.

Arviointi

Arkkitehti Kristian Gullichsenin suunnittelema Villa Berner ja Pookintien varrelle ryhmittyneet Reijo Kunnaksen suunnittelemat huvilat muodostavat arkkitehtonisesti korkealaatuisen kokonaisuuden sulautuen luontevasti Yyterin dyynimaisemaan valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella.

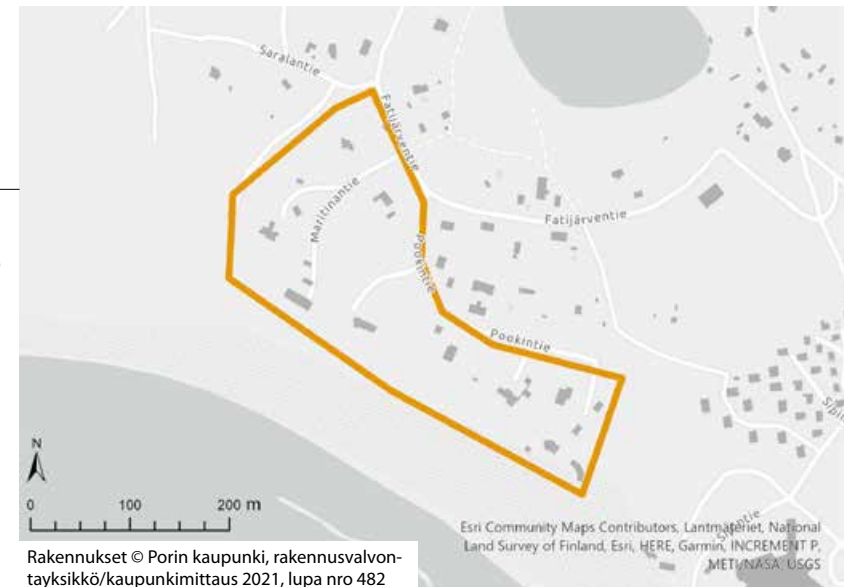

*Pookintie 11:n kaareva julkisivu.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.*

Villa Berner. Kuva Erkki Salomaa 2017.

YYTERIN SANTOJEN HUVILAT, ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

**ARVOALUE:
35) KARHULUOTO**

Kuvaus

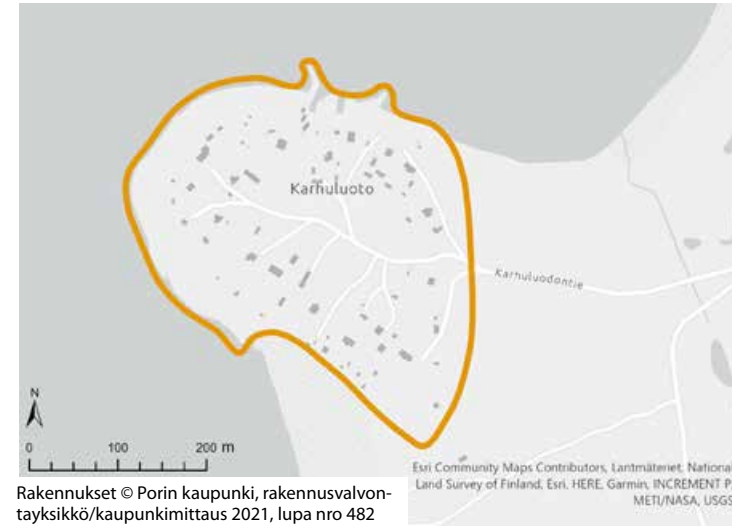
Karhuluoto on rakennuskannaltaan kerroksinen huvila- ja asuinalue Karhuluodontien varrella. Alueella on toistakymmentä kiinteistöä, joiden vanhimmat rakennukset ovat 1900-luvun vaihteesta. Niemellä on myös perinteistä kalastukseen ja pienimuotoiseen maatalouteen liittyvää rakennuskantaa.

Arviointi

Alueen huviloista edustavimmat ovat 1900-luvun alkupuolella rakennetut arkkitehti Johan Nordstrandin suunnittelema Villa Björnbo ja arkkitehtitoimisto Borg, Sirén & Åbergin suunnittelema Hiltulan huvila. Karhuluodon huvilat on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Karhuluoto on huomioitu Meri-Porin yleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää.

*Villa Björnbo 1970-luvulla.
Kuva Satakunnan Museo.*

KARHULUODON ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

Villa Björnbo. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

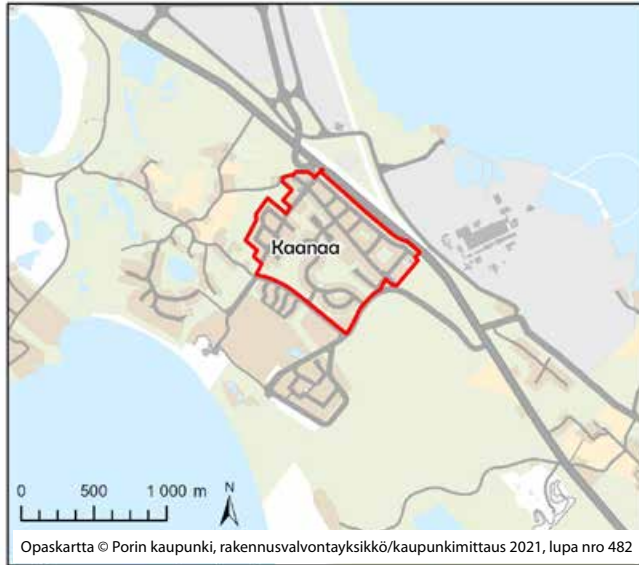
*Perinteisiä maatalouteen liittyviä rakennuksia.
Kuva Liisa Nummelin 2020.*

Hiltula. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

3.3.2 KAANAA

Kaanaan verrattaen nuoren kaupunginosan rakennuskannaltaan vanhinta osaa edustavat jälleenrakennuskauden pientalot Eerontien ja Kaanaantien ympäristössä. Pääosa alueen rakentamisesta liittyy kuitenkin Vuorikemian tehtaan valmistumiseen Kaanaan itäpuolelle Kaanaankorpeen 1960-luvun alussa. Juhanintien liike- ja asuinkerrostalokokonaisuus 1960 – 1970-luvulta muodostaa pientalovaltaisen taajaman keskuksen.

36) KAANAAN VESITORNI, SANTOJENTIE 4

Kuvaus

Arkkitehti Olaf Küttnerin suunnittelema Kaanaan vesitorni valmistui vuonna 1963. Porin vesilaitoksen rakennuttama konstruktivistinen vesitorni edustaa pelkistettyä betoniarkkitehtuuria. Kuusikulmaisen, valetun keskiövarren ympärille levittyvä vesisäiliö muistuttaa hunajakennostoa. Säiliöosan julkisivut ovat valkoista, polttoemaloitua alumiinilevyä. Yli 60 metrin korkeuteen kohoavassa tornissa on vesisäiliön lisäksi myös näköalakahvila.

Arviointi

Rakenteen ja käyttötarkoituksen paljastava Kaanaan vesitorni on arkkitehtonisesti edustava ja rakennusteknisesti merkittävä julkinen rakennus. Myös sen käyttöarvo vesitornina on huomattava. Moderni torni toimii Kaanaan kaupunginosan maamerkinä. Julkisivut ovat säilyttäneet alkuperäisen ilmeensä.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Kaanaan vesitornista kuvatut kerrostalot rakennettiin Juhanintien varrelle 1960-luvun alussa. Kuva Satakunnan Kansa 1963.

Maalaiskunnan rajalla 1960-luvulla. Kuva Satakunnan Museo.

3.3.3 UNILUOTO

ARVOALUE: 37) UNILUOTO JA SATAMAKATU

Kuvaus

Uniluodon asuinalue on rakentunut 1900-luvun alkupuolella Mäntyluodon talvisataman ja rautatien myötä. Huviloiden ympärille syntyi tuolloin satamatyöläisten, merimiesten ja kalastajien asuttama yhdyskunta.

Uniluotoa on rakennettu valtaosin puusta ja melko tiheästi ruutukaavaa noudattaen 1900-luvun alusta lähtien. Sen kortteleissa on myös useita jälleenrakennuskauden taloja. Uniluodon ensimmäinen, yksittäiseksi jäänyt kerrostalo rakennettiin 1960-luvun alussa ja sitä seurasivat Kirrinsannan telakan valmistumisen

myötä muutamat 1970-luvun elementtikerrostalot Kallontien varrella.

Alueen julkista rakentamista edustavat Mäntyluodon entinen koulu, muuntoasema ja liikerakennukset Satamakadun varrella. 1940 – 1960-luvulla rakennetuissa liikerakennuksissa ovat toimineet aiemmin mm. sekatarakauppa, posti, poliisi ja useat pankkikonttorit. Niiden toiminta on pääosin loppunut.

Arviointi

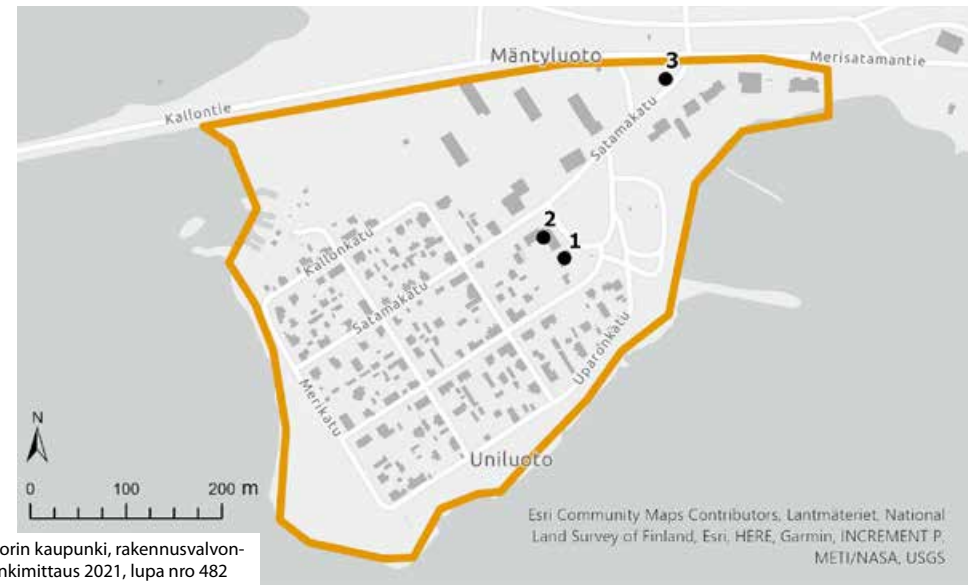
Yhtenäinen puukaupunginosa 1900-luvun alkupuolelta on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä ja mittakaavansa. Edustavimmat asuinrakennukset ovat valmistuneet pääosin 1900 – 1920-luvulla. Sataman ja teollisuuden

UNILUODON JA SATAMAKADUN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. HEINEN HUVILA
2. MÄNTYLUODON KOULU
3. MUUNTOASEMA

Satamakadun liikerakennuksia ja entinen poliisilaitos Uniluodon rannasta. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

laajenemisen tuottamat, 1940 – 1970-luvulla rakennetut liikerakennukset sekä kerrostalot alueen reunalla tekevät kokonaisuudesta kerroksisen. Ilmeeltään melko pelkistetyt, osittain funktionalistiset liikerakennukset muodostavat kylän sittemmin hiljentyneen palvelukeskittymän Satamakadun / Merisatamantien ja meren väliselle kaistaleelle.

Uniluoto on osa Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Uniluoto on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää.

*Uniluoto syksyllä 2018.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Uniluodon rakennettua kulttuuriympäristöä.
Kuvat Veera Saastamoinen 2020.*

38) HEINEN HUVILA, UNILUODONKATU 22

Kuvaus

Merikapteeni Oscar Heinen huvila valmistui vuonna 1901 kesäkodiksi ja Heinen huolintaliikkeen toimistoksi. Rakennuksen suunnitteli porilainen arkkitehti Johan Nordstrand. Nordstrand suunnitteli tontille myös kivisen ulkorakennuksen. Mäntyluodon kansakoulu muutettiin taloon vuonna 1922. Koulutoiminta jatkui vuoteen 2015 saakka. Kolmikerroksisen huvilan ensimmäinen kerros on tiilirakenteinen, kaksi ylempää kerrosta ovat julkisivuiltaan ja rakenteiltaan puuta. Monimuotoiselle rakennukselle leimallisia piirteitä ovat sen runsas puuleikkauskoristelu sekä lipputangolla varustettu puinen torni. Rakennusta muutetaan vuonna 2020 asuinkäyttöön.

Arviointi

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisydeltään arvokas.

1900-luvun alun koristeellinen uusrenessanssihuvila edustaa Uniluodon vanhinta rakennuskantaa. Sillä on huomattava käyttöhistoria ja sivistyksellinen merkitys toimittuaan kouluna lähes sadan vuoden ajan. Alkuperäisessä asussaan säilynyt rakennus sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla Heinenpuiston laidalla.

Heinen huvila kuuluu nimettynä kohteena Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Rakennukselle on esitetty suojelumerkintää tulevassa asemakaavamuutoksessa.

*Mäntyluodon kansakoulu 1920-luvulla.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Entiset koulurakennukset.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Rakennus koillisesta Heinenpuistosta.
Kuva Helene Kaarnametsä 2019.*

*Rakennus pihasta.
Kuva Helene Kaarnametsä 2019.*

39) MÄNTYLUODON KOULU, SATAMAKATU 21

Kuvaus

Mäntyluodon koulu valmistui nk. puukoulun eli Heinen huvilan viereen vuonna 1939. Kaupunginarkkitehti Jaakko Laaksovirran suunnittelema rakennus edustaa arkkitehtuuriltaan funktionalismia. Rakennuksessa on useita funktikselle tyypillisiä piirteitä: vaaleat, rapautetut julkisivupinnat, tasakatto, pyöreä ikkuna. Piippu muodostaa rakennuksen sisäkulmassa arkkitehtonisen aiheen. Vinkkelinmuotoisen, etelään avautuvan rakennuksen matalampi osa käsittää Satamakadun varrella kaksi kerrosta ja korkeampi osa Heinenpuiston laidalla kolme kerrosta. Pihan puolella sijaitsee niin ikään vuonna 1939 valmistunut, Laaksovirran suunnittelema ja tyyliältään yhtenevä funktionalistinen käymälärakennus. Koulun toiminta päättyi keväällä 2015 ja rakennus on ollut sen jälkeen pääosin vailla käyttöä.

Arviointi

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Kaupunginarkkitehti Jaakko Laaksovirran suunnittelema funktionalistinen 1930-luvun koulurakennus sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla Heinenpuiston laidalla. Kohteella on huomattava käyttöhistoria ja sivistystyksellinen merkitys toimittuaan kouluna lähes 80 vuoden ajan. Mäntyluodon koulu ja siihen liittyvä

ulkorakennus ovat säilyneet lähes täysin rakentamisaikaisessa asussaan. Esimerkiksi puuikkunat ja ulko-ovet ovat alkuperäiset.

Mäntyluodon entinen koulu kuuluu nimettynä kohteena Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Rakennukselle on esitetty suojelumerkintää tulevassa asemakaavamuutoksessa.

---

*Arkkitehti Jaakko Laaksovirran suunnittelema ulkorakennus on valmistunut vuonna 1939.
Kuva Helene Kaarnametsä 2019.*

*Mäntyluodon koulu kesällä 1965.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Pihajulkisivu sisäänkäynteineen.
Kuva Liisa Nummelin 2018.*

*Entisen koulun rakennukset Heinenpuistosta.
Kuva Helene Kaarnametsä 2019.*

40) MÄNTYLUODON MUUNTOASEMA, SATAMAKATU/KALLONTIE

Kuvaus

Kaksikerroksinen muuntoasema n:o 26 valmistui vuonna 1935 osana Porin kaupungin oman sähköverkon rakentamista. Arkkitehtuuriltaan symmetrinen, kuu-
tioimainen rakennus edustaa siirtymää klassismista
funktionalismiin. Symmetrinen julkisivujen jäsentely,
kuusiruutuiset ikkunat ja voimakkaasti korostettu
sisäänkäynti kertovat vielä klassismin ihanteista, kun
taas pelkistetyt, muuten koristeettomat julkisivut
sekä rakennusajankohta viittaavat jo funktionalismiin.
Muuntoasema on edelleen sähkölaitoksen käytössä.

Arviointi

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, raken-
nushistoriallisesti, taajamakuvallisesti ja säilyneisyy-
deltään arvokas.

Alkuperäisessä käytössään oleva Mäntyluodon muun-
toasema muodostaa maamerkin Uniluotoon saa-
vuttaessa. Ulkoisesti täysin alkuperäisenä säilynyt ja
arkkitehtuuriltaan edustava rakennus on osa kaupun-
gin teknillistä historiaa. Se muodostaa ilmeeltään yh-
tenäisen kokonaisuuden Satamakadun pelkistettyjen,
1940-luvulla rakennettujen liikerakennusten kanssa.
Muuntoasema sijaitsee puistoalueella Mäntyluodon
luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkit-
tävässä rakennetussa kulttuuriympäristössä.

*Muuntoasema Satamakadun varrella.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Muuntoasema taustallaan satama.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Satamakadun liikerakennuksia kesällä 1957. Kuva
Satakunnan Museo.*

*Muuntoasema ja Satamakadun varhaisimmat liikeraken-
nukset muodostavat ilmeeltään funktionaalisen kokonai-
suuden. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.*

3.3.4 HERRAINPÄIVÄT

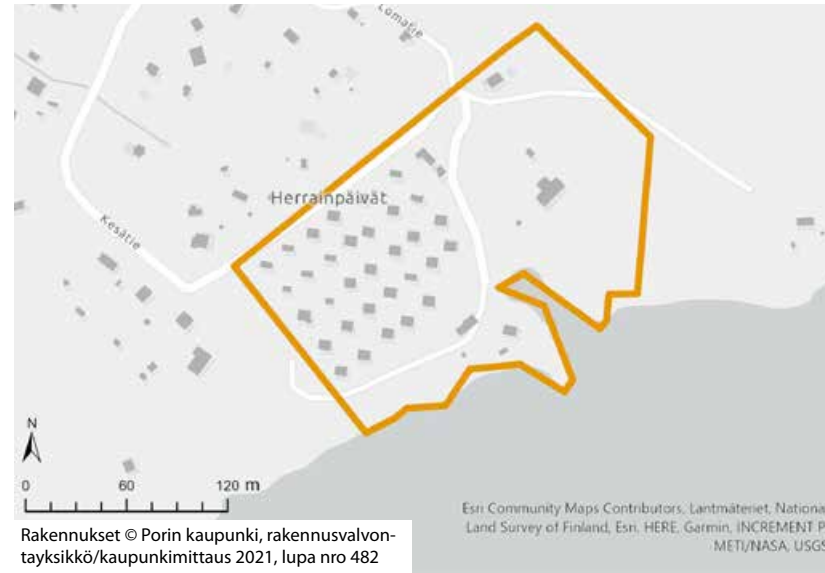
Kuvaus

Herrainpäivien Kesätien ja Lomatien ympäristöön syntyi melko yhtenäinen mökkiasutus 2. maailmansodan jälkeisenä aikana. Yhtenäisimmän osan muodostaa nk. KTV:n lomakylä. Porin Kunnantöyhteyksien ammattiosasto 27 vuokrasi kaupungilta vuonna 1948 maa-alueen Herrainpäivien niemeltä. Ensin rakennettiin yhteisrakennus majoitus-, oleskelu- ja ruokailutiloihin, jonka jälkeen alettiin vuokrata pieniä mökkipalstoja (kaikkiaan 32) ammattiosaston jäsenille, jotka rakensivat omat mökkinsä 1950-luvun jälkipuolella. Osa mökeistä on myöhemmin laajennettu.

Herrainpäivien niemenkärki mökkien lounaispuolella on rauhoitettu luonnonsuojelulla.

HERRAINPÄIVIEN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

Herrainpäivien mökit ovat perinteisesti pieniä. Kuva Satakunnan Museo.

Arviointi

Lomatien mökkiyhdyshdyskunta on rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas. Se edustaa sodanjälkeistä loma-asuntorakentamista, jonka synty liittyy vahvasti ammattiyhdistysliikkeen historiaan. Erityisesti kunnantöyhteyksien pienimittakaavainen ja tiivis mökkikokonaisuus Lomatien eteläpuolella muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden.

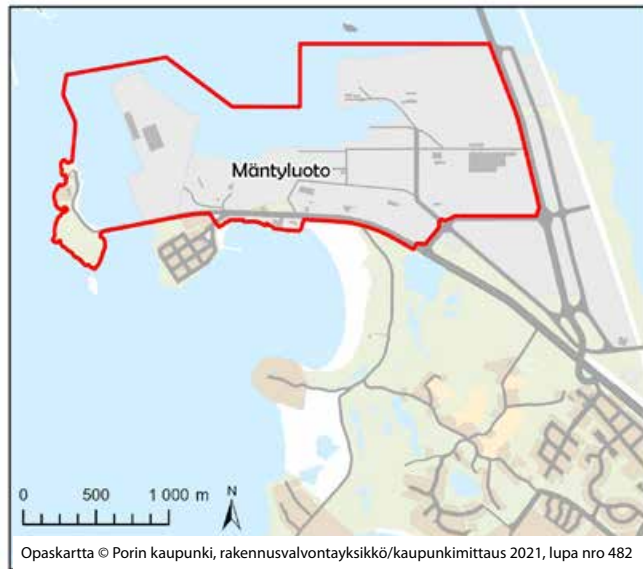
Herrainpäivät kuuluu Yyterin valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueeseen.

Mökit muodostavat tiiviin kokonaisuuden. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

3.3.5 MÄNTYLUOTO

Mäntyluodon rakennettu ympäristö koostuu sataman, rautatien ja merenkulun toiminnoista. Satama hallitsee kaupunginosaa. Sen vanhin osa rakennettiin vuosina 1898-1901 Yterinniemen luoteiskärkeen Mäntyluodon ja Vasikkaluodon saarille. Samaan aikaan sataman eteläpuolelle rakennettu rautatie määräsi sataman paikan. Rautatie Porista Mäntyluotoon valmistui vuonna 1899 täyttämään maaliikenneyhteystarpeen kaupungin ja uuden sataman välillä sekä luomaan yhteyden Tampereen kautta Helsinkiin. Henkilöliikenne aloitettiin Porin ja Mäntyluodon välillä vuonna 1900 ja lakkautettiin 1950-luvulla.

ARVOALUE:

41) MÄNTYLUODON ASEMANSEUTU

Kuvaus

Mäntyluodon asemanseudun alue koostuu sataman ja rautatien toimintaan liittyvistä, 1900 – 1960-luvulla valmistuneista kohteista Merisatamantien varrella.

Arviointi

Mäntyluodon entinen rautatieasema (1900), hotelli (1917) ja satamakonttori (1963) edustavat kukin oman aikansa laadukasta rakennussuunnittelua. Mäntyluodon asema ja hotelli kuuluvat nimettyinä kohteina Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Osa asemaan liittyneistä, RKY-alueeseen kuuluvista rakennuksista on purettu 2000-luvulla. Mäntyluodon hotellin ja satamaradan alue on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa 1999 merkinnällä S-3 alueena, jonka ympäristö säilytetään.

MÄNTYLUODON SATAMA- JA RAUTATIEYMPÄRISTÖN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. MÄNTYLUODON HOTELLI
2. MÄNTYLUODON ASEMA
3. SATAMAKONTTORI

*Mäntyluodon satama vuonna 1955.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Hotelli toimii Mäntyluodon porttina.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

42) MÄNTYLUODON ASEMA, MERISATAMANTIE 4

Kuvaus

Mäntyluodon rautatieasema valmistui vuonna 1900 arkkitehti Bruno Granholmin laatimien tyyppipiirustusten pohjalta. Asemarakennusta on laajennettu 1910-luvulla. Yksikerroksinen hirsirakennus on koristettu runsain ja monimuotoisin puuleikkauksin. Henkilöliikenteen lakkauttamisen jälkeen asemarakennuksen sisätilat on muutettu toimistoksi. Entisen aseman rakennuskokonaisuuteen kuuluvat myös mm. puinen tavaramakasiini ja tiilinen veturitali (1900).

Arviointi

Rautatiehallituksen tyyppipiirustusten mukaan rakennettu 1900-luvun alun asemarakennus on säilynyt rakentamisaikaisessa asussaan. Asematoiminnot ovat siirtyneet Mäntyluodon uudelle asemalle 1980-luvulla. Osa asemaan liittyneistä rakennuksista on purettu 2000-luvulla ja samalla huomattava osa asemapiistosta on hävinnyt. Entinen asema on nykyisin toimistokäytössä.

Mäntyluodon asema on osa Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä ja maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Asemarakennus ja tavaramakasiini on suojeltu asemakaavalla vuonna 2010.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, taajamaku-
vallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

*Mäntyluodon asema 1920-luvulla.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Erialaisten ikkunoiden koristama julkisivu.
Kuva Sini Tuomela 2009.*

*Julkisivu etelään.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.*

*Jugendvaikutteinen pääty.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.*

4.3) MÄNTYLUODON HOTELLI, MERISATAMANTIE 2

Kuvaus

Porin kaupunki rakennutti Mäntyluodon hotellin 1900-luvun alkupuolella sataman ja sen matkustavainten tarpeisiin. Rakennusmestari Arthur Fagerholmin ja arkkitehti Torkel Nordmanin toimiston suunnittelema hotelli-ravintola valmistui sataman ja rautatieaseman tuntumaan vuonna 1917. Kaksikerroksisen hirsirakennuksen arkkitehtuurissa on jugendin piirteitä. Rakennusta on ennallistettu 2000-luvun alusta lähtien 1900-luvun lopun muutosten jäljiltä, jolloin toiminta hiipui. Hotelli- ja ravintolatoiminta käynnistyi uudestaan tehtyjen korjausten myötä ja jatkuu edelleen.

Arviointi

Arkkitehtuuritoimisto Fagerholm & Nordmanin suunnittelema jugendtyylinen 1910-luvun hotelli- ja ravintolarakennus liittyy olennaisesti satamakaupunginosan miljööseen sen porttina. Kunnostettu rakennus on säilyttänyt alkuperäisen asunsa ja käyttötarkoituksensa.

Mäntyluodon hotelli on nimettynä kohteena osa Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä ja maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristökohte. Se on suojeltu asemakaavalla vuonna 1991.

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Hotelli alkuvuosinaan ennen avoverannan kattamista. Kuva Satakunnan Kansa.

Hotelli Merisatamantieltä. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Katetun verannan ikkunat avautuvat merelle. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Pihajulkisivu. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

44) SATAMAKONTTORI, MERISATAMANTIE 13

Kuvaus

Mäntyluodon satamakonttori valmistui tullin ja sataman käyttöön vuonna 1963. Modernistisen rakennuksen suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Olaf Küttner. Voimakkaan vaakalinjaisen, tasakattoisen rakennuksen julkisivuissa on käytetty puhtaaksimuuratua, tummaa Preeria-tiiltä, rappausta sekä mineriittiä. Pitkiä julkisivuja hallitsevat nauhaikkunarivit. Osa merelle avautuvan julkisivun ikkunoista on myöhemmin peitetty. Pääsisäänkäyntiin liittyy pylväskäytävä, josta on yhteys myös rakennuksen läpi rantaan. Kaksikerroksisen konttoriosan kellarikerros on rakennettu osittain rantapenkereeseen. Asuntosiiپی on yksikerroksinen. Porin kaupunki myi satamakonttorin uuden tullirakennuksen valmistuttua 2010-luvulla, jonka jälkeen rakennus on ollut vajaakäytössä.

Arviointi

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Arkkitehti Olaf Küttnerin Porin kaupungille suunnittelema satamakonttori edustaa 1960-luvun modernia julkista rakentamista ja on merkittävä osa satamalaatoksen historiaa. Meren rannalla sijaitseva rakennus on säilynyt julkisivuiltaan lähes alkuperäisessä asussaan. Entinen satamakonttori rajautuu Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön.

Moderni, vastavalmistunut satamakonttori vuonna 1963. Kuva Satakunnan Kansa.

Nauhaikkunat merelle. Kuva Satakunnan Kansa 1963.

Osa nauhaikkunoista on peitetty (vertaa kuva yläpuolella). Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Pääsisäänkäyntiin liittyy pylväskäytävä. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

**ARVOALUE:
45) KALLO**

Kuvaus

Kallon saaren kerroksellinen ja monimuotoinen rakennuskanta liittyy kokonaisuudessaan merenkulkuun. Kalloa ja mannerta yhdistää 1930-luvulla rakennettu pengertie. Saaren Mäntykalloksi kutsutussa, valtaosin luonnontilaisessa osassa on rkm K.A. Myntin 1930-luvulla suunnittelema, entiseen öljysatamaan kuuluneita rakennuksia. Kallon kärkeä leimaavat pitkä, luonnonkivistä rakennettu aallonmurtaja sekä Kallon majakka, purjehdusseura BSF:n rakennukset ja luotsiasema, joka on nykyisin merivartioston käytössä.

Arviointi

Merenkulkua turvaavat laitteet ja rakennukset muodostavat ajallisesti monikerroksisen, suhteellisen tiiviin ja hyvin säilyneen rakennuskokonaisuuden. Kallo on osa Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Luonnonkivistä rakennettu, mittava aallonmurtaja kuuluu maakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristön aluerajaukseen. Kallo on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-3 alueena, jonka ympäristö säilytetään.

Pengertie yhdisti Kallon mantereeseen 1930-luvulla. 1950-luvun maisemassa kerrostaloja ei vielä ollut. Kuva Satakunnan Museo.

Kallon majakkasaari. Edustalla purjehdusseuran satama. Kuva Museovirasto, Historian kuvakokoelmat.

KALLON ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. MAJAKKA	3. ENTINEN LUOTSIASEMA
2. PURJEHDUSSEURA	4. RYSSÄNTORNI JA LUVEENI

Kallon aallonmurtaja ja rakennukset ilmasta vuonna 2012. Kuva Ilmakuva Vallas Oy.

*Kallon saari aallonmurtajineen, Mäntyluodon satama ja Uniluodon ruutukaava-alue.
Ilmakuva Vallas oy 2019.*

46) KALLON MAJAKKA, KALLONTIE 28

Kuvaus

Kallon majakka ja loistonhoitajan asunto valmistuivat vuonna 1903 korvaamaan 1880-luvulla rakennetun loistokojun. Kahdeksankulmainen, lähes kymmenmetrinen majakkatorni on koottu Porin Konepajan valmistamista rautaelementeistä. Raudasta rakennettuun torniin liittyy puurakenteinen asuinosa, joka on muutettu saunatiloiksi. Majakka on nykyisin purjehdusseura BSF:n omistuksessa. Seura kunnosti rakennuksen vuonna 2019.

Arviointi

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Kallon pieni, vuonna 1903 valmistunut majakka edustaa Mäntyluodon sataman alkuvaiheisiin liittyvää merenkulun historiaa. Porin Konepajan rautaelementeistä rakennetun, alkuperäisen ilmeensä säilyttäneen majakan lähiympäristö on tunnettu näköalapaikka. Kallon majakka kuuluu nimettynä kohteena Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Majakka on suojeltu asemakaavalla vuonna 1982.

*Kallon majakka, rahtilaiva ja luotsivene.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Majakan rautaelementit on valmistettu Porin Konepajalla.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Majakka on kunnostettu purjehdusseuran toimesta.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Majakkatorniin liittyy puinen asunto-osa.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

47) PURJEHDUSSEURA BSF:N RAKENNUKSET, KALLONTIE 26

Kuvaus

Maan vanhin purjehdusseura Segelföreningen i Björneborg perustettiin vuonna 1856. Purjehdusseura BSF muutti matalan Karhuluodonlahden rannalla sijainneesta, vuonna 1905 valmistuneesta paviljongista Kalloon vuonna 1946. Puurakenteista, 1900-luvun alussa valmistunutta sumumerkinantoasemaa laajennettiin purjehdusseuran paviljongiksi arkkitehti Olav Hammarströmin suunnitelmien mukaan. Purjehdusseuran rakennuskokonaisuuteen kuuluu myös useita paviljongia pienempiä rakennuksia, kuten venevajoja.

Arviointi

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Purjehdusseuran puurakennukset muodostavat eheän, 1900-luvun alkupuolella rakennetun kokonaisuuden Kallon majakan kupeessa. Ne ovat osa Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Paviljongi on suojeltu asemakaavalla vuonna 1982.

*Majakka ja purjehdusseuran paviljongi vuonna 1955.
Kuva Satakunnan Museo.*

Majakka ja paviljongi. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

*Purjehdusseuran rakennuksia.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

Paviljongi kesällä 2020. Kuva Veera Saastamoinen.

48) LUOTSIASEMA, KALLONTIE 24

Kuvaus

Moderni luotsiasema valmistui vuonna 1967 avomeren ääreen. Kolmikerroksiseen, tornimaiseen rakennukseen liittyy pitkä, matala laajennusosa. Entinen luotsiasema on nykyisin merivartiolaitoksen käytössä. Sen itäpuolella sijaitseva, vuonna 1859 rakennettu ja 1990-luvulla kunnostettu entinen luotsivartiotupa kuuluu tätä nykyä purjehdusseuralle.

Arviointi

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja osittain säilyneisyydeltään arvokas.

Alkuperäiseltä osaltaan 1960-luvun selkeälinjainen laitosrakennus edustaa Kallon nuorinta rakennuskantaa. Kohteen rakennukset edustavat toisistaan poikkeavia aikakausia merenkulun historiassa. Nykyisin merivartiolasemana toimiva luotsiasema on osa Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

Kallo ilmasta. Uusi luotsiasema vaaleana oikeassa reunassa. Kuva kirjasta BSF 150 vuotta.

Vanha luotsitupa on nykyisin BSF:n käytössä. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Luotsiasema majakan kallioilta. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Luotsiasema Kallontieltä. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

49) RYSSÄNTORNI, KALLON PENGERTIE

Kuvaus

Mäntyluodon puinen, jugendtyylinen satamaloisto eli merkinantotorni rakennettiin 1900-luvun alussa Vasikkaluotoon palvelemaan uutta talvisatamaa. Satamalaiturin päähän rakennetun koristeellisen tornin arkkitehti Gustaf Nyström suunnitteli samassa yhteydessä sittemmin puretun satamakonttorin.

Ryssäntorni siirrettiin vuonna 2020 sataman laajennustöiden vuoksi Kallon pengertien varrelle.

Arviointi

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Puinen loistotorni on sataman säilyneistä rakennuksista vanhin. Myös jokisataman rantamakasiinin (Cafe Jazz) sekä vaaka- ja pakkahuoneen laajennuksen (taidemuseo) arkkitehtina toimineen Nyströmin suunnittelema satamaloisto on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Siirtäminen toimivasta satamasta on tehnyt rakennuksesta saavutettavan ja edesauttanut sen suojelua.

Ryssäntorni on nimetty osa Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä ja maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristökohde. Se on suojeltu asemakaavalla vuonna 1982.

Ryssäntorni. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

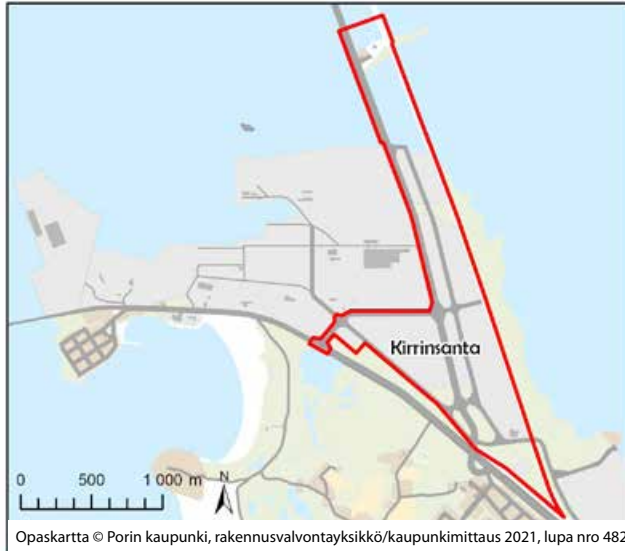

Ryssäntorni on siirretty satamasta Kallon pengertien varrelle keväällä 2020. Taustalla Uniluodon kerrostalot. Kuva Satakunnan Museo.

Ryssäntornin viereen sijoitettiin kunnostettu Luveni-satamanosturi vuonna 2021. Kuva Liisa Nummelin 2021.

3.3.6 KIRRINSANTA

Kirrinsannan kaupunginosan rakennettu ympäristö käsittää telakan ja teollisuutta. Rauma-Rekola rakensi Kirrinsannan telakan 1970-luvun alussa lähinnä öljynporauslauttojen osia valmistamaan. Kaupunginosalle leimallisia ovat myös Reposaaressa varrella pystytetyt tuulivoimalat. Kirrinsannasta ei rajattu selvityksen yhteydessä erityisiä kulttuuriympäristöalueita tai -kohteita.

Kirrinsannan telakka ilmasta vuonna 1976. Kuva Työväen Arkisto.

3.3.7 KAANAANKORPI

Kemiantehdas rakennettiin Pihlavanlahden rannalle 1960-luvun alussa. Kuva Museovirasto 1982.

Kaanaankorpi käsittää lähinnä 1960-luvun alussa valmistuneen kemiantehdään läjitysalueineen. Tehdään alta purettiin joitakin Pihlavanlahden huviloista. Kaksi Pihlavanlahden arvoalueen huviloista sijaitsee Kaanaankorven alueella. Ne on huomioitu Huvilarantaa käsittelevässä luvussa. Kaanaankorvesta ei rajattu selvityksen yhteydessä muita erityisiä kulttuuriympäristöalueita tai -kohteita.

3.3.8 HUVILARANTA

Pihlavan huvila-alue nimettiin Huvilarannan kaupunginosaksi alueen asemakaavoituksen yhteydessä vuonna 2010. Alue sijoittuu Pihlavan sahan ja Yyterin kartanon väliselle alueelle, jonka läpi Kaunismäentie kulkee. Valtaosa Huvilarannasta kuuluu joko Pihlavan sahan ja asuinalueitten tai Pihlavan huvila-alueen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön.

*Mathildedahlin huvila purettiin 1940-luvulla.
Kuva kirjasta Punsch på glasverandan.*

*Vanha Brunnsvik vuonna 1974.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Uusi Brunnsvik valmistui 1970-luvulla.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Uusi Mathildedahl on rakennettu ympärivuotiseen käyttöön 1940-luvun lopulla.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

ARVOALUE: 50) KAUNISMÄKI

Kuvaus

Kaunismäen virkailijataloalue sijaitsee Pihlavan sahan kupeessa ja kuuluu Huvilarannan kaupunginosaan. Kaunismäki poikkeaa kuitenkin huvila-alueesta käyttötarkoituksellaan: sen talot on rakennettu vakituksiksi asunnoiksi. Sahan, sekä sen johtajan omistukseen siirtyneen Honkala-huvilan väliselle alueelle on rakennettu muutamia asuintaloja 1920-luvulla sahan toimihenkilöitä varten arkkitehti Karl Lindahlin suunnittelemina. Samaan aikaan sahan työntekijöille rakennettiin asuinalue Pihlavan Halssiin niin ikään Lindahlin suunnitelmin.

Kaunismäen alue täydentyi kuitulevytehtaan rakentamisen jälkeen 1940 - 1960-luvulla. Näiden modernimpien kohteiden suunnittelusta vastasivat arkkitehdit Alvar Aalto, Olav Hammarström, Paul Bernoulli-Vesterä ja Kristian Gullichsen. Ahlströmin rakennuttamaan kokonaisuuteen kuuluvat myös rantsauna ja tenniskenttä. A. Ahlström Oy myi rakennukset 1980-luvulla ja niistä muodostettiin yksityinen asunto-osakeyhtiö.

Arviointi

Kaunismäen 1920 – 1960-luvulla valmistuneet virkailijatalot muodostavat puutarhoineen poikkeuksellisen arvokkaan miljöökokonaisuuden, joka nivoutuu tiiviisti paikalliseen teollisuushistoriaan. Tunnettujen arkkitehtien suunnittelemat kohteet edustavat kukin oman aikansa korkealaatuista rakentamista. Kaunismäki on

Kaunismäki ilmasta 1960-luvulla. Oikeassa yläkulmassa sahan niin kutsuttu Iso suuli. Kuva A. Ahlströmin arkisto.

KAUNISMÄEN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. ATRIUMTALOT
2. TEHTAANJOHTAJAN TALO
3. KETJUTALO
4. KOLME VIRKAILIJATALOA
5. KAUNISMÄEN SAUNA

yksi tärkeimmistä puutarha-arkkitehti Paul Olssonin Satakuntaan 1940-luvulla suunnittelemissa kokonaisuuksista, joka on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä. Kaunismäki on osa Pihlavan sahan ja asuinalueiden valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

Rakennukset © Porin kaupunki, rakennusvalvontayksikkö/kaupunkimittaus 2021, lupa nro 482

Esri Community Maps, Contributors, Lantmättnet, National Land Survey of Finland, Esri, HERE, Garmin, INCREMENT P, METU/NASA, USGS

51) VIRKAILIJATALOT KAUNISMÄENTIE 3-5 JA KAUNISREUNANTIE 1

Kuvaus

Ahlströmin kolme virkailijataloa valmistuivat 1920-luvulla riviin Kaunismäentien ja joen väliin. Arkkitehti Karl Lindahl suunnitteli kaksikerroksiset, taitekattoiset ja hirsirakenteiset rakennukset. Niistä keskimäinen toimi aiemmin Ahlströmin virkailijakerhona. Virkailijatalojen puutarhat on toteutettu Paul Olssonin suunnitelmien mukaan 1940-luvun lopulla. Talot ovat nykyisin asuinkäytössä. Kuhunkin asuinrakennukseen kuuluu myös ulkorakennus.

Arviointi

Kaunismäen virkailijatalot ovat edustava esimerkki 1900-luvun alun hierarkisesta sahayhdyskunnasta, jossa sahan työntekijät ja virkailijat asutettiin omille alueilleen. Arkkitehti Karl Lindahlin suunnittelemat rakennukset sijaitsivat hoidetussa puutarhaympäristössä Kaunismäentien varrella osana ajallisesti kerroksista virkailijatalomiljöötä.

Virkailijatalot kuuluvat nimettynä kohteena Pihlavan sahan ja asuinalueitten valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Virkailijataloalue on huomioitu Meri-Porin yleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää. 1920-luvulla rakennetut asuinrakennukset ja osa niihin kuuluvista ulkorakennuksista on suojeltu asemakaavalla vuonna 2006.

Kaunismäentie 5:n ja Kaunisreunantie 1:n virkailijatalot vuonna 1985 taustallaan Ahlströmin piippu. Kuva Satakunnan Kansa.

Kaunismäentie 5, entinen virkailijakerho. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Kaunismäentie 3. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Kaunisreunantie 1:n piharakennus ja asuinrakennus. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, taajamakuvallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas kokonaisuus.

52) TEHTAANJOHTAJAN TALO, KAUNISMÄENTIE 2

Kuvaus

Pihlavan Tehtaitten johtajan talo valmistui vuonna 1946. Talo on rakennettu Alvar Aallon tyyppiirustusten mukaan. Aumakattoisen ja yksikerroksisen puurakennuksen julkisivuilla on lautaverhoilu. Sisäänkäyntien yhteyteen rakennettuja katoksia kannattelevat pyöreät, kapeat puupylväät. Rakennukseen liittyy puutarha-arkkitehti Paul Olssonin suunnittelema puutarha.

Arviointi

Arkkitehti Alvar Aallon tyyppiirustusten mukaan rakennettu johtajantalo on yksi A. Ahlström Oy:n Pihlavaan rakennuttamista arvokohteista. Edustavan puutarhan ympäröimä talo erottuu sijaintinsa osalta Kaunismäen muista taloista. Rakennus on säilynyt julkisivujensa osalta alkuperäisenä.

Tehtaanjohtajan talo kuuluu nimettynä kohteena Pihlavan sahan ja asuinalueitten valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Rakennus on suojeltu asemakaavalla vuonna 2006.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Tehtaanjohtajan talo. Kuva kirjasta Suomen teollisuuden arkkitehtuuria (1952).

Ikkunat avautuvat alas lammelle. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Rakennus sijaitsee puutarhan keskellä, hieman erillään muista. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Pääsisäänkäynti. Kuva Helene Kaarnametsä 2020

53) KETJUTALO, KAUNISMÄENTIE 4

Kuvaus

Pihlavan Tehtaitten virkailijoille rakennettu, maaston muotoa mukaileva ketjutalo valmistui tehtaanjohtajan talon tavoin vuonna 1946 lehtometsän laidalle. Myös kuitulevytehtaan ja voimalaitoksen (1948) suunnitelleen arkkitehti Olav Hammarströmin piirtämässä kaksikerroksisessa rivitalossa on neljä asuntoa. Jokaiseen kaksikerroksiseen asunto-osaan kuuluu matalampi, asunnot yhteen ketjuttava varasto-osa. Satulakattoisten asuntojen julkisivuilla on lautaverhous. Kivirakenteiset varastot poikkeavat näistä myös värityksellään.

Arviointi

Arkkitehti Olav Hammarströmin suunnittelema ketjutalo on tehtaanjohtajan talon tavoin Ahlströmin rakennuttama 1940-luvun arvokohde. Puutarha-arkkitehti Paul Olsson on laatinut sen ulkoalueiden suunnitelman. Modernia, kytkettyä pientalotyyppiä edustava ketjutalo kuuluu nimettynä kohteena Pihlavan sahan ja asuinalueitten valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Rakennus on suojeltu asemakaavalla vuonna 2006.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, taajamakuullisesti ja säilyneisydeltään arvokas.

Ketjutalo vuonna 1948. Kuva kirjasta 50 vuotta kuitulevyä Pihlavasta.

Ketjutalo Kaunismäentieltä. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Rakennus polveilee maaston mukaisesti. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Asuntoja yhdistää matala varasto-osa. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

54) KAUNISMÄEN SAUNA, KAUNISREUNANTIE 7

Kuvaus

Sahan virkailijoiden käyttöön rakennettu sauna valmistui Pihlavanlahden rannalle vuonna 1950. Sen suunnittelivat Ahlströmille ja alueelle muitakin kohteita suunnitelleet arkkitehdit Olav Hammarström ja Paul Bernoulli-Vesterä. Julkisivuiltaan rapatun saunan sisäänkäyntejä on korostettu puisilla, pyöreillä vinotuilla. Rakennus on peruskorjattu Arkkitehtitoimisto Küttner Ky:n suunnitelmien mukaan osittain asunnoksi vuonna

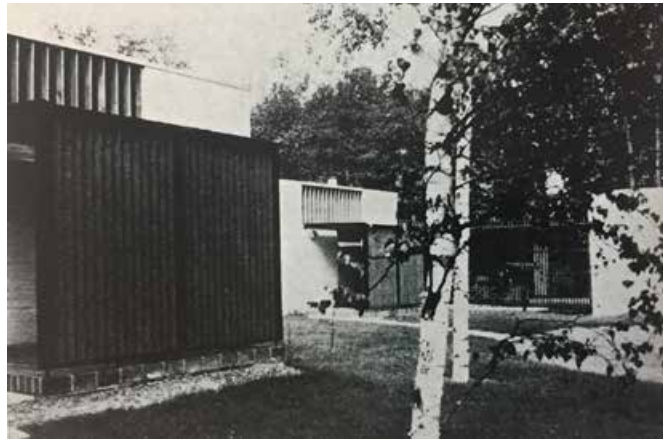

Kaunismäen sauna. Kuvat Veera Saastamoinen 2020. 2015.

Arviointi

Pihlavanlahden rannalla sijaitseva virkailijoitten sauna on yksi A. Ahlström Oy:n jälleenrakennuskauden arvo-kohteista ja on osa Kaunismäen yhteisöllistä historiaa. Kaunismäen ketjutalon suunnitelleen Olav Hammarströmin ja Ahlströmin lastentarhan (Ahlströmintie 6) suunnitelleen Paul Bernoulli-Vesterän käsialaa oleva rakennus on suojeltu asemakaavalla vuonna 2006.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja osittain säilyneisydeltään arvokas.

Atriumtalojen esittely Arkkitehti-lehden numerossa 44 vuonna 1964. Kuva Arkkitehti-lehti.

Aidat rajaavat pihoja.

Pihatien puoleiset julkisivut ovat ilmeeltään suljettuja. Kuvat Helene Kaarnametsä 2020.

55) ATRIUMTALOT, KAUNISMÄENTIE 1

Kuvaus

Arkkitehti Kristian Gullichsenin suunnittelemat atriumtalot valmistuivat vuonna 1962. Julkisivuiltaan punatiilinen, yksikerroksinen ja tasakattoinen kokonaisuus muodostuu kolmesta yhdenmukaisesta osasta. L:n muotoiset asunnot avautuvat korkeiden aitojen rajaamille sisäpihoille.

Arviointi

Valtakunnan kärkiarkkitehteihin 1960-luvulta lähtien kuuluneen Kristian Gullichsenin varhainen suunnittelukohde muodostaa Kaunismäen virkailijatalokokonaisuuden uusimman kerroksen. Maisemaan sulautuva, modernistinen ketjutalo on säilynyt julkisivujensa osalta rakennusvaiheensa asussa.

Atriumtalot kuuluvat nimettynä kohteena Pihlavan sahan ja asuinalueitten valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Ne on suojeltu asemakaavalla vuonna 2006.

Luokka A: suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja säilyneisydeltään arvokas.

ARVOALUE:

56) PIHLAVAN HUVILA-ALUE

Kuvaus

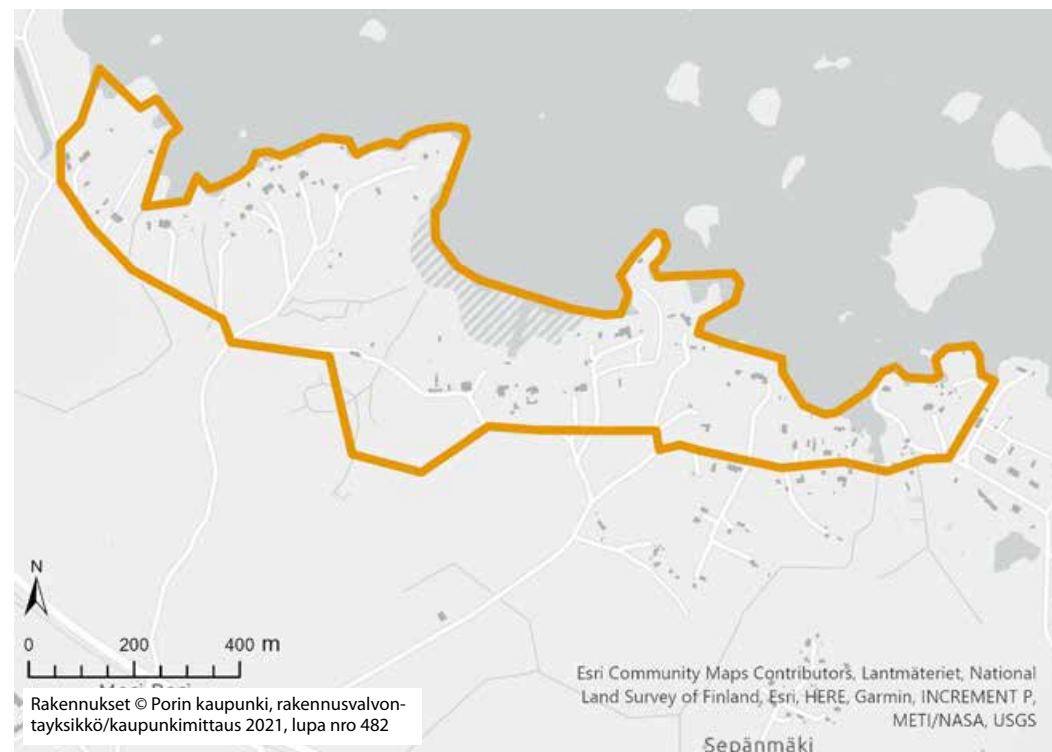
Pihlavan huvila-alue sijaitsee Huvilarannan ja Kaanaan-korven kaupunginosien alueella. Se rajautuu Pihlavanlahteen, Yyterin kartanon peltoihin sekä Kemira Pigmentsin ja Pihlavan sahan teollisuusalueisiin.

Pihlavanlahden rannalle 1850-luvulta alaan rakentunut porvarishuviloiden kokonaisuus kuuluu Turun Ruisalon ohella maamme varhaisten säilyneiden huvila-alueiden joukkoon. Huvilat on rakennettu pääosin Yyterin kartanolta ostetuille tai vuokratuille tonteille. Niitä rakennuttivat Porin porvarit, jotka saapuivat kesänviettoon Kokemäenjokea pitkin. Myös kartanon torppia on otettu huvilakäyttöön.

Suuri osa rakennuksista on peräisin 1900-luvun taitteesta. Vanhimpia huviloita ovat Ilois ja Rauhalinna 1850- ja 1860-luvuilta. Alueen huviloiden suunnittelijoita ovat mm. arkkitehdit Julius Basilier, Torkel Nordman, Karl Lindahl ja Jarl Eklund. Arkkitehtonisesti huomattavia ovat mm. Rosenleweille rakennetut Grankulla ja Erikstorp, apteekkari Nerwanderin rakennuttama, myöhemmin Ahlströmeille siirtynyt Honkala ja sen naapuri Solvik. Muita alueen huviloita ovat mm. Djupvik, Lehtonen, Linnais, Lustigkulla, Mellin, Metso-la, Olhava, Rantapirtti, Stenvik, Vartio ja Wilhelmsvik.

PIHLAVAN HUVILA-ALUEEN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. GRANKULLA
2. HONKALA
3. SOLVIK
4. ERIKSTORP

Arviointi

Pihlavanlahden rannalla sijaitseva, noin 20 kiinteistöstä koostuva huvila-alue on hyvin säilynyt ja arkkitehtuuriltaan korkeatasoinen varhaisen huvilakulttuurin edustaja maassamme. Pihlavan huvila-alue muodostaa valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön. Se on sellaisena huomioitu myös Satakunnan maakuntakaava 2:ssa sekä Meri-Porin yleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää.

Pääosa Pihlavanlahden huvila-alueen huviloista on jo suojeltu asemakaavalla. Raportissa esitetään kohteina ainoastaan RKY-alueen kuvauksessa mainitut, arkkitehtonisesti huomattavimmat huvilat. Asemakaavalla suojellut kohteet on merkitty kartalle sivulla 15.

57) GRANKULLA, WILHELMSVIKINTIE 35

Kuvaus

Arkkitehti Julius Basilier suunnitteli vuonna 1878 valmistuneen huvilan Fredrik Wilhelm Rosenlewin perheelle. Vuonna 1924 W. Rosenlew & Co:n rakennustoimiston johtaja, arkkitehti Torkel Nordman suunnitteli hirsirakenteiseen, kaksikerroksiseen huvilaan sen ulkoasua yksinkertaistavia muutoksia. Huvila on peruskorjattu asuinkäyttöön 2000-luvulla. Tontilla on myös useita muitakin rakennuksia, kuten entinen talonmiehen asuinrakennus, jääkellari ja talli.

Arviointi

1870-luvulla valmistunut, Julius Basilierin suunnittelema Grankulla kuuluu alueen arkkitehtonisesti huomattaviin huviloihin. Torkel Nordmanin suunnittellamat 1920-luvun muutokset ja 2000-luvun peruskorjaus ovat vaikuttaneet rakennuksen alkuperäiseen ulkoasuun.

Grankulla kuuluu nimettynä kohteena Pihlavan huvila-alueen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Asuinrakennus ja osa ulkorakennuksista on suojeltu asemakaavalla 2010.

Luokka A: rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Grankulla kesällä 1988. Kuva Satakunnan Kansa.

Grankulla taustallaan Pihlavanlahti. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

*Entinen talonmiehen asunto.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

Huvila rannalta. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

58) HONKALA, KAUNISMÄENTIE 9

Kuvaus

Apteekkari Johan Ferdinand Newander rakennutti Honkalan vuonna 1882. Honkalan osittain kaksikerroksinen, hirsirakenteinen päärakennus ja sitä vanhempi torppa on rakennettu mäen päälle, ulkorakennukset on sijoitettu alemmas tontille. Honkalan rakennuksiin kuuluvat mm. ateljee, huvimaja, kaksi leikkimökkiä ja talli.

Arviointi

1880-luvulla valmistunut, vanhoista hirsistä rakennettu Honkala kuuluu alueen arkkitehtonisesti huomattavimpiin huviloihin. Sitä ympäröivät huvilaa vanhemman torpan lisäksi useat 1880 – 1930-luvulla eri tarkoituksiin valmistuneet rakennukset ja rakennelmat.

Honkala kuuluu nimettynä kohteena Pihlavan huvila-alueen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Asuinrakennus ja valtaosa tontin lukuisista muista rakennuksista on suojeltu asemakaavalla 2010.

Luokka A: rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

*Honkala 1900-luvun alkupuolella.
Kuva Varkauden museot.*

Honkalan päärakennus. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Ulkorakennuksia. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Kaivo ja huvila. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

59) SOLVIK, KAUNISMÄENTIE 11

Kuvaus

Solvik valmistui vuonna 1930 Honkalan maille huvilan omistaneelle Ahlströmin perheelle. Solvikin suunnittelivat arkkitehdit Karl Lindahl ja F. Laimgruber. Lindahl oli suunnitellut 1920-luvulla Ahlströmille Kaunismäen virkailijatalot Honkalan naapuriin. Ullakkokerroksella varustettu, yksikerroksinen ja hirsirakenteinen huvila sekä uimahuone sijaitsivat Pihlavanlahden rannalla.

Arviointi

Ahlströmille suunnitteleiden Karl Lindahlin ja F. Laimgruberin piirustusten mukaan 1930-luvun alussa rakennettu Solvik edustaa huvila-alueen nuorempaa rakennuskantaa, mutta kuuluu alueen arkkitehtonisesti huomattavimpiin huviloihin. Aiemmin Honkalaan kuulunut uimahuone on huvilaa vanhempi.

Solvik kuuluu nimettynä kohteena Pihlavan huvila-alueen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Asuinrakennus ja uimahuone on suojeltu asemakaavalla 2010.

Luokka A: rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Solvik. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Huvila rannan puolelta. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Solvik ilmeisesti 1980-luvulla. Kuva Satakunnan Museo.

Uimahuone. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

60) ERIKSTORP, WILHELMSVIKINTIE 9

Kuvaus

W. Rosenlew & Co:n johtaja Erik Rosenlew rakennutti Erikstorpin vuonna 1937. Sen arkkitehtina toimi Jarl Eklund, joka suunnitteli Rosenlewille myös Porin Konepajan rakennuksia.

Erikstorp on ilmeeltään jyrvä ja arkkitehtuuriltaan melko pelkistetty rakennus. Kaksikerroksiseen, aumakattoiseen osaan liittyy kaksi matalaa osaa. Julkisivuiltaan rapattu, edustushuvilaksi valmistunut rakennus ei edusta alueen tavanomaista huvilarakentamista.

Arviointi

Arkkitehti Jarl Eklundin suunnittelema Erikstorp edustaa 1930-luvulla valmistuneena huvila-alueen nuorempaa rakennuskantaa, mutta kuuluu alueen arkkitehtonisesti huomattavimpiin huviloihin. Kesäasuntona käytetty, ulkoasultaan muuttunut torppa on huvilaa vanhempi.

Erikstorp kuuluu nimettynä kohteena Pihlavan huvila-alueen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Asuinrakennus ja torppa on suojeltu asemakaavalla 2010.

Luokka A: rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

*Erikstorp ilmeisesti 1980-luvulla.
Kuva Satakunnan Museo.*

Erikstorp. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

*Huvila rannan puolelta.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

*Entinen torppa.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

3.4 LYTTYLÄN MAAREKISTERIKYLÄ

3.4.1 LYTTYLÄ

Lyttylä sijaitsee Yyterinniemen itäpuolella, jokisuiston vastarannalla. Maaseutumaisen kylän kaakkoispuolella asutus on painottunut kallioharjanteen lounaisrinteelle. Lyttyläntie halkoo aluksi avointa peltomaisemaa, mutta maisema muuttuu kylään saavuttaessa pieni-piirteisemmäksi, kumpuilevaksi ja kallioperäiseksi.

Lyttylän arvioidaan asutetun viimeistään 1500-luvulla. Vuonna 1540 kylässä oli yksi talo. Lyttylä on perinteisesti ollut maanviljelysseutua. Paikallisten elinkeinoja ovat olleet myös kalastus ja laivanvarustus. Laivavarvillla rakennettiin 1800-luvun alussa aikansa suurimpiin kuuluvia suomalaisaluksia. Lyttylän sahalta ajettiin

Lyttylän modernia rakennuskantaa.
Kuva Heimo Salminen 2020

*Lyttyläntien alussa perinteinen asutus sijoittuu
pääosin kallioharjanteen suojaiselle lounaisreunalle.
Kuva Heimo Salminen 2020.*

talvisin puutavaraa syvärantaiseen Sädön saareen laivoihin lastattavaksi.

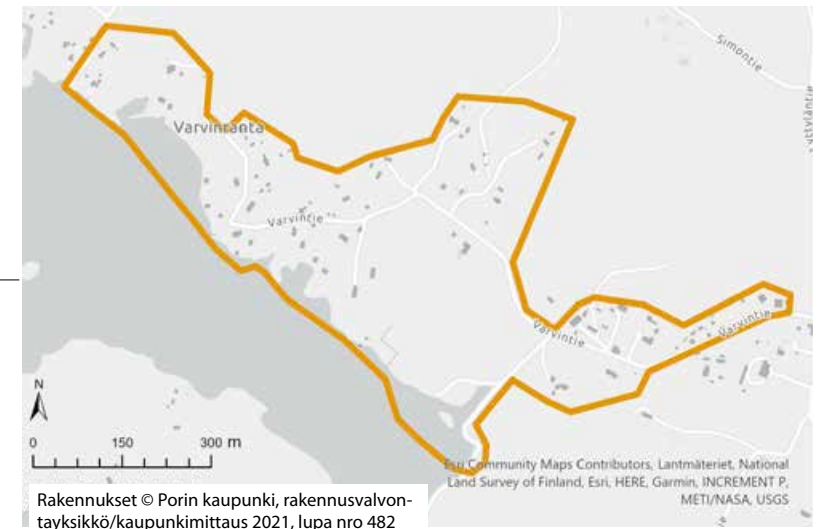
Huvilarakentaminen alkoi 1900-luvun alussa. 1960-luvun alussa Satakunnan Kansassa mainittiin alueen olevan mitä erinomaisin paikka huvila-asutukselle, puhuttiin jopa "Lyttylä-vililyksestä". Lyttylään rakennettiin 1900-luvun aikana satoja mökkejä. Nykyisin maatilojen maille rakennetaan pientaloja.

VARVINLAHDEN ARVOALUEEN RAJAUSEHDOTUS

1. LYTTYLÄN ENTINEN KOULU
2. KIRJATYÖNTEKIJÄIN HUVILA

Lyttylässä oli vuonna 1963 jo kolmattasataa huvilaa.
Kuva Satakunnan Kansa.

ARVOALUE:
61) VARVINLAHTI

Kuvaus

Varvinlahden huvila-alue sijaitsee Lyttylän koulun luoteispuolella entisen laivavarvin tuntumassa. Alueella on 1800-luvun lopun maatilojen ja vuosisadan vaiheessa rakennettujen huviloiden lisäksi sopusuhtainen ryhmä 1940 - 1950-luvun huviloita. Lyttylän koululta johtavaa Varvintietä reunustavat monin paikoin vanhat, kauniisti sammaloituneet kiviaidat.

Arviointi

Varvinlahden alueella on sijainnut historiallinen laivanrakennuspaikka, jonka ympäristöön on rakennettu huviloita 1800-luvun lopulta lähtien. Näistä vanhimpiin kuuluu Porin kirjatyöntekijäin huvila Varvintien varrella. Eri ikäiset huvilat ja asuinrakennukset muodostavat kerroksisen kokonaisuuden kumpuilevassa maisemassa.

Varvinlahti on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Se on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää.

*Kirjatyöntekijöiden huvila vuonna 1983.
Kuva Satakunnan Kansa.*

*Kirjatyöntekijöiden huvila vuonna 2020.
Kuva Helene Kaarnametsä.*

Perinteinen tila. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Portilla. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

62) LYTTYLÄN ENTINEN KOULU,
LYTTYLÄNTIE 1138

Kuvaus

Lyttylän kartanon uusrenessanssia edustava päärakennus valmistui 1800-luvun lopussa. Rakennus toimi Lyttylän kouluna vuosina 1906-1970 ja kylän kirjastona vuosina 1955-1970. Kaksikerroksinen, runsain puuleikkauksin koristeltu rakennus on nykyisin Pro Lyttylän kartano -yhdistyksen omistuksessa ja toimii kyläisten kokoontumispaikkana.

Arviointi

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

Lyttylän kartanon historia ulottuu 1600-luvulle. Nykyinen, nikkarityylinen kartanon päärakennuksesta 1900-luvun alussa kouluksi muutettu rakennus sijaitsee kyläkuvallisesti merkittävällä paikalla. Se on läheisine viinikellareineen Porissa harvinainen jäännös kartanokulttuurista.

Lyttylän koulu on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Lyttylän koulumäki on huomioitu Meri-Porin osayleiskaavassa merkinnällä S-2 alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää. Lyttylän entinen koulu on suojeltu osayleiskaavassa myös kohdemerkinnällä.

*Lyttylän koulu vuonna 1926.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Julkisivu lounaaseen.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.*

Julkisivu luoteeseen. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

*Rakennuksen julkisivuun on tehty huomattavia muutoksia koulun aikana.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

63) LYTTYLÄN RUKOUSHUONE,
LYTTYLÄNTIE 1098

Kuvaus

Lyttylän rukoushuone valmistui Lyttyläntien varrelle 1930-luvun alkupuolella. Matalan, vaakalaudoitetun hirsirakennuksen alkuperäiset, pieniruutuiset ikkunat ovat säilyneet. Päätykolmioissa on säteittäiset, pyöreät rakennuksen rukoushuonekäytöstä kertovat ikkunat. Rakennus on edelleen Porin evankelis-luterilaisen seurakuntayhtymän käytössä.

Arviointi

Luokka A: suojeltava kohde. Historiallisesti, rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas.

1930-luvulla valmistunut rukoushuone on säilynyt alkuperäisessä asussaan lukuun ottamatta joitakin muutoksia sisäänkäynnin yhteydessä. Myös sen käyttötarkoitus on säilynyt ennallaan.

Lyttylän rukoushuone on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Rakennus on suojeltu Meri-Porin osayleiskaavassa 1999 kohdemerkinnällä.

Lyttylän rukoushuone. Kuva Satakunnan Museo.

*Alkuperäiset ikkunat ovat säilyneet.
Kuva Heimo Salminen 2020.*

*Päätykolmioissa on pyöreät ikkunat.
Kuva Heimo Salminen 2020.*

*Rukoushuone Lyttyläntieltä.
Kuva Veera Saastamoinen 2020.*

64) HYRSKYNIEMI, HYRSKYNIEMENTIE 137

Kuvaus

Porin Saaristolaispurjehdusseuran puinen, tornilla varustettu paviljonki valmistui Lyttylän Hyrskyniemeeseen vuonna 1910. Kaksikerroksisen, hirsirakenteisen rakennuksen suunnitteli rakennusmestari K.V. Elonen. Alun perin avoimelle, korkealle paikalle rakennetun paviljongin ympäristö on metsittynyt. Tontin rakennukset ovat edelleen Porin Pursiseuran käytössä.

Arviointi

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Historiallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas.

Purjehdusseuran puinen paviljonki edustaa 1900-luvun alkupuolen aktiivista yhdistystoiminnan aikaa. Sen käyttötarkoitus on säilynyt alkuperäisenä. Rakennukseen on tehty muutoksia, jotka ovat heikentäneet sen säilyneisyysarvoa. Hyrskyniemi on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Rakennus on suojeltu Meri-Porin osayleiskaavassa 1999 myös kohdemerkinnällä.

Porin Saaristolaispurjehdusseuran paviljonki vuonna 1911. Kuva Satakunnan Museo.

Rakennus on kokenut muutoksia vuosikymmenten aikana. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

Paviljonkiin kuuluu tähystystorni. Kuva Veera Saastamoinen 2020.

Rakennus etelästä. Kuva Helene Kaarnametsä 2020.

ARVOALUE:

65) MÄNTYNIEMI, MÄNTYNIEMENTIE 293

Kuvaus

Pihlavan Työvään Urheilijat osti Mäntyniemen niemenkärjen ja paikalla sijainneen, 1910-luvulla rakennetun huvilan vuonna 1954 seuran jäsenten kesänviettopaikaksi. Mäntyniemeen on rakennettu kolmisenkymmentä pientä, lautavuorattua mökkiä 1950-luvulta lähtien. Ne on sijoitettu aivan rannan tuntumaan. Huvilan vieressä on tanssilava.

Arviointi

Luokka B: lievemmin suojeltava kohde. Rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas kokonaisuus.

Mäntyniemen tiiviisti rakennettu, pienimittakaavainen mökkiyhdyiskunta edustaa paikallisen urheiluseuran kulta-aikaa. Se on tanssilavoineen edelleen seurausten vapaa-ajankäytössä. Mäntyniemi on suojeltu Meri-Porin osayleiskaavassa 1999 kohdemerkinnällä.

Päärakennus.

Kokonaisuuteen kuuluu 1950-luvun tanssilava.

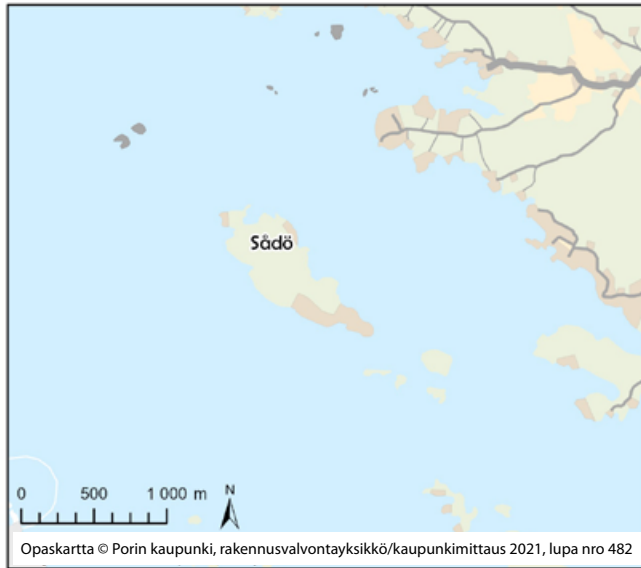
Rantasauna.

Mökkit on rakennettu rantaviivan tuntumaan.

*Mäntyniemi Skuutviikinlahdelta.
Kuvat Helene Kaarnametsä 2020.*

3.5 SÄDÖN MAAREKISTERIKYLÄ

3.5.1 SÄDÖ (kylä)

Sådö eli Soodee on Ulvilan suurpitäjän (nykyisin Nakkilaa) Annolan (Anolan) kartanoon kuulunut Kokemäen jokisuiston saari, joka kuntaliitosten myötä on liitetty osaksi Poria. Sådön sijainti jokisuistossa ja sen syvät rannat tekivät saaresta sataman jo jokisatamien aikana. Sädöseen tuotiin puutavaraa laivattavaksi mm. Lyttylästä. Saari on ollut asuttu ainakin 1700-luvun loppulla. Asukkaat ovat olleet pääosin kalastajia. Sädössä on ollut myös tervahauta. Kalastus jatkui elinkeinona 1900-luvulle saakka.

Kesämökkien rakentaminen alkoi 1960-luvulla. Samalla saari oli myös suosittu leiriytymispaikka. Sådön viimei-

set vakituiset asukkaat ovat muuttaneet mantereelle 1900-luvun loppupuolella. Sådö on nykyisin osin luonontilainen loma-asuntosaari, jonka mökit on sijoitettu pääosin rannan tuntumaan. Saaren sisäosassa sijaitsee suistoalueelle tyypillinen Saltvikin kalastajatilän asuinrakennus, joka 1900-luvun alkupuolella rakennettuna edustaa saaren vanhinta rakennuskantaa.

*Sådöläinen torppa vuonna 1962.
Kuva Satakunnan Museo.*

*Saltvikin kalastajatilän päärakennus.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.*

*Mökkirakentaminen Sådön rannoille alkoi 1960-luvulla.
Kuva Helene Kaarnametsä 2020.*

Sådön tiluskarttaote vuodelta 1801.

LÄHTEET

- Aalto, Alvar 1943: Kokemäenjoenlaakson aluesuunnitelma.
- A. Ahlströmin arkisto
- Aho, Antti J. 1955: Meidän maa. Suomi sanoin ja kuvin.
- Aho, Juhani 1905: Antti Ahlströmin elämäntyö II.
- Arkkitehtuurimuseo
- Frigren, Pirita: Kotisatamassa. Merimiesten vaimot, naisten toimijuus ja perheiden toimeentuloehdot 1800-luvun suomalaisessa rannikkokaupungissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto 2016.
- Helsingin Sanomien arkisto.
- Hovi-Wasastjärna, Päivi 2015: Arkkitehti Karl Lindahl & levollinen asiallisuus.
- Huvila, Pirjo: Rautatieasemat – arkkitehtuuria sadan vuoden ajalta. [https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Artikkelit/Liikenteen_ymparistot/Rautatieasemat__arkkitehtuuria_sadan_vuo\(37691\)](https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Artikkelit/Liikenteen_ymparistot/Rautatieasemat__arkkitehtuuria_sadan_vuo(37691))
- Häyrynen, Maunu (et.al, toim.): Suistolaisten puisto. Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maise-ma. Pori 2004
- Ilmakuvat, Porin kaupunkimittaus
- Issakainen, Aatos. Porin yleiskaava 1969.
- Jokinen, Teppo 2020: Arvorakennusten arkkitehti. Gustaf Nyström suunnittelijana ja opettajana.
- Kaarnametsä, Helene 2013: Halssi – työväenasuina-lueen suojeluprosessi. Pienoistutkielma. Maiseman-tutkimuksen oppiaine, Turun yliopisto.
- Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- Kansan Arkisto, kuva-arkisto.
- Satakunnan Työn kokoelma.
- Karvinen, Anneli 1976: Pihlavan tehdasyhdyskunnan kehitys. Satakunnan Museo, vuosikirja II 1976.
- Kavantola, Reino 1997: Porilainen petiitti. Porin Kirjatyöntekijäin yhdistys 1896-1996.
- Kesti, Hanna; haastattelu
- Koivuniemi, Jussi: Joen rytmissä. Porin kaupungin historia 1940-2000. Hämeenlinna 2004.
- Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy 2015: Kylästä taajamaksi. Kyläsaarentien, Kivinintien, Vanhainkodintien ja Launaistentien ja lähiympä-ristön asemakaava-alueen rakennetun ympäristön selvitys.
- Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy 2015: Yyterin kartanon torpista ja mäkituvista kesäasutukseen ja omakotitaloihin. Levon kulttuuri-maiseman rakentuminen vuosina 1769-2015. Levon asemakaava-alueen rakennetun ympäristön selvitys.
- Kyläsaaren koulu 100 vuotta 12.10.1899-1999.
- Kyläsaaren vaiheita (1994). Kokemäensaaren Vapaaehtoinen Palokunta 100 vuotta.
- Laurila, Erkki 1962: Hiilipiirtoja Pihlavan menneistä vaiheista.
- Lehtinen, Erkki 1967. Keskiajalta 1860-luvulle. Teoksessa Virkkala, Kalevi; Kopisto, Aarne ja Lehti-nen, Erkki: Suur-Ulvilan historia I.
- Liiho, Jorma 2014: Kyläkoulusta kylätaloksi.
- Linnala, Minna 1996: Meri-Porin osayleiskaava – Rakennetun ympäristön suojelu. Selvitystyö.
- Lähteenoja, Aina, Pulkkinen, Osk. ja Hacklin, Werner 1942: Reposaaren historia.
- Lääperi, Onerva 1998: 50 vuotta kuitulevyä Pihlavasta. Suomen Kuitulevy Oy.
- Lääperi, Onerva 2009: Preiviiki, meren alta kyläksi.
- Mattila, Antti 1975: Sata vuotta puun parissa. Pihlavan tehtaot 1875-1975.
- Mattila, Olli 1994: Yyterin kulttuurimaiseman muutos tällä vuosisadalla.
- Meri-Porin osayleiskaava 1999. Porin kaupungin-kanslian kaavoitusosasto. Porin kaupunkisuunnittelusarja C 52/2002.
- Museovirasto, Historian kuvakokoelma
- Museovirasto, Kansatieteen kuvakokoelma, Pekka Kyytisen kokoelma
- Nummelin, Liisa; Satakunnan Museo
- Nurminen, Tuulia 2013: Ajan kulttaamat muistot. Lyttylän koulukartano nostalgisten muistojen kohteena. Tutkielmaseminaari. Kulttuuriperinnön tutkimuksen oppiaine, Turun yliopisto.
- Nyman, Harri 2009: Meriväylien rakennusperintö. Museovirasto.
- Pihlavan Halssin perusparantamisen seuranta 1983-1986. Porin kaupunki.
- Pihlavan Kaunismäki: puutarhainventoinnin loppuraportti. Turun yliopis-to, maisemantutkimuksen oppiaine 2005.
- Porin kaupunkisuunnittelu
- Porin kaupungin rakennusvalvonta
- Porin kaupungin tilajohtamisen arkisto, Tiina Salmi
- Pori, kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti suojeltavat kohteet. Porin kaupunkisuunnittelusarja C23/1981.
- Porin maalaiskunnan kunnalliskertomukset 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1964, 1965
- Porin Yyterinniemen osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Maanala Oy 2020.

- Praaki. Satakunnan Merihistorian seuran Seuran julkaisu n:o 2 23.4.1992. Unto Saariolan artikkeli Sädön rälsiluoto (s. 17-19).
- Rakennettu hyvinvointi. Museoviraston verkkosivut. <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennettu-hyvinvointi>
- Reuter, Cita & Alanen, Lilli 2010: Maire Gullichsen - Sateenkaaren värejä ja tummia sävyjä. Muistoja vuosilta 1907-1928.
- Rimpinen, Ilmari 1986: Kyläsaaren kylän vuosisataisia vaiheita.
- Rimpinen, Ilmari 1950: Pihlavan tehtaas (saha) 75 vuotta. Lyhyt katsaus Pihlavan yhdyskunnan ja Pihlavan sahan menneistä vaiheista.
- Ristimäki, Lea 1964: Reposaaaren, Mäntyluodon ja Yyterin kylän ihmisen seuralaislajistosta. Pro gradu-tutkielma.
- Sarka. Satakunnan Museon vuosikirja 2001-2002.
- Satakunnan Kansa
- Satakunnan Museon kokoelmat
- Satakunnan Museon rakennusinventoinnit
- Satakunnan rakennusperinne. Satakunnan seutukaavaliitto 1990. Sarja A: 177.
- Satakunnan vaihemaakuntakaava 2. Satakuntaliitto 2019.
- Seurantalot.fi-sivusto.
- Seurantalot. Arkkitehtuurimuseo. <https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopakettit/seurantalot/>
- Sosiaalidemokraatti (sanomalehti).
- Suomen metsämuseo Lusto, kuva-arkisto. Metsäteollisuus ry:n kokoelma/Teollisuusvalokuvaamo Mannelin
- Suomen teollisuuden arkkitehtuuria. Suomen arkkitehtiliitto 1952.
- Suvanto, Seppo 2001: Vanhan Satakunnan henkilötiedosto 1303-1571.
- Taata Nordströmin sukuseura ry:n joulujulkaisu 2010.
- Teollisuustyön jäljillä. Satakunnan Museon verkkonäyttely. <https://www.pori.fi/satakunnan-museo/nayttelyt/verkkonayttelyt/teollisuustyon-jaljilla>
- Tiira, Hannes: Halssin haavat ja haaveet.
- Uusi Aika (sanomalehti).
- Uusi-Seppä, Niina (toim.): Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna. Satakunnan Museon julkaisuja 19/2012.
- Uusitalo, Antti; haastattelu
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Museoviraston verkkosivut. http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx
- Varkauden Museoiden verkkonäyttely Sata kuvaa Varkaudesta. Varkauden talotehdas. <https://100kuvaavarkaudesta.fi/1940/>
- Venator, Katriina Heikkilä
- Viro, Kauko & Viro, Ari: Lyttilän historiaa 1500-luvulta nykypäivään.
- Waldenström, Stellan 2007: Björneborgs svenska ortnamn.
- Wessberg, Per-Erik; haastattelut
- Ympäristö.fi. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet